

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİR İLİ ÖRNEĞİNDE BÖLGELEME
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE
HİZMET ALANI BELİRLEME ÇALIŞMASI

Kübra BOSTAN

Nisan, 2014

İZMİR

**İZMİR İLİ ÖRNEĞİNDE BÖLGELEME
ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE
HİZMET ALANI BELİRLEME ÇALIŞMASI**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir ve Bölge Planlama Programı

Kübra BOSTAN

Nisan, 2014

İZMİR

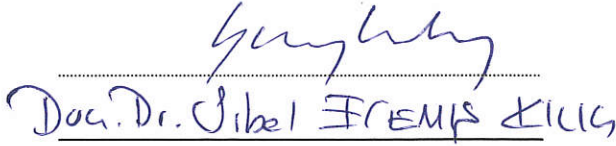
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

KÜBRA BOSTAN tarafından YRD.DOÇ.DR. AHU DALGAKIRAN ERDOĞAN yönetiminde hazırlanan “İZMİR İLİ ÖRNEĞİNDE BÖLGELEME ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE HİZMET ALANI BELİRLEME ÇALIŞMASI” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

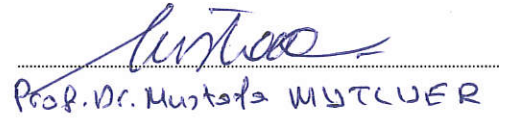

Yrd. Doç.Dr.Ahu DALGAKIRAN ERDOĞAN

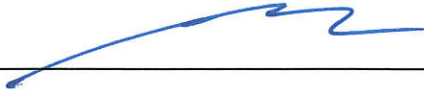
Danışman

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Ayşe OKUR

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen, çalışmanın tamamlanmasında büyük katkısı olan danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Ahu DALGAKIRAN ERDOĞAN'a,

Tez çalışmama vermiş olduğu fikir, veri ulaşımına sağladığı katkı ve çalışma ivmemi artırmaya yönelik verdiği sonsuz destek için Öznur BABACAN'a,

Lisans döneminde her zaman diğer yanımla olan, tez çalışmam sırasında da eksikliğini hissettirmeyen, veri ulaşımına katkı sağlayan ve her zaman yanımda olacağını bildiğim meslektaşım, arkadaşım Nihan KILIÇ'a,

Çalışma sürecimde bana her zaman evinin kapılarını açan, beni her zaman düşünen arkadaşım Nur NİKSARLI ve ailesine,

Bana mücadeleyi, pes etmemeyi ve en önemlisi başladığı işi tamamlamayı öğreten, her zaman arkamda olduklarını ve yanlarında olduğumu hissettiğim, çalışma sürecime en çok tanık olan aileme sonsuz teşekkürler...

Kübra BOSTAN

İZMİR İLİ ÖRNEĞİNDE BÖLGELEME ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE HİZMET ALANI BELİRLEME ÇALIŞMASI

ÖZ

Farklı bilim dallarının bakış açısıyla farklı biçimlerde tanımlanan bölge kavramı uygulamalarda da farklılıklara konu olmuştur. Geçmişten günümüze teknolojik gelişmenin gereklerine ve gereksinimlere istinaden bölge, farklı boyutlar kazanmıştır. Öte yandan mekanı bölgelere ayırma ihtiyacı ve kademelenme durumu süreç içinde değişime uğramış, hizmet alanı sınırını ulusal sınırın ötesine taşımıştır.

Günümüze kadar yapılan bölgeleme çalışmaları farklı temel göstergeler bazında gruplandırılabilir. Bu göstergeler mekanı bölgelere ayırma gereksinimi üzerine karşılaşılabilecek eşikler ya da mekanı yöneten mekanizmalardır. Mekan üzerinde ekolojik ve tarımsal parametreler gözle görülür alanlar tanımlarken, ekonomik kriterlerin mekanı yönlendirmesi farklı olabilmektedir. Günümüzde yatırım alanları ve hizmet verecekleri alanlar ise ekonominin yarattığı bölgeleri tariflemektedir. Nitekim bu çalışma kapsamında, İzmir ilinin ekonomi temelli bölgesel ilişki şemasını oluşturabilmek hedeflenmiş ve bunun için farklı veri kaynaklarının kullanıldığı hizmet alanı belirleme çalışması yapılmıştır. Hizmet alanı sınırının sektörel temelde İzmir ili özelinde oluşturacağı alan ile günümüz bölge kavramı ortaya çıkacaktır.

Yapılan analizlerde kamu kurumları ve özel firma hizmet bölgeleri baz alınmış, kamu kurumları hizmet bölgeleri içerisinde İzmir ilinin hizmet bölgesi üzerinden faaliyet alanları paralelinde üç hizmet alanı bölgesi ortaya çıkarılmıştır. Bu bölgeler yaklaşık aynı parametreleri temel alan kamu kurumlarının İzmir ili hizmet bölgeleridir. Özel firmalara ilişkin hizmet bölgeleri için farklı sektörler bazında incelenen firmaların İzmir ili bölgeleri karşılaştırılarak İzmir ili merkezli ekonomi temelli hizmet bölgesi belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu bölge İzmir ilinin sektörel açıdan bölgesel ilişki ağını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Bölge, bölgeleme, kademelenme, hizmet alanı, bölgesel ilişkiler

EVALUATION OF ZONING STUDIES AND ASSESSMENT OF SPHERE OF SERVICE: CASE OF IZMIR

ABSTRACT

The concept of region, which has been defined differently through the perspectives of different disciplines, has been subject to discrepancies in practice, as well. The region has gained different dimensions from past to present depending on the necessities of technological developments and needs. On the other hand, the need for zoning and the status of hierarchy have undergone a change and boundaries of the sphere of service have moved far beyond the national boundaries.

Zoning studies made until the present day can be grouped on the basis of different basic indicators. These indicators may be either the thresholds that would be encountered upon the need to arrange space in regions or the mechanisms that govern the space. While the ecological and agricultural parameters define visible spaces, the effect of economic criteria on space may be different. Nowadays, investment areas and their catchment areas together define the regions created by the economy. Within the context of the study, the economy-based regional relationships scheme of Izmir will be sought to determine. In this sense, service area is defined via using different data sources. With the area formed by the boundaries of service area in sector-specific base, it is believed that the current region of Izmir city will be obtained.

The analyses have been based on the service areas of public institutions and private companies. Among the service areas of public institutions and in parallel to the field of activity, three zones of service have been determined. These zones constitute the service zones of Izmir city which are based on approximately the same parameters. Related with the catchment areas of private companies, Izmir regions of companies from different sectors have been overlapped and the economy based interaction area has been determined. The emerging region puts forwards the network of regional relationship of Izmir city sectorally.

Keywords: Region, zoning, hierarchy, sphere of service, regional relationships

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM BİR - GİRİŞ..... 1

1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam.....	2
1.3 Yöntem.....	3

BÖLÜM İKİ - BÖLGE VE BÖLGELEMeye İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR..... 5

2.1 Bölge Kavramı	5
2.2 Farklı Bilim Dallarının Tanım ve Yaklaşımları	7
2.2.1 Kamu Yönetimi	8
2.2.2 Ekonomi	8
2.2.3 Ekoloji	9
2.2.4 Coğrafya	10
2.2.4.1 Tek Bir Unsurun Homojenliğine Dayanan Bölgeler.....	10
2.2.4.2 İşlevsel Bölgeler	11
2.2.5 Planlama	12
2.2.5.2 Nodal (Kutuplaşmış) Bölgeler	12
2.2.5.3 Planlama (Programlama) Bölgeleri	13

2.3 Bölgeyi Belirleyen Faktörler	14
2.3.1 Fiziki Faktörler	15
2.3.2 Ekonomik Faktörler	16
2.3.3 Sosyal-Kültürel Faktörler	18
2.3.4 İdari ve Hizmet Faktörleri	19
2.4 Bölge Sınırı Belirleme Gereksinimi	20
2.5 Kademelenme Kavramı	21
2.6 Bölgelerarası Dengesizlik / Eşitsizlik Kavramı	22
2.7 Küreselleşme Düzleminde Yeni Bölgecilik Akımı	24
 BÖLÜM ÜÇ - YAPILAN BÖLGELEME VE KADEMELENME	
ÇALIŞMALARI İÇERİSİNDE İZMİR İLİ'NİN YERİ	28
 3.1 Bölge Tanımı	28
3.1.1 Doğayı Temel Alan Bölgeleme ve Sınıflama Çalışmaları	29
3.1.2 Yönetimi Temel Alan Bölgeleme Çalışmaları	30
3.1.3 Planlama (Plan) Bölgeleri	32
3.1.4 Ekonomiyi Temel Alan Bölgeleme ve Sınıflama Çalışmaları	33
3.1.4.1 Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması	34
3.1.4.2 Teknoloji ve Bilgi Yoğunluğu Faktörleri Bazında Sınıflama	36
3.1.4.3 AB-İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (NUTS)	38
3.1.4.4 İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	
Araştırması	42
3.1.4.5 Şehîrsel Kademelenmenin Mekansal Boyutta Dağılımı ve	
Kademelenmenin Ortaya Çıkardığı Kentsel Gruplaşmanın Analizi Çalışması	
.....	44
3.1.4.6 Homojen ve Fonksiyonel Bölgelerin Tespiti ve Türkiye İçin İstatistikî	
Bölge Birimleri Önerisi	46

3.2 İzmir İli'nin Türkiye ve Bölgesi İçindeki Konumu	53

BÖLÜM DÖRT - İZMİR İLİ'NDE EKONOMİK YAPININ SEKTÖREL DAĞILIMI VE BÖLGESEL İLİŞKİLER 57

4.1Kamu Hizmet Birimleri - Merkeze Bağlı Taşra Kurumlarına Ait Bölge Müdürlükleri.....	57

4.1.1 Doğal ve Ekolojik Yapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları	75

4.1.2 Teknik Altyapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları	76

4.1.3 Sosyal Yapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları.....	77

4.2 Özel Firmalara Ait Bölge Merkezleri	79

4.2.1 Bankacılık Sigortacılık	86

4.2.2 Telekomünikasyon	89

4.2.3 Cam, Kimya, Temizlik ve Kozmetik Ürünleri	90

4.2.4 Otomotiv- Lastik ve Yan Sanayi	91

4.2.5 Perakende Pazarlama.....	92

4.2.6 Gıda	92

4.2.7 Akaryakıt	94

4.2.8 Demir-Çelik Metal ve Makine İmalat	95

4.2.9 İnşaat ve Yapı Malzemeleri.....	97

4.2.10 Taşımacılık	97

4.2.11 Sağlık.....	98

4.2.12 Bilgisayar, Elektrik- Elektronik	99

4.2.13 İçki Tütün	100

4.2.14 Elektrik Üretimi ve Elektrik Malzemeleri.....	101

4.2.15 Tekstil.....	102

4.2.16 Gazete, TV, Reklamcılık ve Kağıt Matbaa	102

4.2.17 Turizm, Hizmet	104

4.2.18 Holding.....	105
BÖLÜM BEŞ - SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	106
KAYNAKLAR	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 Doğayı temel alan bölgeleme çalışmalarında bölgesel ilişki dağılımı.....	30
Şekil 3.2 Yönetimi temel alan bölgeleme çalışmalarında bölgesel ilişki dağılımı	32
Şekil 3.3 Planlama amacı taşıyan bölgeleme çalışmalarının bölgesel ilişki dağılımı	33
Şekil 3.4 Buluşçuluk kapasitesinin ortaya koyduğu mekansal organizasyon.	38
Şekil 3.5 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-3 haritası	41
Şekil 3.6 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-2 haritası	42
Şekil 3.7 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-1 haritası	42
Şekil 3.8 Gelişmişlik endeksine göre kademeli il grupları.	43
Şekil 3.9 Birinci derecede gelişmiş iller grubu	44
Şekil 3.10 Şehirselleşmenin mekansal boyutta dağılımı ve kademelenmenin ortaya çıkardığı kentsel gruplaşmanın analizi çalışması.	46
Şekil 3.11 Türkiye'de ekonomik ve sosyal yapı benzerliği açısından homojen alanlar	47
Şekil 3.12 Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri.	47
Şekil 3.13 Türkiye'de nüfus hareketliliği temelinde birleşen fonksiyonel bölgeler. .	49
Şekil 3.14 Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri.	49
Şekil 3.15 Ekonomiyi temel alan bölgeleme çalışmalarının İzmir ili bölgesel ilişki dağılımı.....	53
Şekil 4.1 Vakıflar Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.....	61
Şekil 4.2 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı hizmet bölgeleri.	62
Şekil 4.3 Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri	63
Şekil 4.4 MTA Genel müdürlüğü hizmet bölgeleri	64
Şekil 4.5 Türkiye İstatistik Kurumu hizmet bölgeleri.....	65
Şekil 4.6 Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulları Hizmet Bölgeleri.....	66
Şekil 4.7 Devlet Malzeme Ofisi hizmet bölgeleri	67
Şekil 4.8 Gelirler Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.	68
Şekil 4.9 Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.....	69
Şekil 4.10 Meteoroloji Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri	70

Şekil 4.11 DSİ Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.	71
Şekil 4.12 Karayolları Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.....	72
Şekil 4.13 Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu hizmet bölgeleri	73
Şekil 4.14 TCDD hizmet bölgeleri.....	74
Şekil 4.15 Doğal ve ekolojik yapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı	75
Şekil 4.16 Teknik altyapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı	77
Şekil 4.17 Sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı. ...	78
Şekil 4.18 Türkiye Garanti Bankası A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi ...	87
Şekil 4.19 İş Bankası A.Ş. İzmir II. Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	88
Şekil 4.20 Akbank T.A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi.....	88
Şekil 4.21 Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi.....	88
Şekil 4.22 Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	89
Şekil 4.23 Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	89
Şekil 4.24 Unilever Sanayi Ticaret Türk A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	91
Şekil 4.25 Gübre Fabrikaları T.A.Ş. İzmir Bölge Satış Müdürlüğü hizmet bölgesi ..	91
Şekil 4.26 LC Waikiki Mağazacılık Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	92
Şekil 4.27 Coca Cola İçecek A.Ş.-Satış ve Dağıtım A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	93
Şekil 4.28 Tadım Gıda Maddeleri Sanayi Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	94
Şekil 4.29 Opet Petrolcülük A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	95
Şekil 4.30 Shell&Turcas Petrol A.Ş. dağıtım bölgesi.....	95
Şekil 4.31 Borusan Mannesmann Boru San. ve Tic. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	96
Şekil 4.32 Asaş Alüminyum San. Tic. A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	96
Şekil 4.33 Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü Hizmet bölgesi	97
Şekil 4.34 Hedef Ecza Deposu Tic. A.Ş. Ege Bölge Depoları hizmet bölgesi	98

Şekil 4.35 Selçuk Ecza Deposu Tic. A.Ş. İzmir Bölge Depoları hizmet bölgesi.....	99
Şekil 4.36 As Ecza Deposu Tic. A.Ş. İzmir Bölge Depoları hizmet bölgesi	99
Şekil 4.37 BSH Ev Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	100
Şekil 4.38 Arçelik A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi.....	100
Şekil 4.39 Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi Ege bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi.	101
Şekil 4.40 Siemens San. Tic. A.Ş. İzmir bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	102
Şekil 4.41 Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	103
Şekil 4.42 İzmir DHA Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	103
Şekil 4.43 THY Do&Co İkrâm Hizmetleri A.Ş. Ege Üretim Üniteleri hizmet noktaları.....	104
Şekil 4.44 Tekfen Holding (Endüstri) A.Ş. Ege ve Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi	105
Şekil 5.1 İzmir ili sektörel hizmet alanı	108
Şekil 5.2 İzmir ili merkezli bölgesel ilişki yoğunluğu şeması.	109

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1 Doğayı temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları	29
Tablo 3.2 Yönetimi temel alan bölgelemeler	31
Tablo 3.3 Planlama bölgeleri	32
Tablo 3.4 Bölge merkezleri ve bölge içinde yer alan iller	36
Tablo 3.5 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-3 kodları.....	40
Tablo 3.6 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-2 kodları.....	41
Tablo 3.7 Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri	47
Tablo 3.8 Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri	50
Tablo 3.9 Ekonomiyi temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları	51
Tablo 4.1 Merkezi yönetimin taşra teşkilatları İzmir ilini kapsayan bölge müdürlükleri.....	59
Tablo 4.2 Kamu kurumları ve hizmet götürdüğü bölge sayıları	60
Tablo 4.3 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükellefleri 2012 yılı hesap dönemi kurumlar vergisi ilk 100 listesi	80
Tablo 4.4 Çalışma kapsamındaincelenecek sektörler ve sayıları.....	84
Tablo 4.5 Çalışma kapsamındaincelenen sektörler ve firmalar	85

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Amaç

Farklı bilim dalları çerçevesinden farklı biçimlerde tanımlanan bölge kavramı uygulamalarda da farklılıklara konu olmuştur. Ülkemizde planlama açısından en önemli adımlar ise 1963 yılından itibaren yapılmaya başlanan beş yıllık kalkınma planları ile atılmış, I. Beş Yıllık Kalkınma Planından (1963-1967) itibaren bölgesel kalkınma ve bölgesel dengesizliğin giderilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Plan bölgeleri oluşumuyla da planlama disiplini doğrudan etkiler hale gelen *bölge*, günümüzde farklı boyutlar kazanmıştır.

Mekanı bölgelere ayırma; tanımlama, algılanabilirliğini artırma ve üzerinden çeşitli genellemeler yapabilme gereksinimleri sonucu ortaya çıkmıştır. Daha önceleri yerleşmelerin birbirleriyle olan ekonomik ilişkileri paralelinde belirlenen kademelenme durumu süreç içinde değişime uğramış, hizmet alanı sınırını ulusal sınırın ötesine taşımıştır. Bu çalışmanın temelini bölgesel ilişkiler kavramını İzmir ili özelinde inceleme ve farklı yaklaşım biçimleri arasından ekonomi temelli parametreleri kullanarak hizmet alanı belirleme oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı; farklı kriterler esas alınarak oluşturulan bölgesel ilişkiler ağının, bir bölgenin özelliklerinin her noktasında homojen dağılım göstermediğidir. Bu varsayımı test etmeye yönelik olarak İzmir ili örneğinde belirli bir veri grubu üzerinden hizmet alanı belirlemeye yönelik analizler yapılmıştır. Bu kapsamda, kamu kurumları ve özel firmaların belirlemiş oldukları ve öngördükleri hizmet bölgeleri değerlendirilmiştir. Kamu ve özel sektörün mevcut durumda tarif ettikleri hizmet alanları karşılaştırması ile ekonomik ve idari-hizmet faktörlerinin etkilerinin ortaya konması hedeflenmiştir.

Ekonomik ve hizmet aktivitelerine bağlı olarak oluşacak bölgede İzmir ilinin rolünü ve kademedeki yerini tanımlamak çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Bu çalışma ile planlama disiplininin en büyük sorunlarından biri olan üst ölçekli plan sınırlarının bütünü yansıtmaması durumuna karşılık, yapılabilecek hizmet alanı

belirleme çalışmaları ile yöreye özgü özelliklerin mekanın her parçasında aynı yoğunlukta dağılım göstermediğini kanıtlayarak bir sentez yöntemi olarak kullanılabilecektir. Yapılan sınıflama, İzmir ilinin mevcut potansiyelinin daha iyi değerlendirilmesine ve mevcut durumun tespit edilmesine yönelik çalışmalar yürüten İzmir Kalkınma Ajansı'nın çalışmalarına altlık olabilecektir.

1.2 Kapsam

Çalışmanın ilk aşaması bölge, bölgeyi belirleyen faktörler, kademelenme, hizmet alanı gibi kavramlara ilişkin kuramsal bir ele alışı içermekte ve kapsamlı literatür araştırmasına dayanmaktadır. İzleyen kısımda daha önce tarifi yapılmış olan ekonomi, doğa ve yönetim temelli bölgelemeler içinde İzmir ilinin yeri incelenmektedir.

Çalışma, İzmir ilinin ekonomik ilişkiler temelinde birlikte anıldığı yerleşimleri kapsamaktadır. İki kategoride incelenen bölgesel ilişkilerin ilk aşamasını merkezi yönetimin taşra teşkilatlarının hizmet bölgeleri, ikinci aşamasını ise farklı sektörler itibarıyla özel firmaların bölge merkezleri oluşturmaktadır. Kamu kurumları, merkez ve yerel arası ilişkileri daha verimli bir şekilde yürütebilmek için, faaliyet alanlarının ihtiyaçlarına istinaden hizmet bölgeleri belirlemişlerdir. Bu bölgeler, dayandığı ölçütler ve en önemlisi belirlenme amaçları doğrultusunda İzmir ilinin hizmet bölgesi içerisindeki yerini ve ortaya çıkan alanın ilişki düzlemini göstermektedirler. İkinci aşamada ise özel firmaların belirledikleri hizmet ve bölge müdürlük sınırlarının ekonomik rasyoneller temeline oturduğu kabulü ile dağıtım, üretim ve hizmet bölgeleri tespit edilmiştir. İzmir ili özelinde tespit edilen bu hizmet bölgeleri üst üste getirildiğinde ekonomik faktör temelinde oluşan hizmet bölgesi ilişki şeması ortaya çıkarılmıştır.

Bu doğrultuda çalışma, geçmişte yapılmış olan bölgelerin dayandığı temellerin günümüzde farklı rasyonellere dayanan ve farklı amaçlar taşıyan bölgelemedeki konumunu ortaya koymuştur. İzlenen yöntemde İzmir ilinin farklı sektörler bazında dağıtım ve üretim ilişkileri içinde olduğu illerin verisi toplanmış ve haritasallaştırılmıştır. Bu yöntemde öncelikle her sektördeki firmaların yönetim, dağıtım ve üretim yerleri tespit edilmiş, her firmanın İzmir ilini içeren bölgeleri

oluşturulmuştur. Daha sonra elde edilen bölgeler karşılaştırılarak İzmir ilinin sahip olduğu hizmet ve sektörel ilişki şeması ortaya konmuştur.

1.3 Yöntem

İzmir ilinin ekonomi temelli bölge sınırını tespit etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen hizmet alanı belirleme çalışmasında araştırma yöntemi olarak iki farklı veri grubu olan kamu kuruluşları ile özel firmalara ait verilerden yararlanılmıştır. Analizler kapsamında öncelikle merkeze bağlı kamu kuruluşlarının taşra teşkilatlarının oluşturduğu hizmet bölgeleri tespit edilmiş ve bu kamu kurumlarının hizmet türlerine göre gruplaması yapılmıştır. Toplamda 14 kamu kurumu, doğal ve ekolojik yapıya, teknik altyapıya ve sosyal yapıya hizmet veren kurumlar olarak üç ana başlık altında gruplandırılmıştır. Böylece merkezi yönetim tarafından tanımlanan hizmet bölgelerinde, faaliyet durumlarına göre İzmir ilinin birlikte anıldığı yerleşimler ortaya çıkarılmıştır.

İkinci aşamada ise özel firmalara ait veriler analiz edilmiş ve özel firmaların dağıtım ve yönetim için oluşturdukları, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgeler belirlenmiştir. Bu noktada, ekonominin mekan üzerindeki en somut etkisinin firmaların yer seçim eğilimleri ile ölçülebildiği kabul edilmiştir. Öte yandan faaliyet gösteren her ölçekteki firmanın bu etkiyi doğru yansıtmayabileceği gerçeğinden hareketle, ekonomik açıdan belirli bir seviyenin üstünde kalan firmaların bu etkinin tanımlanmasına yardımcı olabileceği varsayılmış ve analize konu olacak örneklemin seçiminde vergilendirme durumu bir ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle incelenen firmalar, Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nın belirlediği 20 sektör ve 2012 yılı en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk 100 firma üzerinden, %5 örneklem alınarak seçilmiştir. Ancak Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nca belirlenmiş olan 20 sektörden 1 tanesi 2012 yılı en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk 100 firma listesine giremediği ve 1 sektör de %5 örneklem alındığında en az 1 firmayı sağlayamadığı için incelenen sektör sayısı 18'e düşmüştür. Sonuç olarak, toplam 18 sektör ve 44 firma üzerinden irdeleme yapılmıştır.

Yapılan çalışma sonucu ortaya çıkan bölgesel ilişki dağılımı; kamu kurumlarının belirledikleri hizmet alanlarının idari ve hizmet faktörünün etkisi, özel firmaların

belirledikleri hizmet alanının ise ekonomik faktörlerin etkisiyle belirlendiğine işaret etmektedir. Bu durum kamu kurumlarının bölge kavramını ve dolayısıyla hizmet bölgelerini, benzerlik gösterme esasından ziyade yönetsel kriterler temelinde oluşturduğu, özel firmaların ise dağıtım yapacakları ulaşım ağı, depolama ve üretim yapılan alan olmak üzere yer seçim kriterlerine bağlı olarak ekonomi temelinde hizmet alanları oluşturdukları sonucunu ortaya koymaktadır.

BÖLÜM İKİ

BÖLGE VE BÖLGELEMeye İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Bölge kavramı, farklı bilim dallarının bölge kavramı tanımlamaları ve bölge sınırı belirleme gereksinimi üzerinde durulacak olan bu bölümde, kademelenme ve bölgeler arası dengesizlik kavramları incelenmiştir. Küreselleşme bağlamında bölge kavramının geçmişten günümüze tanımı ve taşıdığı anlamın evrimi tartışılacaktır.

2.1 Bölge Kavramı

Bölge tanımı kullanım amacına göre farklılık göstermekte olup, "yeryüzünün belli bir bölümünün coğrafi, kültürel, sosyal veya ekonomik karakteristikler temelinde sınıflandırılması olarak ifade edilebilir" (Öztürk, 2009, s.5). Bölgeleme, bir durumun gerçekleşmesi ve/veya geçirilmesi gibi kısa vadede çözüm getiren bir çalışma değil, sınırları belirlenen/tanımlanan, potansiyellerini, sorunlarını ve kendi iç ilişkilerini ortaya koyan ve bu kapsamda geliştirilen bir sınır belirleme işidir (Efe, 2007).

Bölge kavramı, “çevre” ya da “alan” anlamındaki “regio” kelimesinden gelmektedir (Demiral, 2005) ve coğrafi mekanı belirli parçalara ayırmanın ötesinde özellikleri olan bir ayırmadır. Bölge teriminin; belirli parçalara ayırmayı ifade eden diğer terimlerden olan farkını incelemek kavrama açıklık kazandıracaktır. Örneğin saha (area), zon, mekan (space) kavramlarının bölge (region) kavramından önemli farkları vardır. Saha kavramı herhangi bir alanda verilen bir sınırlandırma olup, kavramın bundan başka bir içeriği yoktur. Zon kavramı ise bir özelliğe göre, bu özelliğe sahip olanlar ve olmayanlar diye bütün mekanı ikiye bölmeyi ifade etmektedir. Bölge kavramını mekan kavramından ayıran husus, mekanda belirlenmiş bir sınır kavramı ve devamlılık kavramı olmayışıdır. Mekan içinde bu mekana dahil olmayan boşluklar olabilir (Tekeli, 2008).

Bölgelerin büyüklüğü, niteliği ve kendisinden beklenen işlevlerin farklı ölçütlere göre belirlenmesi nedenlerinden dolayı bölge kavramının evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bölge kavramı, tanımlama amacına göre farklılaşmaktadır, çağın gerektirdiği koşullar ile gelecekte kullanımının evrileceği ise açıktır.

Bölge kavramını diğerlerinden ayıran özellikler şöyle sıralanabilir, bölge kavramı(nda);

- Devamlılık fikri vardır,
- Ayrım fikri vardır,
- Benzerlik ve bütünlük fikri vardır,
- Genelleştirmeyi içinde bulundurur (Tekeli, 2008).

Bu tanımlamaya göre bölge, genel olarak benzer veya tamamlayıcı özellikleri olan veya faaliyet ve akımlarla yoğun olarak bağlı, devamlı coğrafi sahalar olarak tanımlanır. Bu şekilde tanımlanmış bölge birçok bakımdan görelidir. Bölge tanımı, konuya ve seçilen kriterlere göre görelidir. Bölge kavramı ise ölçeğe, zamana, tanımlama gayesine göre görelidir. Bu durum nedeniyle bölge sınırlarının kesin olarak çizilmesi çok zorlaşır. Bu beş görelilik konusundaki açık seçimler belirli bölge tanımlarına imkan verirse de böyle açık seçimler yapmak, özellikle bunları mekanda teşhis etmek çok zordur (Tekeli, 2008).

Bölge kavramının tanımlanmasının son zamanlarda bölgesel kalkınma açısından önemi büyük olup, bu durum son yıllarda yoğunlaşan yerel ve bölgesel yapıların sınır ötesi işbirliğinin de bölgeselleşme içinde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Demiral, 2005). Geleneksel anlayışta bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulusun devletin denetiminde olup devlet dışına kapalı olduğu, sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışta ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik sorunu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin, dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirler (Erzi, 2005). “Bölgeleme, kent toprağının kullanılmasını denetlemek ve yönlendirmek amacıyla, bir kenti düzentsar çerçevesinde, toprağın bugünkü ve gelecekteki kullanım biçimlerine göre bölgecilere ayırmak, bu düzenlemeyi gerçekleştirecek kurallar koyarak her bölgedeki yapıların türlerini ve ölçünlerini sınırlamak” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998, s.30).

Yerel ve küresel ölçekte bölgeleme kavramının nitelik ve nicelik olarak benzerlik gösteren, ilişki yoğunluğu bu benzerlik kriterlerinden temellenen genellemeler bütününe ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu benzerlik ve aynı olma durumu, tanımlama

ve kavramı ele alış yöntemine göre farklılık gösterir. Günümüzde sosyal yaşam, üretim ve tüketim alanlarında yaşanan değişimler küreselleşme sürecinin tarifini yaparken, mekan üzerindeki etkilerini de göstermektedir. Dolayısıyla mekanı anlamlı bütünler olarak tanımlarken, sosyo-ekonomik hareketlerin etkisi ve yönü önemlidir.

Planlama disiplininde sosyolojik, ekonomik ve ekolojik tüm faktörler mekanı tanıma ve bu doğrultuda karar geliştirme açısından önemli olduğu gibi, bu kararların alındığı somut alanların benzer sosyal ve ekonomik ilişkiler göstermeleri gerekmektedir. Dolayısıyla planlama disiplini için tanımlanan bölge; planlamayı ve planlamanın temeli olan öngörüye başarıya götürebilecek kriterlerde olmalıdır.

2.2 Farklı Bilim Dallarının Tanım ve Yaklaşımları

Bölge kavramı tanımı gereği farklı kullanım alanlarına konu olmuş, bu alanlarda genelleme yapılmak istenme durumuna göre farklılık göstermiştir. Bölge kavramının evrensel bir tanımının bulunmaması farklı disiplinler ve bilim dallarının kendi amaç ve bakış açılarına göre şekillendirdikleri bölge kavramı tanımlarını ortaya çıkarmıştır. Farklı bilim dallarının bölge kavramını terminolojilerinde kullanma amacı kendi bilimlerini daha anlaşılabilir ve algılanabilir bütünler halinde değerlendirmektir. Birbirine benzeyen parçaların genellenerek, dolayısıyla farklı olan özelliklerin bir nebze görmezden gelinerek gözlemlenmesi durumu bölge kavramının temelini oluşturmuştur. Genel yaklaşım olarak farklı disiplinlerin bölge kavramı üzerine çeşitli sözlük tanımları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- “Sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka” (Türk Dil Kurumu, bt).
- “Bir kentin, bilinçli bir belgeleme yöneltisinin sonucu olarak, işleyim, tarım, konut, yönetim, tecim vb. işlevleri için, düzentsarında ayrılmış alanlardan her biri”(BSTS / Kentbilim Terimleri Sözlüğü 1980, s.29).
- “Bir ülkenin, doğal özellikleri, nüfus yapısı, kaynakları, çıkarları açısından türdeşlik gösteren, bir bütün olarak tasarlanmasında yarar görülen bölümü” (BSTS / Kentbilim Terimleri Sözlüğü 1980, s.29).
- “Sınırlandırılmış toprak parçası” (BSTS / Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terimleri Sözlüğü 1972, s.55).

- “Belli özdeksel ve tinsel ekin öğelerinin görelî olarak türdeş kıldığı coğrafya alanı” (BSTS / Toplumbilim Terimleri Sözlüğü 1975, s.23).

2.2.1 Kamu Yönetimi

Kamu yönetimi, “kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin mevzuatın öngördüğü işler ile idari kararları yerine getirmek üzere yönetim, siyaset ve hukuk teorilerinin ve prosedürlerin uygulanması” olarak tanımlanmaktadır (Sözen, 2013, s.6).

Bölge kavramı, Kamu Yönetimi Sözlüğü’nde tarif edildiği şekliyle “illerden daha geniş, coğrafi birimler düzleminde koordinesi gerekli kimi hizmetlerin yürütüldüğü coğrafi-yönetsel birim” olarak tanımlanabilir (Bozan, 2004, s.1). Buna göre bölge, sadece bir fonksiyonel örgütlenmenin tanımladığı coğrafi alan dışında iller ile merkezi yönetim arasındaki bir yönetim kademesidir. Bölge ilin üstünde bir yapılanma olmakla beraber devlet ya da devletçik de değildir(Bozan, 2004).

Kamu Yönetimi bünyesinde bölge kavramı ile halkın bütününe idare etme eyleminde kademelenme sistemi oluşturarak en küçük birimin dahi merkezîyetçiliğini yitirmemesinin amaçlandığını söyleyebiliriz. Bu tanımlama ile bölgenin coğrafi boyutunun ötesinde örgütlenmeye yönelik bir olgudan bahsetmek mümkündür. Kamu Yönetimi’nde bölge tarifi aynı zamanda bu örgütlenmeyi yönetirken coğrafi bütünlük ve sınırlarla mekan üzerinde hizmet verme amacını da taşımaktadır.

2.2.2 Ekonomi

Ekonomi, insanların sınırsız tüketim isteklerinin sınırlı kaynaklarla en iyi nasıl karşılanabileceğini inceleyen bilim dalıdır(Ünsal, 2005). Gelişmekte olan ülkeler için her ekonomik adım önem taşımaktadır. Zira kişi, toplum ve bunları temsil eden kurumlar, ulusal ekonomi içerisindeki yerini belirleyerek yaşama biçimini ve yaşama alanını şekillendirmektedir. Bir başka anlatımla pratikte süregelenler göstermektedir ki ekonomi, sosyal yapıyı ve mekânı kendi kabul ve önceliklerine göre şekillendirmek istemekte ve şekillendirmektedir. Dolayısıyla, ekonomi üst ölçekte kararlarını kendi tanımlaması kapsamında bölgelere göre verdiğinden onun bölgeyi nasıl algıladığı ve bölgeye nasıl yön vermek istediği anlaşılmalıdır (Efe, 2009).

Ekonominin bölgeleri, ekonomi açısından gelişmiş olma ve/veya bir diğer yerleşimi etkisi altında tutma kriterlerine göre belirlenmektedir. Türkiye’de yapılan planlama çalışmalarında bölgeler bu veriler doğrultusunda belirlenmektedir. Ekonomi kendine hizmet eden alanları bölge kabul ederek çalışmalar yapmak istemekte, Türkiye de bu koşulu yerine getiren bölgeler tanımlamaktadır (Efe, 2009).

Ekonomi alanı, mekan yönetimini belirlediği bölgeler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu bölgeler kendi içinde güçlü ekonomik ilişkileri barındırabilir ya da hedefi ekonomik ilişkileri güçlendirmek olabilir. Güçlü ekonomik ilişkileri sağlamak, hammaddeye, işgücüne ve güçlü ulaşım ağlarına yakın olma durumu ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla ekonomi bölgelerini oluştururken ulaşacağı pazarı da göz ardı etmeden bu üç kriterden temellenir.

İktisadi faaliyetin şekli, gelir seviyesi, üretilen mal ve hizmetlerin cinsi, nüfus ve sosyo-ekonomik kriterlere göre benzerlik gösteren alanları **homojen bölge** olarak tanımlayan ekonomi, **polarize bölgeyi** ise bir merkezle çevresi arasında ekonomik ilişkinin derecesi, merkezin hizmet alanı gibi faktörlere bağlı olarak tanımlamaktadır. Ekonomik kalkınma amacı doğrultusunda belirlenen hedeflere göre planlama amaçlı bölgelerin tarif edilmesi de söz konusudur. Bu da **plan bölge** kavramını ortaya çıkarmıştır(Kılıç, 2004).Dolayısıyla homojen bölge; ekonomiyi yöneten faktörler bazında benzerlik gösteren alanları, polarize bölgeler; ekonomik ilişki hiyerarşisi ve hizmet alanı bazında merkezileşme kriterlerinin oluşturduğu alanları, plan bölgeleri ise; üretim ve hizmet amacına ulaşmak için temelde kalkınmayı hedefleyen alanları tarif etmektedir.

2.2.3 Ekoloji

Ekoloji, tüm canlıların doğal ortamla karşılıklı etkileşim durumunu inceleyen bilim dalıdır. Yeryüzünde bütünüyle doğal faktörlerin karşılıklı etkileşimiyle meydana gelen, sahip oldukları özellikleri itibariyle genelde bütünlük sağlayan büyük alanlı ortamlara doğal bölge denilmektedir. Yeryüzü şekillerine, iklime, hidrografiye, doğal bitki örtüsüne, faunaya, toprak örtüsüne ve doğal afetlere göre oluşan doğal bölgeleri,

- Jeomorfojenetik bölgeler

- Klimatik bölgeler
- Hidrografik bölgeler
- Floristik bölgeler
- Fauna bölgeleri
- Pedojenetik bölgeler
- Doğal afet bölgeleri olarak sıralamak mümkündür (Özçağlar, 2003).

Ekolojinin oluşturduğu bölgeler doğa temelli olup, genelde benzer özellik gösteren toprak parçalarına, canlı topluluklarına ve doğa olaylarına göre şekillenmektedir. Ekolojik bölgeler diğer bilim dallarının oluşturduğu bölgeler için önemli bir veri olma özelliği taşır. Ekoloji kaynak bilgisi ile doğa taşıma kapasitesi olarak değerlendirme ve bu sayede var olan potansiyeli üzerinden gelişmeye yön verir.

2.2.4 Coğrafya

Coğrafya, insanlar ve yer (mekân) ile bunlar arasındaki ilişkiyi inceleyen ve mekânsal farklılık ve benzerlikleri nedenleriyle birlikte araştıran bilim dalıdır (Bölgesel Coğrafyaya Giriş, 2013). Coğrafyada bölge kavramının gündeme gelerek tanımlanması, bölgesel analizler ve bölge sınırlarının belirlenmesine yönelik kriterlerin oluşturulması çabaları, bölgesel coğrafya çalışmalarının gelişmesi ile başlar (Kılıç ve Mutluer, 2004).

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın plâna bağlanmasından önce bölge tanımları coğrafi idi. Bölge hala coğrafi bir kavram olarak anlaşılmaktadır. En basit bölge tipi olmakla birlikte ülkemizde tüm bölge kavramlarının yerine ikame edilen coğrafi bölge kavramı ise Birinci Coğrafya Kongresi'nde karara bağlanan konulardan biridir. Türk coğrafyacıları 1941 yılında toplanan bu kongrede, coğrafya öğretiminin ihtiyaçlarına cevap vermek için mevcut bilgilere kendi görüşlerini de katarak ülkemizi sayıları, sınırları ve isimleri farklı yedi coğrafi mıntıkaya ve ayrıca çeşitli bölge ve bölümlere ayırmışlardır(Bozan, 2004).

2.2.4.1 Tek Bir Unsurun Homojenliğine Dayanan Bölgeler

Şekilsel bölgeler ya da jenerik bölgeler olarak da adlandırılan bu bölgeler genellikle istatistiksel bilgi toplama amaçlı olarak belirlenmişlerdir. Örnek olarak

step, orman, çöl gibi vejetasyon şekli bölgeleri, toprak bölgeleri verilebilmektedir. Aynı zamanda belirli ürünlerin hâkimiyetine veya bir ürünün sağladığı gelirin bütün zirai gelire oranına göre belirlenen zirai bölgeler, yağış rejimi bölgeleri, sık nüfus bölgeleri, toplu ve dağınık iskân bölgeleri, mesken tipleri bölgeleri de tek bir unsurun homojenliğine dayanan bölgeler olarak tarif edilebilir (Kılıç ve Mutluer, 2004).

2.2.4.2 İşlevsel Bölgeler

İnsanın yeryüzüne ayak bastığı günden başlayarak günümüze kadar edindiği bilgi birikimi, deneyimleri ve davranış biçimlerine (=kültürel yapıya) bağlı olarak doğal ortam içinde tesis ettiği sosyo-ekonomik ortam (=beşeri veya kültürel ortam), insan faaliyetlerinin durumuna ve gelişmişlik düzeyine göre yeryüzünde farklı nitelikte işlevsel bölgelerin ayrılmasını sağlamıştır. Yerleşim durumuna, nüfusa, hammadde üretimi, sanayi ve hizmet üretimine bağlı olarak yeryüzünde meydana gelen bu bölgelere sosyo-ekonomik bölgeler denilmektedir. Bu bölgeler insan faaliyetlerinin türlerine göre işlevsel biçimde bölündüğü için aynı zamanda fonksiyonel bölgeler şeklinde de adlandırılmaktadırlar. Sosyo-ekonomik bölgeler kendi içinde yerleşim bölgeleri, nüfus bölgeleri, kültür bölgeleri, hammadde bölgeleri, sanayi bölgeleri, hizmet bölgeleri şeklinde 6 alt başlıkta tanımlanmıştır (Özçağlar, 2003).

Mekânın örgütlenmesinin daha iyi anlaşılabilmesi için işlevsel (fonksiyonel) bölgeler ayrımının şekilsel bölgelerden daha uygun olacağı ileri sürülmüştür. İşlevsel bölgelerin bölgesel çalışmalar içine girmesi bölge biliminde daha çok ekonomi temelli kantitatif yaklaşımların gündeme gelmesi ile ilişkilidir. Özellikle kent bölgelerindeki mal, hizmet vb. akımların sınırlarına belirlemeye yönelik matematiksel yöntemlerde bu işlevsel bölgelerin sınırlarını belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. İşlevsel bölgelere örnek olarak şehir bölgeleri verilebilir. Bir şehir bölgesi şehrin çevresinde yer alan, hem şehrin ticaret, mesleki hizmetler vb. verdiği, hem de karşılığında gıda maddeleri, su, işgücü vb. sağlayarak şehre hizmet eden alanlardır (Kılıç ve Mutluer, 2004, s.19).

Coğrafyanın tarif ettiği bölge doğrudan mekânı tanımlamakta olup, bölge sınırları somut olarak tarif edilebilen ve eşikleri daha net olan alanlardır. İlk bakış açısı ile mekana yönelik tarif yapan coğrafya biliminin bölge tanımlaması, aynı zamanda

sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik ilişkilerin yaşandığı mekana ev sahipliği yapar. Dolayısıyla coğrafyanın bölge tarifi mekan ve üzerindeki ilişkileri kapsar.

2.2.5 Planlama

Genellikle bölge tanımı ile ilgili planlamada üç tip bölge kavramına rastlanmaktadır. Bunlar homojen, nodal (kutuplaşmış) ve planlama (programlama) bölgeleridir.

2.2.5.1 Homojen Bölgeler

Mekanda aynı karakteristiğe sahip birim alan ünitelerinin gruplanmasıyla meydana gelen bölgelerdir. Böyle tanımlanmış bir bölge, özel planlama, idare ve analiz amaçları tek veya birden fazla kritere göre seçilebilir (Tekeli, 2008). Homojen bölgeler daha çok tarımsal karakteri ağır basan coğrafi alanları tanımlamakta olup, benzer karakterde olan yerleşmelerin birleşmesi ve ilişki içinde olmalarıyla ortaya çıkarlar. Homojen tanımına uyması için belli ölçütlerinin bulunması gerekir (Atay, 2009). Bu ölçütler Tekeli (2008) tarafından belirli bir ürün tipinin hakimiyeti, doğal bitki örtüsü, toprak benzerliği, tarımsal gelir oranı, yağış rejimi, nüfus yoğunluğu, yerleşme biçimi, tarım tekniği ve ürün kullanışı olarak sıralanmaktadır.

Homojen bölgeler organizasyonel bütünleşmeden bağımsız düşünülemez. Genellikle homojen tarımsal bölgeler merkeze atıf yapmadan tarif edilmektedir. Verilen homojen bölge kriterleri belirli ürün cinslerini hedef tutmaktadır. Homojenliği tayin için verilen kriterler bu alanda bir ürünün yetiştirilmesini garanti edemez. Tayin edici özellik ise belirli gelişme seviyesinden sonra pazar durumunun elverişliliğidir. Pazar durumu kaynak kullanım maliyetlerinin yerini doğrudan doğruya etkilemektedir. Bunun neticesi olarak homojen bölgelerin şehre göre tariflendiği de söylenebilir (Tekeli, 2008).

2.2.5.2 Nodal (Kutuplaşmış) Bölgeler

Temel ögesi güçlenmiş bir odak, şehir etrafında kümelenmiş büyüklük ve fonksiyona göre kademelenmiş odak şehirle yönetilen, yürütülen ve onunla sosyo-ekonomik açıdan bütünleşen bölgelerdir. Odak dışında ikinci, üçüncü derecede merkezler bulunabilmekte olup, uzmanlaşma görülmektedir. Merkez ve diğer alanlar

arasında sosyo-ekonomik açıdan ilişki bulunmaktadır. Üretim gücü ve ülkeyle olan ilişkiler güçlü durumdadır (Atay, 2009).

Bu bölgeler ekonomik kutuplar arasındaki ilişkilerin, bu kutupları birbirine bağlayan akımların işlevi olarak belirtilmesi ile saptanır. Yerleşmeler çevrelerindeki diğer alt ölçekli yerleşmeler üzerinde ticari hizmet alanına sahiptirler. Bu etki alanlarının gözlemlenmesi ve belirlenmesi ile nodal bölge kavramı oluşmuştur (Kılıç, 2004).

Kutuplaşmış bölge, tanımlanmış bir fonksiyonun merkezinden çevresine doğru yayılan ve hizmet alanının sınırlarınca belirlenmiş olan, diğer fonksiyonların etki alanları ile sonlanan bölgedir ve fonksiyonel bölge tanımının bir türevidir (Efe, 2009).

Nodal bölgelerin değişiminden söz etmek mümkündür. Bu değişim süresinde teknolojik gelişme ile bölgenin büyüklüğü artacaktır. Teknolojik gelişme sayesinde belirlenmiş olan alana hakimiyet ve yeterlilik artış gösterebilir, dolayısıyla bölge büyüklüğü artar. Nodal bölgelerin tariflenmesinde kullanılacak bilgi daha çok karşılıklı temas kurmaya ve toplumun fonksiyonel ilişkilerine; mal akımlarına, dağıtım organizasyonlarına dayanır (Tekeli, 2008).

2.2.5.3 Planlama (Programlama) Bölgeleri

Planlama bölgeleri mevcut durumu programlayarak yeni öneriler ile ideale ulaşabilmek için eylemlerin ve politikalarının gerçekleştirildiği alanlardır. Bu bölgeler için alınan kararların yönetimi kalkınma politikası tarafından şekillenir.

Planlama bölgeleri, bölgeye yerleşmiş ya da bölge dışında bulunan bir otoritenin ellerine verilmiş, belli bir ekonomik amaca erişmeye yarayan bir çerçeve, daha geniş bir ifade ile bölgesel kalkınma politikasının uygulandığı alandır (Kılıç, 2004).

Bu bölgelerdeki ana amaç, bölgesel gelişmişlik/gelişmemişlik sorunlarının tespit edilerek bölgelerarası dengesizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. Planlama bölgelerinde hedef kalkınmadır. Bu bölgelerde en önemli konu, nüfus, işgücü, sanayi ve diğer sektörler açısından bir takım dökümlerin yapılması, nüfusun ne tür aktiviteleri kullanabileceği ve neleri dinamik hale getirebileceğinin bilinmesidir (Atay, 2009). Bölgelerin gelişimi ise bölge içi potansiyellerin ve avantajların bölge lehine

kullanılabilmesi için ileriye dönük doğru kararlar almayı gerektirmekte olup, bu kararlar ile bölgeyi dinamik hale getirmek mümkün olabilir.

Homojen ve nodal bölgeler mevcut durumları ve geçmişteki ilişkilerine göre atanırlarken, planlama yapılmak istenmesinin amacı mevcut ilişkileri değiştirmektir. Dolayısıyla planlama sonunda ulaşılmak istenilen hedeflere göre bölgenin çizilmesinin daha uygun olacağı söylenebilir (Tekeli, 2008). Planlama bölgelerinde nodal ve homojen bölgelerden farklı olarak mevcut üzerinden gelecek hedeflemeamacı vardır. Dolayısıyla mevcut durum hakkında her türlü bilgi sahibi olup; gelişme eğilimleri göz önünde tutularak gelecek tasarımı yapılır.

Bu üç tip bölge, ekonominin tarif ettiği bölge kavramıyla benzerdir. Bunun nedeni planlamanın kalkınma amacı taşıması ve ekonominin de kalkınma için gerekli olması konusudur. Dolayısıyla iki disiplin için mekanı parçalara ayırmada benzer faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

2.3 Bölgeyi Belirleyen Faktörler

Yeryüzünü sahip olduğu unsurlarla birlikte bütün halinde algılamak ve tanıtmak pedagojik yönden mümkün olmamıştır. Bunu gidermek için yeryüzünde doğal unsurlara ya da insanın sosyal, kültürel, ekonomik etkinliklerine göre türdeş özellikli mekânlar belirlenerek sınırlandırılmıştır. Yeryüzünün bu tür yaklaşımlarla bölümlere ayrılması “bölge” kavramının doğuşunu sağlamıştır. Bu nedenle genel anlamda bölgeyi “sahip olduğu unsurlara göre sınırlandırılmış genelde türdeş özellikli yeryüzü parçaları veya mekân birimleri” şeklinde tanımlamak mümkündür (Özçağlar, 2010).

İnsanların birbirleriyle ve doğa ile ilişki içinde bulunduğu mekan farklı alanlara bölünerek bölgeleri oluşturmaktadır. Bölgeler coğrafi temelde birbirleri ile doğrudan ilişki içinde olup, bir bütünün anlamlı parçalarını ifade etmektedirler. Her parça kendine dair bilgiler içeriyor ise de, ilişki içinde bulunduğu düzlemde sorgulama gerektirmektedir. Bölgeler içerisinde kendine özgü bilgiler topluluğu da genellemeler yapılarak irdelenebilmektedir.

Gelenekselden küresele değişiminden bahsettiğimiz bölge kavramı, geleneksel olarak doğa ve kültürel olaylara bağlı iken; küresel anlamda, ekonomik unsurlar ve

teknoloji ile farklı bir boyut kazanmıştır. Dolayısıyla bölge kavramının zaman içerisinde mekan üzerinde etkili olan parametrelere göre evrildiğini söylemek mümkündür.

Mekanda çeşitli faaliyetlerin dağılımı farklılıklar göstermektedir. Normal olarak yaşam tarzları ve seviyeleri bir ülkenin çeşitli yerlerinde birbirinden oldukça farklı olabilmektedir. Örneğin bölgeler birbirlerinden nüfus artışı hızları, ekonomik yapıları, kaynak kullanma şekilleri bakımından farklılık gösterirler. Bu farklılıkların birçok sebebi olmakla birlikte, incelenen alanların ekonomik gelişme seviyelerine, mekan organizasyonunu meydana getiren özelliklere ve çevrenin coğrafi özelliklerine bağlıdır (Tekeli, 2008). Bu bölümde, bölge kavramının oluşmasında etkili olan fiziki, ekonomik, sosyo-kültürel ve idari faktörler incelenecektir.

2.3.1 Fiziki Faktörler

Bölge kavramına ilişkin geleneksel yaklaşımlarda belirleyici olan fiziki faktörler, akarsular, denizler, dağlar gibi fiziksel engeller ile tarım ve iklim bölgeleri gibi yaşam biçimini belirleyen fakat doğal faktörlere göre tarif edilen coğrafi bölgelerin tanımlanmasında belirleyici olmuştur. Fiziki unsurların etkisini mekan üzerinde net olarak gözlemleyebilir ve çoğu zaman da gerekli görüldüğü takdirde önlemler alabiliriz. Ancak fiziksel olarak somut etkileri bulunan bu faktörler arası ayırım yapabilmek her durum için aynı kolaylıkta olmayabilir. Mekanları birbirlerinden ayıran yağış rejimi, toprak yapısı, tarımsal ürün hakimiyeti gibi fiziksel özellikleri hem mekanın her noktasında aynı özelliği göstermekte hem de orayı diğer mekanlardan ayırmaktadır. Ancak bir mekandan diğerine geçişte bu fiziksel özelliklerin kesin bir çizgisinin bulunmaması bu ayrımı zorlaştırmaktadır.

Fiziki kriterlere göre bölge ayrımı yapılmasındaki bir diğer sorun ise konunun ele alınış biçiminden kaynaklanmaktadır. Hangi ayrıntıda ayırım yapılacağı bölgelerin büyüklükleri açısından önem kazanmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği gibi bölge, yapılan genelleme detayına göre esnek bir yapı sergilemektedir.

Çevreci determinist akımın mekansal bilimlerde etkili olduğu dönemde kültürel ve sosyal farklılıkların nedeni olarak da coğrafi faktörler görülmüş; doğanın

insan üzerindeki belirleyiciliği kabul edilerek, doğal kriterlere göre tanımlanan bölgelerin kültürel özelliklere göre de doğru olacağı varsayılmıştır (Kılıç, 2004).

Coğrafyayı insan ilişkilerini de barındırması açısından üç boyutlu bir oluşum olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ulaşım bu ilişkiyi ve iletişimi sağlayan unsurlardan biri iken, haberleşme bu coğrafi etkiyi ortadan kaldırmaktadır (Atay, 2009). Ulaşım, fiziki etkileşimin aracı iken, günümüzde telekomünikasyon ile geleneksel yöntemle bildiğimiz erişim ve ulaşım işlevleri saf dışı kalabilmektedir. Günümüzde etkisini kaybeden bu fiziki faktör henüz yalnızca iletişim için geçerli olup, üretimin pazara ulaşması sürecinde önemini hala korumaktadır.

Planlama disiplinde, planlama çalışmasının başlangıç aşamasında yapılan analiz çalışmaları fiziki faktörün ön plana çıktığı bölge tarifi için örnek teşkil edebilir. Yapılan analizlerde, özellikle eşik analizi olarak tanımlanan analizde, mekanın fiziksel olarak benzer özellik gösteren parçaları ve planlama çalışmasını kısıtlayıcı mekansal özellikler belirlenir. Bu çalışma ile plan kararlarının benzer özellik göstereceği ve gelişme eğilimi aynı paralellikte devam edecek toprak parçaları belirlenebilmektedir.

2.3.2 Ekonomik Faktörler

Ekonomi, günümüzde birçok şeyin amacı, aracı ve nesnesi haline gelmiştir. Mekan üzerinde gerçekleşen birçok olayda ekonominin etkilerini görebileceğimiz kararlar alınmakta, çoğu zaman ekonomik ilişkiler üzerinden mekan yönetilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla bölge tarifi üzerinde ekonomik unsurların etkisi büyüktür. Bu çalışmanın en temel amacı, bölgesel ilişkileri hizmet sektörü açısından değerlendirmektir. Bilindiği üzere hizmet sektörünün büyük bir kısmı ekonomik faaliyetler ile şekillenmekte olup, temelinde ekonomi olan bir bölgenin nasıl oluştuğunu ortaya çıkarmak hedeflenmektedir.

Hızlı kentleşmenin yaşandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kentlerin etki alanları hızla genişlemiş, kentlerin etrafında ekonomik ilişkilerin yoğun ve kente bağımlı olarak tarıflendiği-sürdürüldüğü bölgeler ortaya çıkmıştır. Sanayileşmenin hız kazanması ve ekonomik ilişkilerde belirleyici hale gelmesi, hammadde ve

işgücünün temin edildiği alanlarla, sanayinin yer seştiği alanlar arasında bağımlılığı artırmıştır. Bu durum kente yönelik planlama şalışmalarında kentin tek başına ele alınmasını yetersiz kılmış ve bölgeyi planlama şalışmalarının öznesi olarak gündeme getirmiştir (Kılıç, 2004).

Ekonomi ile mekanın bir araya gelmesi, kent dinamiklerinin toprak parçası üzerinde yer seşme eyleminin önemini fark etmeleri ile ortaya çıkmıştır. Mekanı ekonomik yapılarına ve gelişmişlik düzeyine göre sınıflama kaygısı bölge kavramını ekonominin ilgi alanı haline getirmiştir. Ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre mekanların sınıflanması az gelişmiş bölge, gelişmiş bölge, gelişme halinde az gelişmiş bölge gibi kavramları gündeme taşır. Bu sınıflamaya başta gelir seviyesi olmak üzere, hakim iktisadi faaliyetin türü, nüfusa ilişkin sosyo-kültürel göstergeler, fiziki ve sosyal altyapı düzeyi veri olarak sayılabilir (Kılıç, 2004).

Ekonominin gelişmişlik düzeyine göre bölge sınıflaması kalkınma politikaları temelinde beş yıllık kalkınma planlarında (BYKP) da gündeme gelmiş ve kalkınma adına gerekli görülen uygulamalar tanımlanmıştır. Gelişmişlik ekonomik parametrelerden beslenirken, toplumsal unsurların göz ardı edilmediği de bir gerçektir.

Öte yandan, teknolojik gelişmelerin ve bu gelişmeleri, bilgiyi ve yenilikleri öğrenme-kullanma yeteneğinin kalkınma üzerinde belirleyici olduğu, öğrenme süreçlerinde ise geşmişten gelen deneyimlerin ve frmalar arasındaki ilişkilerin önemli olduğu varsayımı öğrenen bölgeler kavramını gündeme getirmiştir (Kılıç, 2004). Öğrenen bölge kavramı nispeten yeni bir kavram olup, hızla gelişmektedir. Öğrenen bölgeler, bölgelerin gelişim kabiliyetleridir. Öğrenen bölge işletmeler arası işe ait şirket süreçlerini ve pratiksel birlik ile ilişkili olan mevcut bilgi tabanlarının ve bölgedeki araştırma-geliştirme (AR&GE) alt yapısının öğrenme, farklılaştırma, rekabet gücünü kseltme amacını sağlayabilen sistemdir (Altınok, Mercan ve Baltacı, 2004).

Bölgenin ğrenme kapasitesi, bölgenin zgn özelliklerinden kaynaklanmamakta, tamamen yatırımcı ya da üreticinin fonksiyonuna uygun olma durumuna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bölgelerin gelişim kabiliyetlerinin bölge tarafından yönetilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak bu alanlarda ortaya çıkan

rekabetçilik yine aynı tür üretim ya da işlev ile ilgilenen firmalar arasında gerçekleşmektedir.

Öğrenme süreci, aktörlerin (ki bunlar yöneticiler, uzun süreli işsizler, sosyal hizmetliler olabilir) sorumluluklarının yanında tartışma ve işbirliklerinin ortaya çıkmasında, esnek ağ yapısı içinde ilişkilerin azalmasının önünde sürekli öğrenme başarısının ortaya çıkmasında bölgenin gelişmişliğini verimli hale getirir. Bu nedenle modern işletme organizasyonları biçimine dayanarak tamamlanmış gelişim modelleri organizasyonun esnekliğini azami derecede garanti etmek zorundadır (Altınok, Mercan ve Baltacı, 2004).

Ekonominin mekan üzerindeki etkisi yadsınmadığı gibi, mekanı dolaylı olarak yönetimi ve anlamlı parçalara ayırma da rol oynadığı bir gerçektir.

2.3.3 Sosyal-Kültürel Faktörler

“Bölgeyi belirleyen önemli özelliklerden biri de bir arada yaşama kültürü ile oluşmuş benzer yaşam pratikleri, sosyal-kültürel benzerliklerdir. Dil, yemek kültürü, üretim biçimi gibi özelliklerle somutlaşan ve bir alanı diğerinden ayıran özellikler bölgenin sosyal-kültürel belirleyicileridir”(Kılıç, 2004, s.54). Sosyal-kültürel faktörler, fiziki ve ekonomik faktörlerden doğrudan insanla ilgili olması yönünden farklıdır. Sosyal-kültürel faktörlerde doğrudan toplum ön plandadır. Toplumun yaşama alışkanlıkları, örf, adet, iletişim kurma yöntemleri ve kültürel diğer özellikleri bölge tarifinde önemli rol oynamaktadır.

Sosyal-kültürel belirleyiciler aynı bölge içinde yaşayan topluluklar için sosyal olarak birlikte olma duygusunu artırmakta olup, yakın bölgelerin sosyal-kültürel belirleyicileri ile de benzerlik gösterebilmektedirler. Bu mekanın benzer özellikler bazında yapılan sınıflamasını genellemeyarak daha büyük bir sınırı ifade edebileceğimizi de göstermektedir. Buradan bölgelerin etki alanlarının bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Fakat bu durum bir bölgeden bir bölgeye geçişin kesin çizgilerle görülmediği kriterlere sahip olan bölgeler için geçerli olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal kültürel faktörlerle ayrılmış olan bölgeler için hizmet alanı bulunması durumu mümkündür(Kılıç, 2004).

Fiziki faktörlerde bahsettiğimiz iki bölge arası net geçişlerin olmadığı durum, sosyal-kültürel faktörlerin etkisi altındaki bölgelerde de görülmektedir. Alışkanlıklar farklılaşarak daha büyük alanları etkisi altında bırakabilmektedir. Etnik, dilsel ya da dinsel farklılıklar bulunmasa bile doğal faktörler, ekonomik ilişkiler ve geçmişten bu yana uzanan birlikte yaşam deneyimleri yerel toplulukları bulundukları bölge içinde birbirine yaklaştıran ve diğer bölgelerden ayıran kültürel niteliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Dışarıdan bakıldığında homojen olarak gözlemlediğimiz çevre, içerisinde farklı kriterlere göre benzerlikleri barındırmaktadır. Bu benzerlikler de genelleme yapılarak söz konusu bölgeleri ortaya çıkarmaktadır. Nitekim çalışma kapsamında incelenen İzmir ili geçmişten günümüze çeşitli toplumsal grupları barındırmış ve gelişmişlik durumu açısından göç almaya devam etmesi yönüyle yerleşim açısından kendi bölgelerini oluşturmuş durumdadır.

2.3.4 İdari ve Hizmet Faktörleri

Hizmet götürme amacını eyleme dönüştürme aşamasında hitap edilecek alanın belirlenmesi önemlidir. Kamu kurumu açısından yönetilecek ya da hizmet götürülecek alanın optimum şartlara sahip olması gerekir. İdari ve hizmet faktörlerini kamu kurumu açısından inceleyecek olursak hizmet götürülecek alanın büyüklüğü, gidecek hizmet özelinde benzer özellik taşıması ve mekansal olarak yakınlığı önemli olabileceken, özel firmalar için bu durum tamamen fayda-maliyet analizleri ile belirlenmektedir. Dolayısıyla özel sektör faaliyetlerinde hizmet vermenin doğrudan ekonomi ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan bölgeleri belirleyen ve belirlenmesinde rol alan gelişen ulaşım ve teknoloji olanakları toplumun ihtiyaçlarını karşılama konusunda kamu kurumlarını ve özel firmaları yetersiz kılmıştır. Hizmetin topluma daha verimli bir şekilde ulaşması için taşrada bölgesel örgütlenmeye gidilmesi gündeme gelmiştir.

Merkezi yönetimin büyük sulama projeleri, enerji santralleri, ulaşım ağları gibi bazı makro ölçekli hizmetleri sağlayabilmesi ve ulusal kalkınma amaçlarına ulaşmada geliştirilen hedefleri uygulayabilmesi bölge ölçeğinde idari örgütlenmeleri gerekli kılar (Kılıç, 2004).

Kamu kurumları için durum bu şekilde iken özel firmaların yönetim merkezleri de genelde ülkenin ekonomik olarak güçlü ve diğer illere ulaşım konusunda problem yaşanmayacak alanlarda yer seçmektedirler. Bu durum piyasayı takip etmede de kolaylık sağlamaktadır.

Bölgelemede idari sınırları kıstas olarak almak, veri toplama açısından kolaylık sağlamakla birlikte bilgi akışını da kolaylaştırmaktadır (Atay, 2009).Ancak bazı kurumlar için (özellikle doğa temelli sorumluluklara sahip olanlarda) idari sınırlar hizmet bölge sınırlarına oturmamaktadır. Bu durum bölge sınırı belirlerken götürülecek hizmet, kullanılan materyal ve işlevle doğrudan ilgilidir.

Hem kamu hem de özel sektör için erişilebilirlik önemli bir ölçüt olup, maliyeti minimuma düşürme amacı bölge sınırlarını oluştururken esas alınan nokta olarak ön plana çıkmaktadır. Genel idari merkezlerin bu alanlara yakınlığı çok önem taşımazken, bu bölgelere yakın alt merkezlerin ya da taşra teşkilatların bulunması yönetimin hiyerarşisini göstermektedir.

2.4 Bölge Sınırı Belirleme Gereksinimi

Toprak parçasını belirli parçalara ayırma nedeni ya da diğer bir deyişle aynı özelliğe sahip parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma çabası, üzerinde karar mekanizması üretmeye çalıştığımız alanı algılanabilir hale getirmek için kaçınılmazdır. Herhangi bir planlama eyleminin hayata geçirilmesi noktasında, anlamlı ve genellenebilen mekan, sınırsız bir alana oranla daha kolaydır kontrol ve müdahale edilebilir bir nitelik taşımaktadır.

Her ne kadar mekan yapısı ve bunun içinde gelişen sosyal organizasyonun kesintisiz olduğu bilinse de, çeşitli pratik nedenlerle bölge sınırlarını tespit etme isteği doğmaktadır. Bir araştırmada farklı alanların özelliklerini incelemek için bu farkın en iyi belirdiği alanları tarifleme isteği, planlama yapılacak sahalarda yatırımları planlama kararlarının birbirlerine etkilerinin en yüksek olacağı alanlarda yapmak isteği, idari bakımdan kontrolün ve katılımın optimum olacağı alanları tarif etme isteği, coğrafi mekanı alt mekan birimlerine ayırma isteğini doğurmaktadır (Tekeli, 2008).

Bölge sınırlarının belirlenmesinin güçlüğü büyük ölçüde bölgeye hangi bakış açısıyla bakıldığı ve hangi amaçla bölge sınırlarının belirlendiği ile ilişkilidir. Fiziki verilerin kullanılması ile elde edilecek bölge sınırlarının belirlenmesi ile beşeri verilerin kullanılması sonucu elde edilecek sınırların belirlenmesinde farklı zorluklardan söz edilebilir. Her iki verinin karşılıklı ilişkileri ile ele alınması ise durumu daha karışık hale getirmekte ve her iki sınıflandırmanın güçlüklerini bir arada taşımaktadır (Kılıç ve Mutluer, 2004, s.19).

Diğer yandan doğal niteliği ile ilgili bölgelere ayırma halinde amaç, mevcuttaki durumun anlamlı parçalara ayrılması iken bir analiz niteliğindedir. Fakat ekonominin kalkınma amacına göre mekanı bölgelere ayırma gereksinimi sürece ve sonuca yönelik müdahalelerden doğmaktadır. Planlama için bölgelere ayırma nedeni ekonomi alanındaki ile benzerlik göstermekte olup, sonuca ve sürece müdahale etme temelindedir.

Bölge sınırlarının belirlenmesinin diğer bir nedeni de mekanın kimliklendirilmesi gereksinimidir. Bu kimliklendirme, bir bütünün parçalarının tanınması, işlevlendirilmesi ve bu sayede doğal ve ekonomik yapının verimliliğinin ve işlerliliğinin sağlanması içindir. Amaç bütünü ayırmak değil, bütüne hizmet ederek güçlendirmektir (Efe, 2008).

Planlama disiplininde bölgelere ayırma, müdahalenin boyutu, nedeni ve sonucunun getireceği maliyet açısından da önem taşımaktadır. Planlama doğrudan toprak parçası üzerinde yapılan düzenlemeleri tariflerken, belirlenen bölge sınırları ile yapılacak bu düzenlemelerin (plan kararlarının) gelişme eğilimi de göz önünde bulundurulur.

2.5 Kademelenme Kavramı

Kademelenme kavramı merkez ve yerel arasındaki hiyerarşiyi tarif ederken sorumluluk ve iş yükü dengesinin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kademelenmeye mekansal olarak bakıldığında yalnızca merkezin değil, ona bağlı birimler ve işlevleri ile oluşan ilişkiler bütünüünün tamamını tanımlamaktadır. Kademelenme sanayileşme ile mekanda yığılmaların, dağılmaların ortaya çıkmasıyla

ön plana çıkmıştır. Kademelenme yaklaşımında yerleşmeler arası dikey bir hiyerarşi ve iş bölümü söz konusudur. Her yerleşme kendinden bir alt kademe yerleşmelere hizmet eder ve bir yerleşmenin hizmet ettiği ve altında tuttuğu alan o yerleşmeye ait hizmet alanını ve dolayısıyla bölgesini ifade eder.

Dengeli bir kademelenme yapısının oluşturulmasında etkin bir araç olmalarının yanı sıra bölgeler; yönetimin kademelenmesinde, merkezi-yerel yönetim ilişkilerinin güçlendirilmesinde, daha demokratik bir yönetim yapısının oluşturulmasında ve planlamanın sistematik bütünlüğünün kurulmasında da önemli bir rol üstleneceklerdir(Kılıç, 2004).

Yerleşmelerin görev ve yetkileri kademelenmedeki yerlerine göre değişiklik gösterirken, hizmet verdiği yerleşim mekanları da üst kademeye çıktıkça artış gösterir. Ağlar yapısı ise yatayda ilişkide bulunmakta olup, hiyerarşik bir yapı değildir. Ağları belirleyen ilişkilerde sıralamadan çok tamamlama-bütünleme üzerinde durulur. Ekonomik veriler kadar sosyal veriler de önemlidir. Bireylerin benzer kültürlere sahip olması, aralarında güven ilişkilerinin bulunması, firmalar arasında yakın ve bağlantılı çalışmaktan doğan ve geçmişteki deneyimlerle güçlenen bilgi aktarma kanallarının gelişmiş olması gibi daha önce ekonominin gündeminde pek de yer almayan ve daha çok sosyal-kültürel yapıya işaret eden pek çok faktör ekonominin gündemine girmeye başlamıştır (Kılıç, 2004).

Kademelenme gereği görev ve yetki dağılımı dikey olarak artış azalış gösterirken, uzmanlıklar yatayda, diğer bir tanımlama ile ağlar düzleminde çeşitlenmektedir. Buradan çıkacak sonuç yönetim sistemi ve işlev çeşitliliği kademelenme kavramı ve günümüzde daha çok kullanılmaya başlanan ağlar sistemi ile tanımlanmaktadır.

2.6 Bölgelerarası Dengesizlik / Eşitsizlik Kavramı

Siyasi, ekolojik, ekonomik, kültürel vb. her bağlamda bölge bir mekanı niteler. Bu mekan ise doğal çevre ve bunu dönüştüren kültürel - yapıli çevreden oluşmaktadır. Dolayısıyla bölgelerin incelenmesi ve/veya birbirleriyle karşılaştırılması bu iki unsurun ele alınış biçimine bağlıdır. Ülkemizde coğrafi, ekolojik geri kalmış ve benzeri şekilde tanımlanarak oluşturulmuş bölgeler arasındaki eşitsizlik, ekoloji, coğrafya ve sosyoloji gibi bir çok ana bilim dalı tarafından saptanmış bir durumdur.

Bir diğ er deyişle bölgeler, belirtilen bilim dallarının kendi veri tabanlarına göre değerlendirilerek çeşitli farklılıklar baz alınarak tanımlanmaktadır (Efe, 2008).

Öte yandan bir birlik ya da ülke bütününde doğal ve toplumsal kaynakların mekan üzerinde eşit şekilde dağılmadığı görülür. Bunun sonucu olarak gelişmeler mekanda dengeli bir şekilde gerçekleşmez ve ortaya gelişmiş, az gelişmiş gibi tanımlamalarla nitelenen gelişmişlik farklılıkları çıkar. Gerek bölgenin sahip olduğu özelliklerden dolayı gerekse ülke içinde dengesiz ekonomik yatırımlar, farklı bölgeleri oluşturmakta; bu farklılık ekonomik olarak daha zayıf, yaşam standardı ve gelir seviyesi düşük bölgelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bölgeler arasındaki bu eşitsiz gelişme bölgesel dengesizlik olarak nitelendirilmektedir. Gelişmişlik farklılıkları ülkeler arasında görülebildiği gibi, ülke mekanı üzerinde bölgeler arasında da mevcuttur. (Acar, 2008).

Türkiye'nin bölgesel politikasında, bölgelerarası dengesizlikler daima önemli bir gündem oluşturmuştur. Bölgelerarası dengesizlikler üzerine yapılan çalışmalar, doğu ve batı ikilemini ortaya koyarken, az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş bölgeler arasında da bir yakınsama eğilimi, görülmediği belirtilmektedir.

Bölgelerarası dengesizliklerle mücadele ve uzun vadede ulusal kalkınmanın sağlam temellere oturtulmasında, kademeli bir yerleşme-planlama-örgütlenme yapısının oluşturulması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda ulusal politikaların yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel bir bütünlük oluşturan bölgelerde geliştirilecek planlama yaklaşımları ve kurumsallaşma, hem bölgelerin ekonomik olarak gelişimine ivme kazandıracak, hem de ulusal politikaların uygulanabilirliğini arttıracaktır (Kılıç, 2004).

Son dönemde yaşanan değişimlerle ulus devlet tek hakim g   olarak varlığını s rd rememekte, hem ulus devleti aşan hem de ulus devletin altında kalan ölçeklerde de yeni kurumlar ve düzenleme mekanizmaları ortaya çıkarmaktadır. K rselleşme sürecinde ulus devletin hakim olduğu dönemden farklı olarak bölgesel eşitsizlik ve farklılıklar şiddetlenmekte, ulus sınır kavramı anlamını yitirmeye başlamakta, mekansal kademelenme farklı bir içerik kazanmakta, artık her birimin bir üst birime karşı sorumlu olduğu katı bir hiyerarşiden söz edilmektedir (Köroğlu, 2000).

Bölgelerarası denge ve bölgelerin kendi içlerinde ekonomik açıdan dengelerinin sağlanması, yerleşme tempoları, gelenek ve görenekleri açısından farklılaşmaları sonucu ortaya çıkmakta olup, Türkiye’de vergi ödemelerinde indirim yoluna gidilerek dengenin sağlanması durumu söz konusudur. Fakat bu tür bir denge yeterli gelmemektedir(Atay, 2009).

Küresel ağ üzerinde tanımlanan bir sistemde şiddetlenen eşitsizliklerle başa çıkmak da sadece ulusal düzeyde olanaklı görülmemekte, Avrupa Birliği gibi ulus-üstü ölçeklerdeki birliklere ve yerel birimlere de düzenleme konusunda önemli görevler düşmektedir (Koroğlu, 2000).

2.7 Küreselleşme Düzleminde Yeni Bölgecilik Akımı

Ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, bölgelerin özellikle de yöresel problemlere sahip bölgelerin, gelecek yönetimi tartışmalarında her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Yüksek işsizlik oranı, net göç, bölgenin temel endüstrilerinin çökmesi ve yerel olmayan kapitalin baskın duruma geçmesi gibi konular yerli kontrolün artırılması ve bölgesel ekonomiye müdahale etmenin yollarının araştırılmasına neden olan başlıca sebeplerdir. Yeni firma oluşumlarıyla yerli iş kurumlarının azalması ve çok bölgeli veya çok uluslu firmalar nedeni ile dış yatırıma bağlılığın artması gibi problemler birçok bölgenin sorunu olmaya başlamıştır (Erzi, 2005).

Bugün, büyük ölçüde ekonomik yeniden yapılanma ve teknolojik değişimden sonra, bazı sistemler üzerindeki önemli dönüşümler, mekanın yeni halini veya yeni dünya sistemini etkilemiştir. Bu yeni oluşmaya başlayan durumun önemli özelliklerinden birisi, küreselden yerele uzanan ekonomik ve politik ilişkilerin, görünür olmasına karşın hala tam gelişmemiş çok kademeli yapısıdır(Scott, A. J., çev., 2001).

Yenidünya düzeni, küreselleşme politikası ile ekonomik aktörlerin çeşitliliğinde ve yapısında büyük değişiklik yaratmıştır. Ülkeler küresel rekabet ortamında ayakta kalabilmek için ekonomik ve politik anlamda değişmek, yeni yatırımlarla dikkatleri üzerlerine çekmek zorundadır (Cankorkmaz, 2013).

Bunun yanı sıra ülkeler arasındaki, rekabetin artmasıyla beraber maddi baskılar bölgesel harcamaların kapsamını sınırlandırmış, bu da hükümetin en geri kalmış

sektör ve bölgelerdense en rekabetçi sektör ve bölgeleri desteklemesine sebep olmuştur. Özellikle globalleşme ile birlikte uluslararası rekabet edebilirlik önem kazandığından ülkeler rekabet güçlerini artırabilmek için bölgesel ekonomik birlikler (Avrupa Birliği gibi) içerisinde yer almayı tercih etmektedir. Öte yandan ülkenin içinde de bölgelerin kendi potansiyelleri ile yatırımları çekmek üzere devlet yardım ve teşvikleri olmaksızın örgütlenmeleri, bölge ölçeğinde yaşanan değişimler olarak görülmektedir(Erzi, 2005).

Yaşanan bu değişimler geleneksel bölge politikalarının yerine rekabetçi, yenilikçi ve esnek, yerelin kalkındırılması ve geliştirilmesini öngören bölge politikalarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu bölge politikalarında hareket eden yaklaşım Yeni Bölgecilik olarak tanımlanmıştır (Erzi, 2005).

Küreselleşme olarak isimlendirilen ve ulusal sınırları aşan sermaye akışı içinde bir yerel birim olarak bölge, ekonomisini bu ilişkiler zincirine bağlı olarak geliştirme potansiyeli ile yeniden gündeme gelmektedir. Yine yerelin potansiyelinin ortaya çıkarılması, yerel güçler arasında işbirliği potansiyelinin artırılması ve karar alma süreçlerinde yerel birimlerin etkin hale getirilmesi gibi kalkınmaya yönelik yeni yaklaşımlar da ekonomik olduğu kadar, sosyal bir bütünlüğü/benzerliği de tarif eden bölgeye yönelmiştir.

Daha önceki bölge kavramında egemen olan “toplumun doğayla sentezi” görüşünün “insanla ilgili özel süreçlerin bir kombinasyonu” görüşüne dönüştüğü; tüm toplumsal hayatın bölgeselleşebileceği ve zaman-mekân bağlamında bölgeselleşmenin sürekli devam edeceği fikrinin ağırlık kazandığı görülmektedir.

Yeni bölgecilik akımı, değişen bölge kavramlarının da göstergesi olarak küreselleşmenin etkisinde rekabetçi sektör ve bölgeleri güçlendirerek, coğrafi yönden birbirlerine komşu olan ya da sınırları birbirlerine yakın olan ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşme hareketi olarak tanımlanabilir.

Yerelin evrenselleşmesi, bilginin serbest dolaşımı, sermayenin akışkanlığı, dünyada ortak iş birliği yaratılması şeklinde gelişen küreselleşme, kentlerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri üzerinde değişimlerin oluşmasını sağlamıştır. Küreselleşmenin kronolojik gelişimini ve bu süreçten etkilenmeyen

kentin durumunu tasvir etmekle yetinmeyip, yerel üzerinden geliştirilen bir kavramsallaştırmayla küreselleşme ve kent olgusu ortaya konmuştur (Sert, Karpuz ve Akgün, 2005).

Yeni Bölgecilik akımı, ekonomik gelişme politikalarında bölgenin temel ölçek birimi olduğundan hareketle, ekonomik politikaların uygulanabilmesi için, bölgelerin merkezden aktarılan yetki ve kaynak ile donatılmış kurumsal bir kapasiteye ihtiyacı olduğunu savunmuştur (Erzi, 2005).

Yeni ekonomik düzenin kurgusu şekillenirken yeni uluslararası ekonominin;

- Kısmen hızla büyüyen çokuluslu şirketlerin örgütlediği, üretimin uluslararasılaşması ve
- Finans işlemlerinin uluslararasılaşması konusu önemli hale gelmektedir.

Bu değişim ile birlikte çok uluslu şirketler üretim, pazarlama ve dağıtımlarını dünya ekonomisini sürekli göz önünde bulundurarak planlar ve yürütürlerken, açıktan ulusal bir zemine oturduklarında bile, kaygıları her şeyden önce küresel karlılık olmuştur (Sert, Karpuz ve Akgün, 2005).

Çok uluslu şirketlerin yeni yapılanma biçimleri ve ulus-devletle baş edebilme yeteneklerini kazanmaları ile birlikte geline bu noktada yükselen, kapitalizmin kentler üzerinden krizlerini aşması tezini doğrulayarak kentler olmuştur. Küreselde oluşan yeni haritada, sınırlar ulus-devlet sınırlarında değil, yeni bölgeselleşmeler, yerel ve bunların içindeki yeni teknoloji koşullarına uyum sağlamış bilgi temelli toplulukların yerellerinden oluşmaktadır (Sert, Karpuz ve Akgün, 2005, s.103).

Mekanın belirleyiciliğine duyulan gereksinim ile birlikte gündeme gelen küreselleşme ve bölgeselleşme, mekanı anlayış biçimini ve mekanın temsilini yeniden tanımlamaktadır. Bu değişimlerle birlikte sınır, merkez-çevre, mekansal kademelenme, bölge gibi mekana ilişkin kavramlar bugün çok farklı değerlendirilmektedir. Yaşanan bu değişimler ve ulus devletin değişen konumu merkez-çevre ilişkisine de yeni bir boyut getirmektedir. Merkezi fonksiyonlar ulusal merkezlerden ulus-üstü merkezlere geçtiğinde, ulus devletin çeperlerinde kalan yerler, güçlü bir pozisyon kazanabilmektedir. Küreselleşen dünyada merkez çevre

ilişkisi küresel ağına bağlı olmak ya da ağından dışında kalmak şeklinde de yorumlanabilmekte ve ulus düzeyinin altındaki bölgeler/yerellikler ulus devleti ve ulus üstü bölgesel birlikleri aşarak doğrudan küresel ağına ilişki içinde olabilmektedir (Köroğlu, 2000).

BÖLÜM ÜÇ

YAPILAN BÖLGELEME VE KADEMELENME ÇALIŞMALARI

İÇERİSİNDEİZMİR İLİ'NİN YERİ

Bir önceki bölümde bölge kavramı, farklı bilim dallarının bölge kavramına yaklaşımları ve kademelenme kavramı ele alınmış, aynı zamanda geçmişten günümüze bölge kavramının değişim süreci ve bölgeleme gereksinimi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ise ülkemizde yapılan bölgeleme çalışmaları, temel göstergeleri ve amaçları doğrultusunda incelenecektir. Bu kapsamda, öncelikle çalışma kapsamında İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgeler değerlendirmeye alınmıştır. İzmir ilinin geçmişten günümüze farklı kriterler temelinde oluşturduğu bölgelerin tespiti ile gelecekteki uygulamalara ve çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

3.1 Bölge Tarifi

Ulusal sınırları ile tanımlanan bir ülke mekanı bütünü ve bunun alt mekansal parçaları olan bölgelerin söz konusu olduğu ortamda klasik anlatımı ile bölgeselleşme kavramı, bölgesel kurumlar ve aktörler açısından politik anlamda bir yetkinlik durumunu tanımlar (Bilsel, Özcan, Yıldız ve Aktaş, 2000). Dolayısıyla mekansal algı olarak bir ülke, içerisinde farklı bakış açıları ile bir çok bölgeyi barındıran en büyük bölge olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de bilgi aktarım kolaylığı, hizmet erişilebilirliği ve bilgi üretiminde kolaylık sağlanması amacıyla çeşitli dönemlerde bölgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı kamu kurumları tarafından yapılmış olup, bir kısmı da akademik çalışmalar yoluyla oluşturulmuştur. Tez çalışması kapsamında İzmir ilinin yapılan bu çalışmalarda hangi bölgelerde bulunduğu ve hangi temel göstergeler dahilinde incelendiği irdelenecektir.

Değerlendirme kolaylığı açısından yapılan bölgeleme çalışmaları belli gruplara ayrılarak incelenmiş ve analizlerde “Şehirsel Kademelenmenin Mekansal Boyutta Dağılımı ve Kademelenmenin Ortaya Çıkardığı Kentsel Gruplaşmanın Analizi” başlıklı doktora tez çalışmasında Kılıç (2004) tarafından geliştirilen inceleme başlıkları esas alınmıştır. Bu nedenle İzmir ili özelindeki değerlendirmeler doğayı,

yönetimi ve ekonomiyi temel alan bölgelemeler esas alınarak yapılmıştır. Yapılan bölgeleme çalışmaları, bölge kavramının evrensel bir tanımını olmadığını ve belirlenen ölçütler paralelinde oluşan bölgelerin değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu bölümde farklı bölgelemeler üzerine geliştirilecek değerlendirmelerde ortaya çıkan alanların bölge olup olmadıkları bir tartışma konusu yapılmamış, ancak gerçeği hangi ölçüde yansıttıkları üzerine yorumlar geliştirilmiştir.

3.1.1 Doğayı Temel Alan Bölgeleme ve Sınıflama Çalışmaları

Bu bölümde akarsu drenajı, havzalar, topoğrafya, iklim, tarımsal ürün dağılımı, vb. doğal kriterler esas alınarak yapılan bölgeleme çalışmaları İzmir ili özelinde değerlendirilecektir.

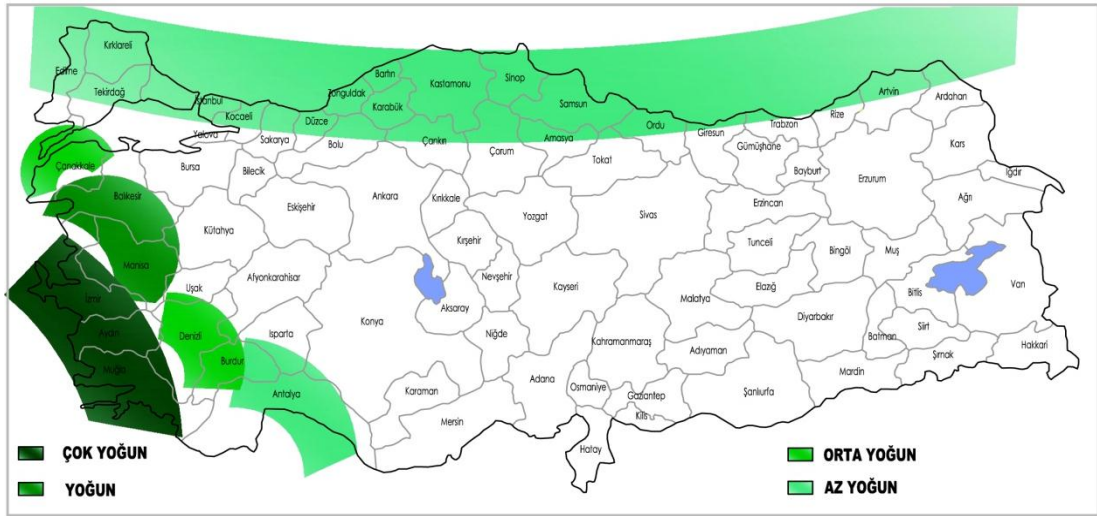
Tablo 3.1 Doğayı temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları

Sayı	Bölgeleme Çalışması	Toplam Bölge Sayısı	İzmir İlinin Bulunduğu Bölge	Bölgeleme Kriteri
1	Havzalar	26	Küçük Menderes, Kuzey Ege ve Gediz Havzası	Akarsu drenajı, havzalar
2	TÜİK Tarım Sayımlarında Kullanılan Tarım Bölgeleri	9	2. Bölge: İzmir, Manisa, Muğla, Aydın, Balıkesir, Burdur, Çanakkale, Denizli, Isparta	Ulaşılamamıştır
3	Beşli Tarım Bölgesi Sınıflaması	5	Kıyı Bölgeler	Konum ve yağış alma özellikleri
4	Erinç ve Tunçbilek Tarafından Yapılan Sınıflama	6	Akdeniz Bölgesi, Ege Alt Bölgesi	Tarımsal ürün dağılımı
5	Ecemiş Tarafından Yapılan Bölgeleme	8	Ege Bölgesi	Tarımsal ürün dağılımı
6	Türkiye Tarım Havzaları Ürün Destekleme Modeli	30	Kıyı Ege Havzası: Antalya, Muğla, Aydın, İzmir, Balıkesir, Çanakkale	Toprak, topoğrafya, arazi sınıflaması, iklim

Yapılan sınıflama ve bölgeleme çalışmalarının temelini toprak, arazi sınıflaması, tarım ürünleri benzerliği ve yağış alma karakteristiği gibi fiziki ve ölçümü kolay kriterler oluşturmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar tek tip benzerlik kriterine odaklandığı için ortaya çıkan bölgeler yalnızca doğal ve tarıma yönelik çalışmalara

altlık olabilecek niteliktedir. Zaten çalışmalar bu amaçla yapıldığı için genel bir bölgeleme hedefi taşımamaktadır.

İzmir ili doğa temelli olarak gerçekleştirilen bölgeleme çalışmalarında Akdeniz ve Ege Bölgesi illeri ile aynı alan sınırlarına sahip olup, somut olarak tespit edilebilecek göstergeler doğrultusunda benzer alanları tarif etmektedir. Yalnızca Beşli Tarım Bölgesi Sınıflaması'nda konum olarak benzerlik göstermesi açısından Karadeniz kıyıları İzmir ili ile aynı alan tanımlaması içerisinde bulunmaktadır.

Şekil 3.1 Doğanı temel alan bölgeleme çalışmalarında bölgesel ilişki dağılımı

Doğanı temel alan ve ekolojik verilerden oluşan 6 farklı bölgeleme çalışmasının bölgeleri karşılaştırılarak İzmir ilinin doğa temelli bölgesel ilişki dağılımı ortaya konmuştur. Yapılmış olan çalışmalarda idari sınırlara oturmayan alan tarifleri bulunmasından dolayı bölgesel ilişki yoğunluğu soyut bir anlatımla haritasallaştırılmıştır. Oluşan ilişki şeması; tek yönlü kriterin bölge oluşturma konusunda yeterli kalmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Zira konum ve yağış benzerliği açısından yapılan bölgeleme sonucu İzmir ilinin Karadeniz kıyıları ile aynı tanımlama çerçevesinde bulunması bölgesel ilişkinin en zayıf halkasını oluşturmaktadır.

3.1.2 Yönetimi Temel Alan Bölgeleme Çalışmaları

Bu bölümde idari yapılanmaya dair üç farklı çalışmadaki bölgesel öneriler incelenmiş olup, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgedeki illerin tespiti

yapılmıştır. Bölgeleme kriterleri idari yapılanma amacı taşıyan çalışmaların tanımladığı bölgeler yöresel benzerlik kriterine dayanmamaktadır. Yönetimi temel alan bir bölge, hizmetin verimli ve eşit dağılımını sağlayabilecek optimum büyüklüğe sahip olmalıdır. Dolayısıyla ulaşım faktörü, hizmet yayılımı için yönetimi temel alan bölgeleme çalışmaları için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.2 Yönetimi temel alan bölgelemeler

Sayı	Bölgeleme Çalışması	Toplam Bölge Sayısı	İzmir İlinin Bulunduğu Bölge	Bölgeleme Kriteri
1	Bölge Müfettişliği Önerisi	14	6. Genel Müfettişlik Bölgesi: İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla	Güvenlik amaçlı belirlenmiştir
2	Bölge Valiliği Önerisi	8	İzmir Bölgesi: İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak, Burdur, Isparta, Antalya	Ulaşılamamıştır
3	Tunbul'un Yönetmelik Bölünmeye Dair Bölgeleme Çalışması	16	İzmir Bölgesi: Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak	Yönetmelik bölünmedeki değişiklikler

Yönetimi temel alan bölgeleme çalışmalarının her üçü de idari sınırlara oturmaktadır. İller bazında yapılan bölgeleme çalışmaları karşılaştırılarak yönetimi temel alan bölgeleme çalışmalarının İzmir ili bölgesel ilişki dağılımı ortaya çıkarılmıştır. Oluşan alan 3 kısımdan oluşmaktadır. İllerin, yönetimi temel alan bölgeleme çalışmalarında ortak olma durumlarına göre bölgesel ilişkinin fazla olduğu kabulü ile alanı mekansal olarak tanımlamak mümkündür.

Şekil 3.2 Yönetimi temel alan bölgeleme çalışmalarında bölgesel ilişki dağılımı

3.1.3 Planlama (Plan) Bölgeleri

Bu bölümde planlama temel alınarak belirlenen plan bölgeleri beş yıllık kalkınma planları (BYKP) ile gündeme gelmiştir. Ancak bu bölümde planlama disiplini için önerilen planlama bölgesi belirleme çalışmalarına da yer verilecek olup, İzmir ilinin bu bölgeler içinde bulunduğu diğer iller tespit edilecektir.

Tablo 3.3 Planlama bölgeleri

Sayı	Bölgeleme Çalışması	Toplam Bölge Sayısı	İzmir İlinin Bulunduğu Bölge	Bölgeleme Kriteri
1	Beş Yıllık Kalkınma Planları Doğrultusunda Belirlenen Plan Bölgeleri	8	Ege Bölgesi: Manisa, Uşak, Denizli, Aydın, Muğla	Doğal koşullar, yönetsel sınırlar, homojenlik
2	Sılaydın Tarafından Yapılan Bölgeleme Çalışması	47	Küçük Menderes Havzası Planlama Bölgesi	Havza sınırları ve ekolojik veriler
3	Sosyo-Ekonomik ve Ekolojik Temelli Planlama Bölgesi Çalışması	26	-	Havza, vergi sistemi, etnik yapı

Planlama amacı taşıyan toplam üç bölgeleme çalışması yapılmıştır. Beş yıllık kalkınma planları doğrultusunda belirlenen plan bölgeleri idari sınırlara oturmakta, diğer çalışmalar havza sınırlarına önem verdikleri için plan bölgeleri idari sınırlara oturmamaktadır. Üç çalışmanın da bölgeleme kriterlerinde doğal ve ekolojik veriler

bulunmaktadır. Buradan planlama disiplini için mevcut çevresel koşulların önemli bir faktör olarak değerlendirildiği sonucu çıkmaktadır.

Şekil 3.3 Planlama amacı taşıyan bölgeleme çalışmalarının bölgesel ilişki dağılımı

Planlama amacı taşıyan üç bölgeleme çalışmasının alanları karşılaştırıldığında, yönetsel sınırlara oturmayan bölgeler bulunduğu için soyut bir anlatımla İzmir ilinin planlama bölgelerindeki bölgesel ilişki dağılımı ortaya çıkarılmıştır. Oluşturulan ilişki şemasında illerin bölgeleme çalışmalarında bulunma durumlarına istinaden ilişkinin yoğun olduğu kabul edilmiştir. Bu durumda İzmir ili için planlama amacı taşıyan bölgeleme çalışmalarının alanları karşılaştırılarak tanımlanan alanda merkezden çeperlere doğru azalma görüldüğü sonucu çıkmaktadır. Bu durum ekolojik verileri ağır basan bölgeleme çalışmaları baz alındığı için çevresel faktörlerin mekansal olarak İzmir ilinden uzaklaştıkça benzerliğinin azaldığını göstermektedir. Ancak planlama disiplini için öngörülen planlama bölgelerinde yönetsel sınırlara bilgi akışı için, ekolojik verilere de doğal dengeyi bozmamak ve bütüncül ele alınması gerektiği için ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır.

3.1.4 Ekonomiye Temel Alan Bölgeleme ve Sınıflama Çalışmaları

Ekonomi, bölgeyi belirleyen faktörler içerisinde mekana etkisi olan en etkin faktördür. Zira bir bölge belirlenirken göz önünde tutulan ulaşım, hammadde ve işgücü kriterlerine bağlı olarak yatırımın mekanda yer seçimini kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. Nitekim bu çalışma kapsamında, yatırımların belli rasyoneller

dahilinde (üretim, dağıtım, depolama ve idari) coğrafi mekan üzerinde belirlemiş oldukları hizmet alanları tespit edilerek bu hizmet alanlarının İzmir ili özelinde meydana getirdikleri bölgesel ilişki belirlenecektir. Dolayısıyla yapılan analizlerle dolaylı olarak ekonomik kriterleri temelinde mekanı bölen optimum hizmet alanları tespit edilecek ve İzmir ili için ekonomiyi temel alan hizmet alanı ve bölgesel ilişki yoğunluğu haritası ortaya çıkarılacaktır. Çalışmanın bu bölümünde ise, ekonomi temelli bölgeleme kapsamında, farklı dönemlerde yapılmış bölgeleme çalışmalarında ele alınan kriterler dahilinde İzmir ilinin içinde bulunduğu bölgeler ve içinde bulunduğu bölge dahilindeki diğer illerin tespiti yapılacaktır.

3.1.4.1 Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması

DPT'nin bölgelerarası dengesizliği gidermek amacıyla çeşitli araştırmalara girmesi sonucu, kalkınma planlarında bu konuda pek çok önlem öngörülmüş, ancak tutarlı bir uygulama gerçekleştirilememiştir. Önce iller, sonra ilçeler ölçeğinde toplumsal-ekonomik gelişmişlik dizinleri geliştirilmiştir. Bunlar önceleri yayınlanmış, sonradan yapılanların sonuçları çok sınırlı ölçüde dağıtımına konulmuştur. 1971'de kurulan Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi Birimi (KÖYD), geri kalmış bölgelerle ilgili olarak öncelik taşıyan illeri saptamış, sonradan birinci ve ikinci öncelikli yörelere ayırımını yapmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda artık bölge planlaması yerine “İl Mahalli İdareler Planlaması (İLMİP)” adı altında, il özel yönetimi ile ildeki belediye ve köyleri kapsayan planla çalışmalar öngörülmüşse de, bu konuda da sonuç başarılı olamamıştır. Bu arada, 1982 yılında KÖYD tarafından yapılan Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması yayınlanmıştır. Bu araştırma, hem yerleşmelerin işlevlerine göre basamaklandırılması, hem de bunların etki alanlarının saptanması açısından ilginç sonuçlar ortaya koymuş, ülke ve bölge çapındaki etkilerine göre bölgelerin sınırları ile özekleri de belirlenmiştir(Acar, 2008).

Bu çalışma ile ekonomik ve sosyal sisteme ilişkin değerlendirme çalışmalarında ülkenin tüm yerleşme birimlerine aynı yöntemin uygulanmasıyla I. Kademe Merkez “Köy”den, 7. Kademe Merkez “ülkenin metropolü”ne kadar tüm yerleşmelerin etki alanları ve merkez kademelenmesi belirtilmiştir. II. Kademe Merkezde ise, belli

köylerden oluşan bir köyler grubunun fonksiyonel ilişkiler açısından merkezliği söz konusudur.

Sosyal ve ekonomik yapının belirlediği fonksiyonellik açısından ilçeler, iller, alt bölge merkezi konumundaki kentler, bölgesel merkez fonksiyonu gören kentler ve 7. kademe merkez olan İstanbul'un fonksiyonel açıdan durumu araştırmanın sonuçlarıyla ortaya konulmuştur. Böylece, fonksiyonel bölge yaklaşımı ile bölge ve alt bölge merkezleri olarak 19 Fonksiyonel Bölge'nin varlığı ortaya konulmuştur. Bu sonuçlar plan ve program çalışmalarında ve kamu kuruluşlarının bölgesel birimler oluşturmalarında temel bir veri olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın amacı:

- “Kamu hizmetlerinde etkinliği artıracak biçimde yerleşme yerlerinin belirlenmesi,
- Kamu kuruluşunun taşra örgütlenmesinde koordinasyon sorunlarını azaltacak ve etkinliklerini artıracak mekansal desenin ortaya konulması,
- Yerel tüketime yönelik bölgesel girdi kullanan endüstrilerin yer seçiminde optimizasyonun sağlanması,
- Özellikle kırsal kesime dönük ulaştırma ağının yönlendirilmesi,
- Özel kesim yatırımlarının bölgesel dengelerin sağlanmasına yönelik politikalar doğrultusunda yönlendirilmesi,
- Bölgeler arası gelişme seviyelerinin kıyaslanması” vb. olarak sıralanmıştır (Kılıç, 2004, s.94).

Bölge tanımlamasına dayanan bu kapsamlı ve önemli çalışmada, Türkiye’de yer alan tüm yerleşim birimleri, sosyo-ekonomik özelliklerine ve birbirleri arasındaki kademeli ilişkilere göre gruplandırılmıştır. Çalışmada 7 kademe tanımlanmış ve buna bağlı olarak 16 fonksiyonel bölge tarif edilmiştir. Bu bölge tanımının özel amaçlı bölgelerin tespitinin gerekmediği durumlarda, bölge kavramının karşılığı olarak temel alınması hususu vurgulanmıştır(Öztürk, 2009).

DPT tarafından gerçekleştirilen bu çalışmanın 7. ve en üst kademesinde İstanbul yer almaktadır ve hizmet alanı tüm ülkeyi kapsamaktadır. 6. kademeyi oluşturan ulusal merkezler ise Adana, Ankara, Gaziantep ve **İzmir** illeridir. 5. Kademe’de 11, 6. Kademe’de 4 ve 7. Kademe’de 1 merkezden oluşan çalışmanın verilerini ticaret,

pazar, ulaştırma, eēitim, saēlık, mevsimlik g, haberleşme ve yayın ilişkileri oluşturmaktadır(Efe, 2009). Çalışmanın odaēını oluşturan İzmir ili yapılan bu çalışmaya göre 6. kademe merkez olma zelliēini taşımakta olup, inceleme kriterleri bazında gelişmiş olduēu görülmektedir.

Tablo 3.4 Bölge merkezleri ve bölge içinde yer alan iller(Kılıç, 2004).

1	Adana	Adana, Mersin, Hatay
2	Ankara	Ankara, ankırı, Çorum, Kırşehir
3	Bursa	Bursa
4	Diyarbakır	Diyarbakır, Mardin, Siirt, Bitlis, Van, Hakkari
5	Elazıē	Elazıē, Tunceli, Bingöl
6	Erzurum	Erzurum, Erzincan, Kars, Aērı, Muş
7	Eskişehir	Eskişehir, Bilecik, Kütahya
8	Gaziantep	Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, şanlıurfa
9	İstanbul	İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdaē, Çanakkale, Kocaeli, Sakarya, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Bursa
10	İzmir	İzmir, Balıkesir, Manisa, Aydın, Muēla, Antalya, Isparta, Burdur, Afyonkarahisar, Denizli, Uşak
11	Kayseri	Kayseri, Nevşehir, Yozgat
12	Konya	Konya, Niēde
13	Malatya	Malatya
14	Samsun	Samsun, Amasya, Tokat, Sinop, Ordu, Giresun
15	Sivas	Sivas
16	Trabzon	Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin

Yerleşim merkezlerinin kademelenmesi araştırmasının sonucuna göre belirlenen fonksiyonel bölgelerde iller, etkisi altında bulunduēu st kademedeki illerle aynı bölgede yer almıştır. İzmir ili de bu kapsamda Balıkesir, Manisa, Aydın, Muēla, Antalya, Isparta, Burdur, Afyonkarahisar, Denizli, Uşak illeri ile aynı bölge tarifi içerisinde yer almıştır. Bu alışma, bölgesel ölçekte yerleşmeler arası farklı sektörel ilişkileri (ticaret, pazar, ulaştırma, eēitim, saēlık, mevsimlik g, haberleşme ve yayın ilişkileri) inceleyerek bölge merkezi ve bu bölge merkezlerinin hizmet alanında bulunan illeri belirlemiş olup, dayandıēı veriler gncelliēini yitirmiştir. Ancak geçmişte yapılan bölgesel ölçekte bir çalışma olarak diēer bölgesel çalışmalara yol gösterici bir kaynak niteliēindedir.

3.1.4.2 Teknoloji ve Bilgi Yoēunluēu Faktörleri Bazında Sınıflama

Gelişen teknoloji ve ekonomik aktiviteler baēlamında deēiřime uērayan bölge kavramının, günümüzde farklı göstergeler üzerinden tanımlanması gündeme

gelmiştir. Değişen bölge kavramının temelini öğrenebilirlik, rekabet gücü ve buluş yapma kapasitesine dayandırarak bölgeleme yapmak mümkün hale gelmiştir.

Öğrenen bölgeler, bölgelerin gelişim kabiliyetleridir. Öğrenen bölge işletmeler arası işe ait şirket üretim süreçleri ve pratiksel birlik ile ilişkili olan mevcut bilgi tabanlarının ve bölgedeki AR&GE alt yapısının öğrenme, farklılaştırma, rekabet gücünü yükseltme amacını sağlayabilen sistemdir. Bir bölgenin işletme merkezli ekonomik gelişimini esas nokta olarak kabul eder. Öğrenen bölgelerin temel fikri bölgede yaşayan aktörlerin gelişim potansiyellerine odaklanma ve aktörlerin ilgilerini entegrasyonu, ağılanması, bir arada tutulması için strateji çabalarıdır(Altıok, Mercan ve Baltacı, s. 307).

Bu kapsamda 2000 yılında bölgelerin öğrenebilirlik ve buluşçuluk kapasitelerini belirlemek üzere 25 gösterge üzerinden Çelebi ve Saral tarafından bir sınıflama yapılmıştır.Yapılan sınıflamanın genel başlıklar halinde temel göstergeleri şunlardır:

- Yerel buluşçuluk kapasitesi,
- Yerel girişimcilik kapasitesi,
- Dışsal bilgiyi kullanabilme kapasitesi ve
- Dışsal bilgiye ulaşabilme düzeyidir.

Çalışma Türkiye'nin bölgesel özelliklerini belirlemek, gelişme potansiyelini ölçmek ve küresel düzlemdeki konumunu ortaya çıkarmak amacıyla, farklı bölge ölçütlerini tanımlayacak kavramsal çıkış noktaları belirlemiştir. Bu kavramlar:

- Sosyo- ekonomik yapıda farklılaşma,
- Rekabet gücü,
- Buluşçuluk kapasitesi,
- Sürdürülebilirlik,
- Örgütlenmişlik,
- Toplumsal gelişme düzeyi,
- Öğrenebilirlik ve
- Yaşam kalitesidir(Özgür, 2010).

Çalışma bölgenin önem kazanmaya başladığı bu dönemde sadece sosyo-ekonomik değişkenlere dayanarak yapılan bir bölgelemenin yetersiz kalacağı görüşünden yola çıkmıştır.

Farklı bölge ölçütlerini tanımlayacak kavramsal çıkış noktaları arasında yer alan buluşçuluk kapasitesinden kastedilen **araştırma-geliştirmeden pazar-üretim**e doğru doğrusal bir süreçtir. Buluş sürecine sadece firmaların ar-ge faaliyetleri değil, birbirleriyle etkileşim içinde olan kurumları, ekonomi ve eğitimle ilgili organizasyonları ve farklı aktörleri de sürece dahil etmektedir(Avcıoğlu, Çelebi, Çevik, Saral ve Yaşar, 2002).

Şekil3.4 Buluşçuluk kapasitesinin ortaya koyduğu mekansal organizasyon(Avcıoğlu, Çelebi, Çevik, Saral ve Yaşar, 2002'den aktaran Özgür, 2010).

Harita 3.4'de 1; dışlanmış bölgeler, 2; geleneksel bölgeler, 3; gelenekselden modern yapıya geçen bölgeler, 4; teknoloji ve bilgi yoğun odaklar olarak tarif edilmiştir.Yapılan bu grupta İzmir ili “gelenekselden moderne geçen” sınıflamasında bulunmaktadır. İzmir ilinin yapılan bu bölgeleme kriterlerine göre bir geçiş döneminde olduğu söylenebilir.

3.1.4.3 AB-İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (NUTS)

Avrupa Birliği'nde, bölgesel istatistiklerin tek bir mekansal sınıflandırmayla üretilmesi amacıyla 1970'lerden itibaren Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (Eurostat)

tarafından İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması geliştirilmektedir. Nitekim bu sınıflandırma, 1988'den itibaren AB mevzuatında yer almaya başlamış ve sınıflandırmaya ilişkin tüzük 2003 yılında Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından onaylanmıştır. Hiyerarşik yapıya sahip olan bu sınıflandırmada üye ülkeler öncelikle Düzey-1 bölgelerine, ardından Düzey-1 bölgeleri Düzey-2 bölgelerine ve Düzey-2 bölgeleri de Düzey-3 bölgelerine ayrılmaktadır (Öztürk, 2009).

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin birliğin sağladığı fonlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmek amacıyla, üye ülkeler içinde bir bölgeleme sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemle her yöreye ait verilerin karşılaştırılabilir nitelikte olması ve bölgelerarası farklılıkların belirlenebilmesi hedeflenmektedir. Sistem, NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması- İBBS) olarak adlandırılmaktadır (Acar, 2008).

AB, üye ülkelere, bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltabilmek ve bölgelerin refah düzeylerini geliştirebilmek amacıyla finansal kaynaklar sağlamaktadır. Bölgesel düzeydeki ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla AB, artan bir şekilde çeşitli düzeylerde bölgesel istatistiklere gerek duymaktadır (Taşkan, 2006).

İBBS'nin hazırlanmasındaki başlıca amaçlar:

- Bölgesel istatistiklerin toplanması ve geliştirilmesi,
- Bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması,
- Bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi,
- Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun, karşılaştırılabilir bir istatistiki veritabanı oluşturulmasına katkıda bulunacak temel göstergeleri ortaya koymak şeklinde sıralanabilir (Taşkan, 2006).

Bu sınıflamaya göre: Düzey-1 olarak 12, Düzey-2 olarak 26 ve Düzey-3 (iller) olarak 81 İstatistiki Bölge Birimi belirlenmiştir.

Düzey-3'lerin tanımlanmasının ardından Düzey-2'ler belirlenmiştir. NUTS 2 bölgeleri AB yardımlarından en fazla yardımı alacak olan geri kalmış bölgelerin belirlendiği birim olduğundan Düzey-2'lerin belirlenmesi sırasında, ortak sorunlara

sahip,sosyo-ekonomik ve kültürel olarak birbirine yakın, coğrafi olarak benzer özellikler gösteren, illerin gruplandırılmasına özen gösterilmiştir(Taşkan, 2006).

Tablo 3.5İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-3 kodları(Taşkan, 2006).

Kod	Düzey 3	Kod	Düzey 3	Kod	Düzey 3
TR812	Karabük	TR905	Artvin	TRB21	Van
TR813	Bartın	TR906	Gümüşhane	TRB22	Muş
TR821	Kastamonu	TRA11	Erzurum	TRB23	Bitlis
TR822	Çankırı	TRA12	Erzincan	TRB24	Hakkari
TR823	Sinop	TRA13	Bayburt	TRC1	Gaziantep
TR831	Samsun	TRA21	Ağrı	TRC12	Adıyaman
TR832	Tokat	TRA22	Kars	TRC13	Kilis
TR833	Çorum	TRA23	Iğdır	TRC21	Şanlıurfa
TR834	Amasya	TRA24	Ardahan	TRC22	Diyarbakır
TR901	Trabzon	TRB11	Malatya	TRC31	Mardin
TR902	Ordu	TRB12	Elazığ	TRC32	Batman
TR903	Giresun	TRB13	Bingöl	TRC33	Şırnak
TR904	Rize	TRB14	Tunceli	TRC34	Siirt
TR100	İstanbul	TR411	Bursa	TR621	Adana
TR211	Tekirdağ	TR412	Eskişehir	TR622	Mersin
TR212	Edirne	TR413	Bilecik	TR631	Hatay
TR213	Kırklareli	TR421	Kocaeli	TR632	Kahramanmaraş
TR221	Balıkesir	TR422	Sakarya	TR633	Osmaniye
TR222	Çanakkale	TR423	Düzce	TR711	Kırıkkale
TR310	İzmir	TR424	Bolu	TR712	Aksaray
TR321	Aydın	TR425	Yalova	TR713	Niğde
TR322	Denizli	TR510	Ankara	TR714	Nevşehir
TR323	Muğla	TR521	Konya	TR715	Kırşehir
TR331	Manisa	TR522	Karaman	TR721	Kayseri
TR332	Afyon	TR611	Antalya	TR722	Sivas
TR333	Kütahya	TR612	Isparta	TR723	Yozgat
TR334	Uşak	TR613	Burdur	TR811	Zonguldak

Şekil 3.5 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-3 haritası(Taşkan, 2006).

Tablo 3.6 İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey-2 kodları(Taşkan, 2006).

Kod	Düzey-2	Kod	Düzey-2
TR10	İstanbul	TR71	Kırıkkale
TR21	Tekirdağ	TR72	Kayseri
TR22	Balıkesir	TR81	Zonguldak
TR31	İzmir	TR82	Kastamonu
TR32	Aydın	TR83	Samsun
TR33	Manisa	TR90	Trabzon
TR41	Bursa	TRA1	Erzurum
TR42	Kocaeli	TRA2	Ağrı
TR51	Ankara	TRB1	Malatya
TR52	Konya	TRB2	Van
TR61	Antalya	TRC1	Gaziantep
TR62	Adana	TRC2	Şanlıurfa
TR63	Hatay	TRC3	Mardin

İBBS'ler hazırlanırken iki ana ölçüt göz önüne alınmıştır:

1. Her bir üst düzeyin kendi içinde alt düzey birimlerinin birleştirilerek oluşturulması zorunluluğu,
2. Bölgesel birimlerin birbirleri ile coğrafi sınırlar bakımından bütünlük oluşturacak bir süreklilik içinde olmaları durumu bulunmaktadır.

Son olarak Düzey-1'lerin oluşturulmasında da bu ölçütler göz önüne alınmış ve Düzey-2 bölgelerinin bir araya getirilerek kendi aralarında gruplandırılması ile Düzey-1'ler hazırlanmıştır.

İzmir ili Düzey-3'de il bazında olmasından dolayı TR310 İzmir olarak anılmakta olup, Düzey-2'de TR31 İzmir ile yalnızca il sınırlarını kapsamaktadır. Ancak Düzey-1'de İzmir ili, Ege Bölgesi içindeki Manisa, Uşak, Kütahya, Afyon, Muğla, Aydın ve Denizli illeri ile aynı bölgede yer almaktadır.

3.1.4.4 İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

Bölgesel gelişmeye ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesinde, bölgelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçümü büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla DPT tarafından yaklaşık beş yıllık periyotlarla bölge, il ve

Şekil 3.9 Birinci derecede gelişmiş iller grubu (Dinçer, Özaslan ve Kavasoğlu, 2003)

Özetle, birinci derecede gelişmiş iller grubu, en fazla nüfusa sahip üç büyük il İstanbul, Ankara ve İzmir ile önemli ölçüde İstanbul metropolü tarafından etkilenen Kocaeli ve Bursa illerinden oluşmaktadır. Söz konusu beş ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerleri diğer illere oranla oldukça yüksek düzeydedir ve bir grupta toplanmalarına rağmen, bu grubun kendi içindeki homojenliğinin, diğer gruplardaki homojenliğe göre daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılaşması, grubu oluşturan iller arasında da oldukça yüksektir (Dinçer, Özaslan ve Kavasoğlu, 2003).

3.1.4.5 Şehirsel Kademelenmenin Mekansal Boyutta Dağılımı ve Kademelenmenin Ortaya Çıkardığı Kentsel Gruplaşmanın Analizi Çalışması

Bölge planlamanın işlevsel bir nitelik kazanması ve yönetim hiyerarşisinde yerel-bölgesel-ulusal ilişkilerin birbiri ile bağlantılı şekilde oluşturulması için bölgesel bir örgütlenme şemasının oluşturulması gerekli görülmektedir. Önerilecek olan bu şemanın mekansal alanını ve merkezlerini belirleyecek unsurların tarif edilmesi ise ilk aşamayı oluşturacaktır (Kılıç, 2004).

Bölgenin tarifine ilişkin sosyal, ekonomik, fiziksel (coğrafi), idari pek çok kriterin belirleyici olduğuna daha önceki bölümlerde değinilmişti. Bu nedenle her türlü kriterin aynı öncelik düzeyinde ele alındığı ve belirleyicilikte olduğu durumda bölge tarifinin yapılması oldukça güçleşmektedir. Buna karşın bölgeyi tarif eden bu

faktörlere birbirinden bağımsızmış gibi bakmak da yanlıştır. Bu faktörler birbirlerini etkileyerek bölgeyi ve bölgesel merkezleri oluştururlar. Örneğin fiziksel (coğrafi) faktörler ekonomik gelişmeyi etkiler. Yine aynı biçimde kültürel benzerlikler ekonomik ilişkilerin ve bağlantıların oluşmasında önem kazanmaktadır. Diğer yandan idari olarak belirlenmiş örgütlenme şemaları, kurumun amaçlarının yanı sıra sosyal-ekonomik ilişkiler düzeninin belirlediği mekansal çerçeveyi de dikkate alarak kurulmuştur. Farklı faktörlerin geri dönüşümlü biçimde birbirlerini etkilemeleri ve mekanı tanımlamaları söz konusudur (Kılıç, 2004).

Bu çalışma kapsamında ele alınan kriterler ve veri grupları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

- Birinci grup veri; bölgesel kalkınma ve planlamaya temel olmak üzere geçmişten bu güne ülke çapında gerçekleştirilen bölge tarifine yönelik çalışmalarda merkez olan illerin tespiti
- İkinci grup veri; kendi içinde iki alt grupta ele alınmıştır.
  - Bölgesel örgütlenmeye temel oluşturmak üzere bölgesel ölçekte hizmet veren kurumların merkezlerinin yığıldığı illerin tespit edilmesi amacıyla merkeze bağlı kamu kuruluşlarını taşra teşkilatlarının belirlenmesi
  - Yönetimin bölgesel düzeyde örgütlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiş önerilerde bölge merkezi olarak belirlenen illerin tespiti
  - Üçüncü grup veri; ülke çapında etkinliğe sahip özel firma ve kuruluşların bölge merkezlerinin yığıldığı illerin tespiti amacıyla bu firmaların bölge müdürlüklerinin yer aldığı illerin belirlenmesidir.

Yapılan çalışmanın sonunda;

- Ankara, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, **İzmir**, Kayseri, Konya, Samsun, Trabzon, Elazığ ve Sivas illerinin (11 il) bu beş sınıflamanın tamamında bölge merkezi oldukları,
- Adana, Antalya, Bursa, Eskişehir ve Van'ın (5 il) beş sınıflamanın dördünde bölge merkezi oldukları,
- Gaziantep ve Kastamonu'nun (2 il) beş sınıflamanın üçünde bölge merkezi oldukları,

- Malatya'nın beş sınıflamanın ikisinde bölge merkezi olduğu,
- Zonguldak, Kocaeli, Balıkesir, Edirne, İçel ve Şanlıurfa'nın ise bir bölge sınıflamasında merkez olarak bulunduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3.10 Şehirsiz kademelenmenin mekansal boyutta dağılımı ve kademelenmenin ortaya çıkardığı kentsel gruplaşmanın analizi çalışması (Kılıç, 2004).

Yapılan bu bölgeleme çalışmasında Homojen Bölge Yaklaşımı ve Fonksiyonel Bölge Yaklaşımı olmak üzere iki farklı bölge yaklaşımı üzerinden bölgeleme çalışması yapılmıştır. Homojen bölge yaklaşımında genel hatları ile ekonomik ve sosyal değişkenler baz alınmış olup, sanayi, hizmet, imalat, demografi, yoksulluk, toplumsal cinsiyet, ve eğitim gibi kriterler göz önünde tutulmuştur.

Şekil 3.11 Türkiye'de ekonomik ve sosyal yapı benzerliği açısından homojen alanlar (Öztürk, 2008).

Şekil 3.12 Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri (Öztürk, 2008).

İzmir ili Ege Homojen Bölgesi'nde yer almaktadır. Bölgede, ekonomik ve sosyal özelliklere göre birbirine en yakın iller Edirne-Kırklareli, Aydın-Manisa ve Balıkesir-Çanakkale'dir. İzmir, nüfus büyüklüğünün 3 milyonu aşması ve Denizli'nin benzer sebep ile Aydın ve Manisa ile birlikte gruplandırılması durumunda Düzey-2 bölgesinin nüfusunun 3,2 milyon olması, İzmir ve Denizli'nin tek başına, Edirne-Kırklareli, Aydın-Manisa ve Balıkesir-Çanakkale illerinin ise beraber olmak üzere Düzey-2 bölgeleri tanımlanmıştır.

Tablo 3.7 Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri

Düzey-1	Düzey-2	Düzey-3 (İller)	Düzey-1	Düzey-2	Düzey-3 (İller)
İstanbul	İstanbul	İstanbul	Karadeniz	Bilecik	Bilecik

Tablo 3.7Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri (devamı)

	Bursa	Bursa				Bolu
	Tekirdağ	Tekirdağ				Karabük
	Kocaeli	Kocaeli				Sakarya
Yalova		Düzce				
Antalya-Muğla	Antalya	Antalya				Zonguldak
		Muğla			Bartın	
Ankara-Eskişehir	Ankara	Ankara			Kastamonu	
	Eskişehir	Eskişehir			Sinop	
Ege	İzmir	İzmir		Giresun	Giresun	
	Aydın	Aydın			Ordu	
		Manisa			Trabzon	
	Denizli	Denizli			Artvin	
	Balıkesir	Balıkesir			Rize	
		Çanakkale			Samsun	
	Edirne	Edirne	Güneydoğu Anadolu	Adıyaman	Adıyaman	
Kırklareli	Diyarbakır					
	Adana	Adana		Kahramanmaraş	Kahramanmaraş	
Osmaniye	Batman	Batman				
		Mardin				
Mersin		Şırnak				
Kayseri	Şanlıurfa	Şanlıurfa				
Hatay	Gaziantep	Gaziantep	Kuzeydoğu Anadolu	Elazığ	Elazığ	
Kilis		Malatya				
Orta Anadolu	Afyonkarahisar	Afyonkarahisar		Erzincan	Erzincan	
		Kütahya			Sivas	
		Uşak		Bayburt	Bayburt	
	Burdur	Erzurum				
	Isparta	Gümüşhane				
	Aksaray	Aksaray	Ardahan	Ardahan		
		Karaman		Kars		
		Kırşehir	Doğu Anadolu	Ağrı	Ağrı	
		Konya			Iğdır	
	Nevşehir	Muş				
Niğde	Bitlis	Bitlis				
		Hakkari				
Çankırı	Çankırı					

Tablo 3.7 Homojen bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri (devamı)

	Amasya	Kırıkkale		Bingöl	Siirt
		Amasya			Van
		Çorum			Bingöl
		Tokat			Tunceli
		Yozgat			

İkinci yaklaşım olan Fonksiyonel Bölge Yaklaşımı'nın değişkenleri ise mal, hizmet, sermaye, göç ve iş ile ev arasında yolculuk hareketleridir. Genel olarak göç verilerinin düzenli olarak üretilmesi nedeniyle bu veriler fonksiyonel bölgelerin belirlenmesinde sıklıkla kullanılmaktadır (Öztürk, 2008).

Şekil 3.13 Türkiye'de nüfus hareketliliği temelinde birlenen fonksiyonel bölgeler (Öztürk, 2008).

Şekil 3.14 Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri (Öztürk, 2008).

İzmir ili Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile yapılan bölgelemede **Ege Fonksiyonel Bölgesi**'nde yer almakta olup, İzmir ve Manisa'nın nüfus kriteri nedeniyle tek başına Düzey-2 bölgesi olaraktanımlandığı bölgede, birbirleri ile etkileşimi en güçlü olan diğer illerAfyonkarahisar-Uşak ve Aydın-Muğla-Denizli illeri beraber Düzey-2 bölgeleri olaraktanımlanmıştır.

Tablo 3.8 Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri

Düzey-1	Düzey-2	Düzey-3 (İller)	Düzey-1	Düzey-2	Düzey-3 (İller)
Orta Güney Anadolu	Adana	Adana	Orta Kuzey Anadolu	Çankırı	Ankara
	Kahramanmaraş	Kahramanmaraş			Çankırı
		Osmaniye			Kırıkkale
	Hatay	Hatay			Kırşehir
	Mersin	Mersin			Yozgat
	Gaziantep	Gaziantep	Kuzeydoğu Anadolu	Ağrı	Ağrı
Kilis		Ardahan			
Şanlıurfa	Şanlıurfa	Iğdır			
		Kars			
Orta Doğu Anadolu	Adıyaman	Adıyaman	Erzincan- Erzurum	Erzincan	Erzincan
		Malatya			Erzurum
	Bingöl	Bingöl	Doğu Karadeniz	Artvin	Artvin
		Elazığ			Rize
Tunceli	Bayburt	Bayburt			
Batman		Gümüşhane			
		Diyarbakır		Trabzon	
	Mardin	Mardin		Bayburt	Giresun
Şırnak		Ordu			
		Samsun			
Van Gölü	Bitlis	Bitlis	Batı Karadeniz	Kastamonu	Kastamonu
		Muş			Sinop
		Hakkari		Bartın	Bartın
		Van			Karabük
Ege	İzmir	İzmir	Batı Marmara	İstanbul	İstanbul
	Manisa	Manisa			Edirne
	Afyonkarahisar	Afyonkarahisar			Kırklareli
		Uşak	Tekirdağ		
	Aydın	Aydın			
		Denizli			

Tablo 3.8 Fonksiyonel bölge yaklaşımı ile önerilen Düzey-1 ve Düzey-2 istatistiki bölge birimleri (devamı)

Antalya- Burdur- Isparta	Antalya	Antalya			Düzce
		Burdur			Kocaeli
		Isparta			Sakarya
Orta Anadolu	Aksaray	Aksaray	Balıkesir- Çanakkale	Balıkesir	Balıkesir
		Nevşehir			Çanakkale
		Niğde	Bilecik- Eskişehir- Kütahya	Bilecik	Bilecik
		Kayseri			Eskişehir
	Karaman	Karaman	Bursa-Yalova	Bursa	Kütahya
		Konya			Bursa
Tokat	Amasya	Amasya			Yalova
		Çorum			
		Sivas			
		Tokat			

Ekonomiyi temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları kapsamında toplam 6 adet çalışma incelenmiştir. İncelenen çalışmaların bölgeleme veya sınıflama kriterleriekonomiye temellenmelerine rağmen farklılık göstermektedir. Burada ekonominin mekan üzerinde etkili olan faktörlerinin çeşitliliği ve farklılaşması net olarak gözlemlenebilmektedir. Yapılan çalışmalar ulaşılmak istenen sonuç ve amaçlarına hizmet eden kriterleri baz almış olup, yalnızca bu etmenlerin yeterli olup olmadığı tartışma konusudur.

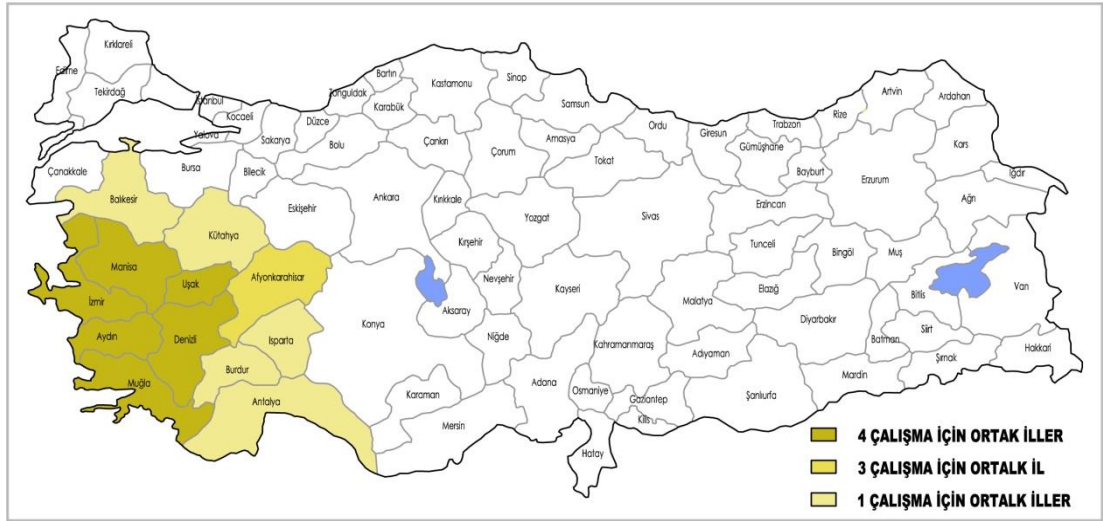
Tablo 3.9 Ekonomiyi temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları

Sayı	Bölgeleme/Sınıflama Çalışmaları	Toplam Bölge Sayısı	İzmir İlinin İçerisinde Bulunduğu Bölge/Birlikte Anıldığı İller	Bölgeleme/Sınıflama Kriterleri
1	Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması	16	İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Balıkesir, Antalya, Isparta, Burdur, Afyonkarahisar, Denizli, Uşak	Ticaret, pazar, ulaştırma, eğitim, sağlık, mevsimlik göç, haberleşme, yayın ilişkileri
	Teknoloji ve Bilgi Yoğunluğu Faktörleri Bazında Sınıflama	4	İzmir, Manisa, Balıkesir, Eskişehir, Ankara, Konya, Antalya, Adana	Buluşçuluk, girişimcilik, bilgiyi kullanabilme kapasitesi, dışsal bilgiye ulaşabilme düzeyi

Tablo 3.9 Ekonomiyi temel alan bölgeleme ve sınıflama çalışmaları (devamı)

3	AB-istatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması	12	İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Uşak, Denizli, Kütahya, Afyonkarahisar	Sosyo-ekonomik ve kültürel olarak yakın, coğrafi olarak benzerlik gösterme durumu, ortak sorunlara sahip olma
4	İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	5	İzmir, İstanbul, Bursa, Kocaeli, Ankara	Demografi, eğitim, sağlık, kırsal altyapı, sanayi, inşaat, tarım, maliye, bankacılık
5	Şehirsel Kademelenmenin Mekansal Boyutta Dağılımı ve Kademelenmenin Ortaya Çıkardığı Kentsel Gruplaşmanın Analizi Çalışması	18	İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Uşak, Denizli	Kamu kurumlarının taşra teşkilat merkezleri, bölgesel örgütlenme amacıyla gerçekleştirilmiş bölge merkezleri, özel firma ve kuruluşların bölge merkezleri
6	Homojen ve Fonksiyonel Bölgelerin Tespiti ve Türkiye için İstatistiki Bölge Birimleri Önerisi	13	İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak, Afyonkarahisar	Sanayi, hizmet, imalat, demografi, yoksulluk, toplumsal cinsiyet, eğitim

Ekonomi amacı taşıyan ve bu paralelde bölgesel oluşumlar meydana getiren çalışmaları karşılaştırarak ortak bir "alan" ortaya çıkarılmıştır. Sınıflama çalışmaları, sınırları kapanan bir alanı tarif etmediği için karşıtırmaya dahil edilmemiştir. Oluşan bu alanda bölgesel ilişkilerin ve benzerliklerin yapılan çalışmalar içerisinde illerin ortak olma durumlarına göre artış ve azalış gösterdiği varsayılmaktadır. Ekonomi amacı taşıyan bölgeleme çalışmaları kendi rasyonelleri dahilindeki kriterler temelindedir. Bu alanları üst üste getirdiğimizde, ortak olan iller aslında farklılaşan kriterler çerçevesinde İzmir ili ve çevresinin bölgesel benzerlik ve ilişki dağılımını ortaya çıkarmaktadır. İncelenen çalışmalar idari sınırları baz aldığı için karşıtırma sonucu ortaya çıkan ortak alanın sınırları idari sınırlar temeline oturmaktadır. Meydana gelen alanın bölgesel ilişki dağılımının alanın çeperlerine doğru azaldığı görülmektedir. Bu noktada ekonomi temelli bir bölgelemede mekansal olarak yakınlık ve ulaşım kriterlerinin önemli olduğu gerçeği hatırlanmaktadır. Aynı çalışmanın farklı iller bazında yapılması durumunda ortaya çıkacak alanlarda ilişki yoğunluğunun azaldığı yerde farklı bir bölgenin başladığı görülebilir. Bu durumda ilişki yoğunluğunun azaldığı yerleşimleri farklı bir alanın sınırına dahil ederek daha verimli bir sonuç elde etmek mümkündür.

Şekil 3.15 Ekonomiyi temel alan bölgeleme çalışmalarının İzmir ili bölgesel ilişki dağılımı

3.2 İzmir İli'nin Türkiye ve Bölgesi İçindeki Konumu

Türkiye'nin batısında bulunan İzmir ili, tamamı Ege Bölgesi'nin ortasında yer alan ve İzmir Körfezi çevresinde bulunan ildir. Nüfus olarak ülkenin üçüncü, yüzölçümü olarak ülkenin yirmi üçüncü büyük ilidir. Batısında Ege Denizi ve Ege Adaları, güneyinde Aydın, kuzeyinde Balıkesir, doğusunda ise Manisa ili bulunmaktadır.

İzmir Kalkınma Ajansı tarafından 2010 yılında yapılan "İzmir Kentsel Pazarlama Araştırma" sonuçları, İzmir'de yaşayanların ve yaşamayanların kent ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. İzmir ili kendi bölgesi içerisinde gerek konumu gerek nüfusu ile güçlü bir il konumunda olmasına karşılık, Türkiye genelinde incelendiğinde yatırım merkezi olma oranı daha düşüktür. Söz konusu çalışmanın sonuçlarına göre İzmir:

- "Turizminden, tarihine, sanayisine, insanına kadar bütün hedef kitleler nezdinde önemli özelliklere sahip olsa da, hiçbir özelliği rakiplerinden yeterince farklılaşacak oranda ön plana çıkmıyor,
- Özellikle yurtdışındaki bilinirliği oldukça düşük, ancak gelen turistlerin ve yatırımcıların memnun kalması sevindirici,
- Türkiye'ye gelen yatırımcı ve turistlerin menüsünde henüz yeterince yer almıyor,

- bütün hedef kitleler nezdinde bilinen görsel bir ikonun yok; yabancılar da Efes, yerel halkta Saat Kulesi ve Kordon ön plana çıkıyor. Ancak bütün hedef kitlelerde mavi gibi dinlendirici bir renk, açık ara kent ile özdeşleştiriliyor,
- İzmirli İzmir'de yaşamaktan oldukça mutlular ancak şehrin gelişimi için de oldukça eleştiriseller" gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2010c).

İzmir Kalkınma Ajansı tarafından yapılan diğer bir araştırma ise 2010 tarihli "İzmir Kentsel Pazarlama Projesi Durum Analizi"dir. Bu çalışma sonucunda ise özetle İzmir'in;

- "İzmir'de ikamet edenler için güçlü bir hikaye,
- turistler için büyük potansiyel ama çalışılması gerekiyor,
- yatırımcı için ise global durum göz önünde bulundurulduğunda oldukça zor ama yaratıcı çözümlerle başarılı olunabilir bir kent olduğu ortaya konmuştur" (İzmir Kalkınma Ajansı, 2010b).

İzmir, dünya ülkelerine açılan ticari bir kapı olmanın yanı sıra, dinamik yapısı, gelişen ekonomisi, nitelikli işgücü, eğitim düzeyi ve doğal güzellikleri ile ülkemizin en önde gelen illerinden birisidir. Liman-serbest bölge-uluslararası fuar ve organize sanayi bölgeleri bileşenlerini bünyesinde bulunduran ve Ege Bölgesi ekonomisinin itici gücünü oluşturan İzmir, çağdaş gelişim çizgisini yakalayan illerin başında gelmektedir.

İlde yer alan deniz (4 adet liman), hava (1 havaalanı), kara ve tren yolları ağları gerek Türkiye, gerekse dünyanın istenilen bölgelerine ulaşım ve taşıma imkânları sağlar. İzmir, deniz yolu ulaşımını çok etkin ve yaygın kullanan bir merkez ve Türkiye'nin deniz yoluyla dışa açılan kapısı konumundadır. 1875 yılında inşa edilen İzmir Limanı Ege Bölgesinin tarım ve endüstri limanı olup aynı zamanda ülkenin ihracatında hayati rol oynamaktadır. Limanda her türlü yüke hizmet verilmekte olup, liman genişleme çalışmaları sürmektedir. Liman, demiryolu ve karayolu şebekesi ile bağlantılıdır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2009a).

Tarihi eserleri ile kültür ve inanç turizmine, gelişen tesisleri ile dinlenme, eğlenme ve spor turizmine ev sahipliği yapan bir konumdadır. Bölge, termal enerji, güneş ve

rüzgâr enerjisi gibi doğa ile dost enerji kaynakları yönünden de önemli bir potansiyele sahiptir.

Sanayi, ulaşım, tarım, ticaret ve turizm açısından Ege Bölgesi'nin merkezi konumunda olan İzmir ilinin nüfusu her geçen gün hızla artmakta ve yoğun göç merkezi olma özelliğini korumaktadır. Düzey-2 bölgeler arasında ise, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 26 bölge içerisinde de 3. sırada yer almaktadır.

İzmir ilinin imalat sanayii gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde, 81 il içerisinde 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Düzey-2 Bölgeler itibariyle ise, 26 bölge içerisinde 4. sırada bulunmaktadır. İzmir, sanayi açısından çok sektörlü bir yapıya sahip olup 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına dayanılarak hazırlanan İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri çalışmasına göre işyeri sayısı ve istihdam açısından gıda ürünleri ve içecek imalatı, giyim eşyası imalatı ve makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörleri öne çıkmaktadır. 2000-2004 döneminde gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları itibarıyla plastik ve kauçuk ürünleri imalatı, tütün ürünleri imalatı, motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı öne çıkan sektörlerdir. Aynı dönemde teşvikler itibarıyla ise plastik ve kauçuk ürünleri imalatı, gıda ürünleri ve içecek imalatı ve tekstil ürünleri imalatı öne çıkmaktadır. İhracat açısından ise tekstil ürünleri imalatı, bitkisel üretim ve ana metal sanayi önde olan sektörlerdir. Mevcut OSB, KSS ve Serbest Bölgelerdeki işletmelerin bölgedeki beş adet üniversite ile desteklenerek yüksek teknolojide öncü bir endüstri gelişimi hedeflenmektedir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2009b).

1982 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması sonuçlarına göre İzmir, ülke metropolü olan İstanbul'dan sonraki kademedede yer alan dört üst bölge metropolünden biri olarak tespit edilmiştir. Kişi başına gelir düzeyi, sanayileşme derecesi, ihracat ve ithalata katkısı, sanayi istihdamının yüksekliği, ekonomik faaliyetin çeşitliliği ve zenginliği açısından Türkiye'nin en gelişmiş illeri arasında olup, DPT'nin 2003 yılı İllerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nda 81 il arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Önemli ticaret merkezlerinden biri olan İzmir çok sektörlü bir ekonomik yapıya sahiptir. Tarım, sanayi, ticaret ve turizm alanlarındaki mevcut üstünlükleri küresel

ölçekte bir metropol olmak için gerekli potansiyeli içermektedir. Hinterlandında yer alan verimli tarım toprakları tarımsal üretimde önemli bir avantaj sağlamış, buna bağlı olarak, tarıma dayalı sanayi kolları oldukça gelişerek ihracata kanallize olmuştur.

İzmir ilinin Ege Bölgesi'nde ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal açılardan merkezi bir konumda olması sonucu ilin çevre illerle (Manisa, Aydın, Balıkesir, Uşak, Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Çanakkale) ilişkisi de tarihsel köklere dayanan, çok yönlü bir boyut kazanmaktadır. Öte yandan gerek ekonomik sektörlerde, gerek diğer alanlarda çevre iller mevcut ekonomik, sosyal ve kurumsal kaynaklara erişimde İzmir ile rekabet etmekte, bunlara ilişkin fırsatları kendine çekmeye çabalamaktadır. Bu rekabet sonucunda İzmir ilinin çevre illerle olan ilişkisi daha dinamik bir hal almaktadır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2010c).

BÖLÜM DÖRT

İZMİR İLİ'NDE EKONOMİK YAPININ SEKTÖREL DAĞILIMI VE BÖLGESEL İLİŞKİLER

Bölgesel gelişme, rekabetçi fırsatlar sağlayan teknolojik gelişmelerin bölgesel kaynaklarla sağlanması ile başarıya ulaşabilmektedir. Bir bölgenin gelişimi, onu bölge yapan nitelik ve nicelikleri fırsata dönüştürme yeteneği ile doğru orantılıdır. Çalışmanın bu bölümünde, kamu hizmet birimleri ve özel firmaların farklı kriterler ışığında belirledikleri ve İzmir ilinin de içerisinde bulunduğu bölgeler incelenecektir. İzmir ili için hizmet ve ekonomik faaliyetler açısından ortaya çıkan bölgelerin değerlendirileceği bu bölüm, iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak merkezi yönetimin taşra teşkilatları olarak kamu hizmet birimlerinin belirlediği hizmet bölgeleri İzmir ili özelinde incelenecek ve hizmet faaliyetleri kapsamında benzerlik gösteren bölgeler karşılaştırılacaktır. İkinci olarak ise ekonomik yapının günümüzde bölge kavramı üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu varsayımı ile özel sektör firmalarının oluşturduğu idari, hizmet, depolama ve dağıtım bölgeleri içerisinde İzmir ilinin bölgesel rolü irdelenecektir. Çalışmanın sonunda kamu kurumları ve özel sektörün faaliyetleri için öngördüğü İzmir ili bölgesinin hizmet alanı belirlenmiş ve dolayısıyla mevcut durumda tanımlanmış olan alanların üst üste gelerek oluşturduğu anlamlı bütünlük ortaya çıkarılmış olacaktır.

4.1 Kamu Hizmet Birimleri - Merkeze Bağlı Taşra Kurumlarına Ait Bölge Müdürlükleri

1950 sonrası hızlanmaya başlayan kentleşme-sanayileşme hareketleri ve bu doğrultuda gelişen altyapı yatırımları, merkezi yönetimin il düzeyindeki örgütlenmesini yetersiz hale getirmiştir. Bu nedenle bu dönemden sonra hayata geçen her iki anayasada da (1961 Anayasası ve 1982 Anayasası) birden çok ili içine alacak şekilde merkezi yönetime bağlı bölgesel örgütlerin kurulmasına olanak tanınmıştır (Kılıç, 2004). Bölgesel örgütlenme gereksinimi kentleşmenin getirdiği sanayi hareketlenmelerinin neden olduğu altyapı yatırımları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenme, bölgesel düzeyde verilen hizmet farklı yöntemlerle gerçekleştirilse bile yatırımların kontrolünün sağlanabileceği merkezin alt birimleri olarak karşımıza

çıkılmaktadır.

Kamu kurumlarının taşra teşkilatları bu açıdan bulundukları bölgeye hizmet götürme amacıyla görev dağılımında bulunmuştur. Bu dağılımda mekan üzerinde illerin yakınlığının esas alındığı görülmektedir. Bu noktada bölgesel örgütlenme, merkezin taşra ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunları ve yatırım analizini yakından takip etmesi gibi zor bir süreci kısaltan bir ara görev üstlenmiştir. Dolayısıyla mekansal yakınlık, olası olaylara müdahale etme açısından önem kazanmaktadır.

Kamu kurumlarına ait hizmet bölgeleri oluşturulurken, verilen hizmetler özelinde araştırmalar yapılmakta, bu aşamada söz konusu kamu kurumunun teknik özellikleri ön plana çıkmaktadır. Örneğin Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Strateji Daire Başkanlığından edinilen bilgilere göre; teşkilatın çeşitli birimlerinde yol ağı tespiti, makine parkı, dengeleme planı, bakım ve onarım planlaması, erişilebilirlik, yönetim zorluğu tespiti gibi başlıklar altında yapılan çalışmalar daha sonra bütçe ve yatırım imkânları perspektifi içerisinde sentezlenerek detaylı araştırmalar yapılmakta ve bu araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre bölge müdürlükleri sınırları belirlenmektedir. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün bölge müdürlük sınırları ise DPT tarafından onaylanmaktadır. Bölge Müdürlüklerinin sınırlarında değişen şartlara ve ihtiyaca göre düzenlemeler yapılabilmektedir.

Konuyu çalışma kapsamında daha iyi irdeleyebilmek için kamu kurumlarının merkeze bağlı taşra kuruluşları bölge sınırlarında, İzmir ilinin bulunduğu bölge sınırları incelenmiştir. Tabloda yer alan veriler incelendiğinde, bölge müdürlüğü Manisa ili olarak belirlenen Orman ve Su İşleri Bakanlığı dışındaki kamu kurumlarının tümünün bölge müdürlük merkezlerinin İzmir ilinde bulunduğu, tüm kamu kurumlarının genel merkezlerinin ise Ankara ilinde yer aldığı görülmektedir. Öte yandan kurumlara ait bölge müdürlüğü sınırları mekansal büyüklük açısından farklılık göstermekle birlikte, genelde bölge müdürlüğüne merkezi olduğu ilin adı verilmiştir. Yalnızca Maden Tetkik Arama Bölge Müdürlüğü, içinde bulunduğu coğrafi bölgenin (Ege Bölge Müdürlüğü) adını almıştır.

Tablo 4.1 Merkezi yönetimin taşra teşkilatları İzmir ilini kapsayan bölge müdürlükleri

Bağlı/İlişkili Olduğu Bakanlık	Kurumlar	İzmir İlinin İçinde Bulunduğu Bölge Müdürlükleri	Bölge Müdürlüklerinin Merkezi	Kapsadığı İller
T.C. Başbakanlık	Vakıflar Genel Müdürlüğü	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa
T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa- Uşak
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	İzmir 3. Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa- Aydın
T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	Ege Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa- Uşak-Aydın- Muğla-Denizli
T.C. Kalkınma Bakanlığı	Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	İzmir I ve II Numaralı Koruma Bölge Kurulu	İzmir	İzmir-Manisa
T.C. Maliye Bakanlığı	Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Aydın- Muğla-Manisa- Uşak-Denizli
T.C. Maliye Bakanlığı	Gelir İdaresi Başkanlığı	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa- Aydın-Muğla- Uşak
T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü	Manisa Bölge Müdürlüğü	Manisa	İzmir-Manisa- Aydın-Muğla
T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Meteoroloji Genel Müdürlüğü	2. Bölge Müdürlüğü İzmir	İzmir	İzmir-Aydın- Balıkesir- Çanakkale- Manisa
T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	2. Bölge Müdürlüğü İzmir	İzmir	İzmir-Manisa- Uşak

Tablo 4.1 Merkezi yönetimin taşra teşkilatları İzmir ilini kapsayan bölge müdürlükleri (devamı)

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Karayolları Genel Müdürlüğü	Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Aydın-Manisa-Muğla-Denizli-Uşak
T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu	İzmir Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Balıkesir-Manisa-Muğla-Denizli-Aydın-Uşak-Burdur-Isparta-Afyonkarahisar-Kütahya
T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü	3. Bölge Müdürlüğü	İzmir	İzmir-Manisa-Balıkesir-Aydın-Denizli-Uşak

Tablo 4.2 Kamu kurumları ve hizmet götürdüğü bölge sayıları

Bağlı/İlişkili Olduğu Bakanlık	Kurumlar	Bölge Sayısı
T.C. Başbakanlık	Vakıflar Genel Müdürlüğü	24
T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	23
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	21
T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	12
T.C. Kalkınma Bakanlığı	Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı	23
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	24
T.C. Maliye Bakanlığı	Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü	11
T.C. Maliye Bakanlığı	Gelir İdaresi Başkanlığı	12
T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü	15
T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Meteoroloji Genel Müdürlüğü	15

Tablo 4.2 Kamu kurumları ve hizmet götürdüğü bölge sayıları (devamı)

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	26
T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Karayolları Genel Müdürlüğü	16
T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu	8
T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü	7

Vakıflar Genel Müdürlüğü

T.C. Başbakanlık’a bağlı olarak faaliyet gösteren Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün amacı, vakıf medeniyetini ve vakıfları kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde ve modern bir anlayışla geleceğe taşımaktır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, bt). 24 adet hizmet bölgesi bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet alanı, İzmir ve Manisa illerinden oluşmaktadır.

Şekil 4.1 Vakıflar Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri

Kamu kurumlarının taşra teşkilatlarının bölge müdürlük sınırları incelendiğinde çoğunlukla idari sınırların baz alındığı görülmektedir. Bu durum veri toplama, iletişim ve koordinasyon açısından kolaylık sağlayıcı bir faktör olmakla birlikte, hizmet alanı tanımlama açısından da önemlidir. Aynı zamanda idari sınırlar içerisinde hizmet ve yetki dağılımının düzenlenmesi ve bilgi erişiminin kontrolü rahat sağlanabilmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çalışma hayatını düzenlemek, çalışma barışını sağlamak, iş sağlığı ve güvenliğini geliştiren önlemler almak, toplumun sosyal güvenliğini sağlayacak ve istihdamı artıracak şartları geliştirmek amacıyla faaliyet göstermekte olup, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin çalışma hayatı ve sosyal güvenlikle ilgili hak ve menfaatlerini koruyarak sürekliliğini sağlamaktadır. (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, bt). Toplam 23 adet hizmet bölgesi bulunan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın, İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet alanında İzmir, Manisa ve Uşak illeri bulunmaktadır.

Şekil 4.2 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı hizmet bölgeleri.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün görevleri; tapu tescil işlemleri, ülkenin kadastroğunu ve değişikliklerini yapmak, kadastral ve topografik haritalar üretmek ile coğrafi bilgi sistemleri konusunda verilecek görevleri yerine getirmek olarak özetlenebilir. (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, bt).

Toplam 21 adet bölge müdürlüğü bulunan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün İzmir 3. Bölge Müdürlüğü hizmet sınırında Manisa, İzmir ve Aydın illeri bulunmaktadır.

Şekil 4.3 Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA), madencilik sektörünün gelişim göstermesi için gerekli her türlü bilgiyi üreten ve altyapı hizmetlerini de sunan bir kuruluştur. Kurum ülkemizin maden ve hammadde kaynaklarını kuruluş kanununa uygun olarak araştırma ve ekonomiye kazandırma görevini yerine getirmeyi amaçlamaktadır (Maden Tetkik ve Arama, bt).

Toplam 12 bölge müdürlüğü bulunan Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün, Ege Bölge Müdürlüğü İzmir ilinde bulunmaktadır. Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü'nün hizmet bölgelerinde İzmir ili, Aydın, Manisa, Muğla, Uşak ve Denizli illeri ile aynı bölgede yer almaktadır.

Şekil 4.4 MTA Genel müdürlüğü hizmet bölgeleri

Türkiye İstatistik Kurumu

Geçmişten günümüze farklı isimlerle anılan kurum, 2005 yılında Türkiye İstatistik Kurumu olarak adlandırılmış olup, başlıca görev yetkileri içerisinde, resmi istatistik programını hazırlamak, program ile belirlenen istatistiksel faaliyetlerin yürütülmesini organize etmek ve uygulanmasını sağlamak, resmî istatistiklerin üretimi sırasında kullanılacak istatistiksel yöntemleri, tanımları, sınıflamaları ve standartları, ulusal ve uluslararası normlara uygun olarak belirlemek, ülkenin ekonomi, sosyal konular, demografi, kültür, çevre, bilim ve teknoloji alanları ile gerekli görülen diğer alanlardaki istatistiklerini derlemek, değerlendirmek, analiz etmek ve yayımlamak, sayılabilir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013).

Şekil 4.5 Türkiye İstatistik Kurumu hizmet bölgeleri.

23 adet bölge müdürlüğü bulunan kurumun İzmir Bölge Müdürlüğü, müdürlük idaresinde bulunan tek ildir.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, müzecilik faaliyetleri yürütmekte olup, kazı ve yüzey araştırmaları yapmaktadır. Kültürel ve uluslararası faaliyetler gerçekleştiren kurum, kültür varlıklarını koruma bölge kurulları aracılığı ile de çalışmalarını sürdürmektedir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, bt).

Türkiye genelinde toplam 24 adet koruma bölge kurulu bulunmaktadır. İzmir ilinde merkez ilçelerin yetki alanında İzmir I Numaralı Koruma Bölge Kurulu faaliyet gösterirken, diğer ilçeler ve Manisa ili için İzmir II Numaralı Koruma Bölge Kurulu çalışmalarını sürdürmektedir.

Şekil 4.6 Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulları Hizmet Bölgeleri

Devlet Malzeme Ofisi

Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Devlet Malzeme Ofisi'nin görevi; kamu kurum ve kuruluşlarının, ana statü kapsamındaki mal ve hizmet ihtiyaçlarını, merkezi satın alma işlevi çerçevesinde, kamu yararını gözeterek, kamu kaynaklarının etkin ve verimli biçimde kullanılması, savurganlığın önlenmesi, faaliyet alanına giren ihtiyaç konusu malzemenin standart ve kalitesinin azami ölçüde sağlanması, şeffaflık, rekabet, hesap verebilirlik prensipleri doğrultusunda temin etmektir. Kamunun mal ve hizmet ihtiyacının büyük bir kısmını uzman personel eliyle ve ileri teknolojinin imkanları ile zamanında, en ekonomik ve kaliteli bir şekilde karşılayan etkin ve verimli bir kurum olmaktadır (Devlet Malzeme Ofisi, bt).

12 adet hizmet bölgesi bulunan Devlet Malzeme Ofisi'nin İzmir Bölge Müdürlüğü yetki sınırları içerisinde Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak ile Balıkesir ve Çanakkale illerinin bir kısmı bulunmaktadır.

İstanbul Bölge Müdürlüğü	Gaziantep Bölge Müdürlüğü	Elazığ Bölge Müdürlüğü
Bursa Bölge Müdürlüğü	Trabzon Bölge Müdürlüğü	Ankara Tanıtım ve Satış Şube Müdürlüğü
İzmir Bölge Müdürlüğü	Van Bölge Müdürlüğü	Bölge Müdürlüğü Merkezi
Eskişehir Bölge Müdürlüğü	Erzurum Bölge Müdürlüğü	
Mersin Bölge Müdürlüğü	Diyarbakır Bölge Müdürlüğü	

Şekil 4.7 Devlet Malzeme Ofisi hizmet bölgeleri

Gelirler Genel Müdürlüğü

03.04.1950 tarih ve 7473 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 24.03.1950 tarih ve 5655 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesiyle 2996 sayılı Kanunun değiştirilen 10. maddesine göre Gelirler Genel Müdürlüğü'nün görevleri;"devletin gelir bütçesini gerekçesiyle birlikte hazırlamak, devlet gelirine ait kanunların tatbikatını idare etmek, devlet alacaklarının vaktinde ve kanunlara uygun bir şekilde tahsili için gerekli tedbirleri almak, bu işlere ilişkin kanun hükümlerinin vaktinde yapılmaları için gerekli tedbirleri almak " şeklinde özetlenebilir (Gelirler Genel Müdürlüğü, bt).

Maliye Bakanlığı'na bağlı olan Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 12 adet bölge müdürlüğü bulunmaktadır. İzmir Bölge Müdürlüğü sınırları içerisinde Manisa, Aydın, Muğla ve Uşak illeri yer almaktadır.

Şekil 4.8 Gelirler Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.

Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü

Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün görevi, sürdürülebilirlik temelinde tüm canlıların yaşam standartlarının yükseltilmesi hedefi için, orman, su kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve güvenilir meteorolojik verilerin üretilmesidir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, bt).

Toplam 15 adet hizmet bölgesi olan Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 4. Bölge Müdürlüğü Manisa ilidir. İzmir ili 4. Bölge Müdürlüğü sınırları içerisinde yer almakta olup, Aydın ve Muğla illeri de aynı bölgede bulunmaktadır.

Şekil 4.9 Orman ve Su İşleri Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri

Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Meteoroloji Genel Müdürlüğü; iklimi ve meteorolojik gelişmeleri sürekli takip ederek sonuçları paylaşmaktadır. Dolayısıyla amacı meteorolojik olaylardan dolayı can ve mal kaybını en aza indirmeye yönelik olarak önlem alınmasını sağlamaktır.

Türkiye genelinde 15 adet bölge müdürlüğü ile faaliyet gösteren kurumun 2. Bölge Müdürlüğü'nün merkezi İzmir ilidir. Bu hizmet bölgesi Aydın, Manisa, Balıkesir ve Çanakkale illeri ile oluşmaktadır.

Şekil 4.10 Meteoroloji Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), "ülkemizdeki bütün su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, merkezi yönetim bütçesine tabii genel bütçeli yatırımcı bir kuruluştur." Ayrıca taşkın koruma, sulu ziraatı yaygınlaştırma, hidroelektrik enerji üretme ve büyük şehirlere içme suyu temini sağlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda baraj çalışmaları konusunda öncelikli faaliyetlerini sürdürmektedir. (Devlet Su İşleri, bt). DSİ Genel Müdürlüğü'nün 2. Bölge Müdürlüğü olan İzmir ili, Manisa ve Uşak illeri ile aynı bölgede bulunmaktadır.

1. Bölge Müdürlüğü: Bursa	10. Bölge Müdürlüğü: Diyarbakır	19. Bölge Müdürlüğü: Sivas
2. Bölge Müdürlüğü: İzmir	11. Bölge Müdürlüğü: Edirne	20. Bölge Müdürlüğü: Kahramanmaraş
3. Bölge Müdürlüğü: Eskişehir	12. Bölge Müdürlüğü: Kayseri	21. Bölge Müdürlüğü: Aydın
4. Bölge Müdürlüğü: Konya	13. Bölge Müdürlüğü: Antalya	22. Bölge Müdürlüğü: Trabzon
5. Bölge Müdürlüğü: Ankara	14. Bölge Müdürlüğü: İstanbul	23. Bölge Müdürlüğü: Kastamonu
6. Bölge Müdürlüğü: Adana	15. Bölge Müdürlüğü: Şanlıurfa	24. Bölge Müdürlüğü: Kars
7. Bölge Müdürlüğü: Samsun	16. Bölge Müdürlüğü: Van	25. Bölge Müdürlüğü: Balıkesir
8. Bölge Müdürlüğü: Erzurum	17. Bölge Müdürlüğü: Van	26. Bölge Müdürlüğü: Artvin
9. Bölge Müdürlüğü: Elazığ	18. Bölge Müdürlüğü: Isparta	

Ş

ekil 4.11 DSİ Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri.

Karayolları Genel Müdürlüğü

Karayolları Genel Müdürlüğü'nün, "otoyol, devlet ve il yolları ağını tespit etmek ve bu ağdaki değişiklikleri hazırlamak, yol ağı üzerindeki yol ve köprüleri inşa ve ıslah etmek, onarmak ve emniyetle kullanmalarını sağlayacak şekilde sürekli bakım" altında bulundurmaya yönelik olarak çalışmalar yapmaktadır. Bu konularda gerekli eğitim yapmak, projelendirme, yapım, onarım, bakım ve diğer hususlar hakkında standartlar tespit etmek gibi görevleri bulunmaktadır (Karayolları Genel Müdürlüğü, bt).

Karayolları Genel Müdürlüğü'nün İzmir ili merkezli 2. Bölge Müdürlüğü'nü Manisa, Uşak, Denizli, Aydın ve Muğla illeri oluşturmaktadır.

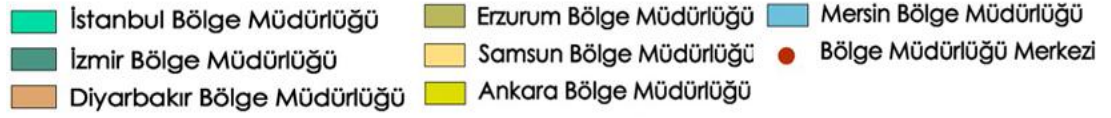

Şekil 4.12 Karayolları Genel Müdürlüğü hizmet bölgeleri

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Telekomünikasyon sektörünü düzenleme ve denetleme fonksiyonunun bağımsız bir idari otorite tarafından yürütülmesi amacıyla 2813 sayılı Telsiz Kanununda değişiklik yapan 27.01.2000 tarihli ve 4502 sayılı Kanunla kurulan Telekomünikasyon Kurumu'nun, 10.11.2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ile yeni bir düzenlemeye gidilmesi ile adı değişmiştir. Kurumun, elektronik haberleşme hizmetlerine yönelik olarak firma görevlendirilmesi ve telekomünikasyon sektörünün yasal dayanakları temelinde denetleme yapması gibi görevleri bulunmaktadır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, bt).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun 7 adet bölge müdürlüğü bulunmaktadır. İzmir ili, İzmir Bölge Müdürlüğü'nün merkezi durumunda olup, bu hizmet bölgesi içerisinde Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Burdur, Isparta, Afyonkarahisar, Kütahya ve Balıkesir illeri yer almaktadır.

Şekil 4.13 Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu hizmet bölgeleri

T.C. Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü

T.C. Devlet Demiryolları'nın (TCDD) amacı, "mevcut şebeke ve araçlarını hizmete hazır tutmak, gerektiğinde yeni hatlar ve bağlantı hatları inşa etmek, diğer ulaşım sistemleri ile beslemek, ekonomik, güvenli konforlu ve çevreye duyarlı taşıma hizmeti sunmak, demiryollarını öncelikli tercih edilen bir ulaşım sistemi haline getirmek ve ülke kalkınmasının lokomotif gücü olmaktır" (T.C Devlet Demiryolları, b.t).

Toplam 7 adet bölge müdürlüğü bulunan T.C. Devlet Demiryollarının 3. Bölge Müdürlüğü İzmir ilidir. Manisa, Balıkesir, Denizli, Uşak, Aydın illeri 3. Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi içerisinde yer almaktadır.

Şekil 4.14 TCDD hizmet bölgeleri (T.C Demiryolları, b.t).

Genelde kamu kurumları bölge müdürlük sınırları mekansal olarak yakınında bulunan illerle belli bir bölgeyi tanımlamaktadır. Yalnızca Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Hatay Bölge Müdürlüğü, Hatay ve Kahramanmaraş illerini kapsamakta olup, mekansal olarak kopukluk yaratmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre daha önce Hatay İl Müdürlüğü iken vakıf taşınmazının çok fazla olması nedeniyle bölge olabilmesi için en az bir ilin bağlı olması gereğinden dolayı kanunen en uygun ilin Kahramanmaraş olduğu belirtilmiştir.

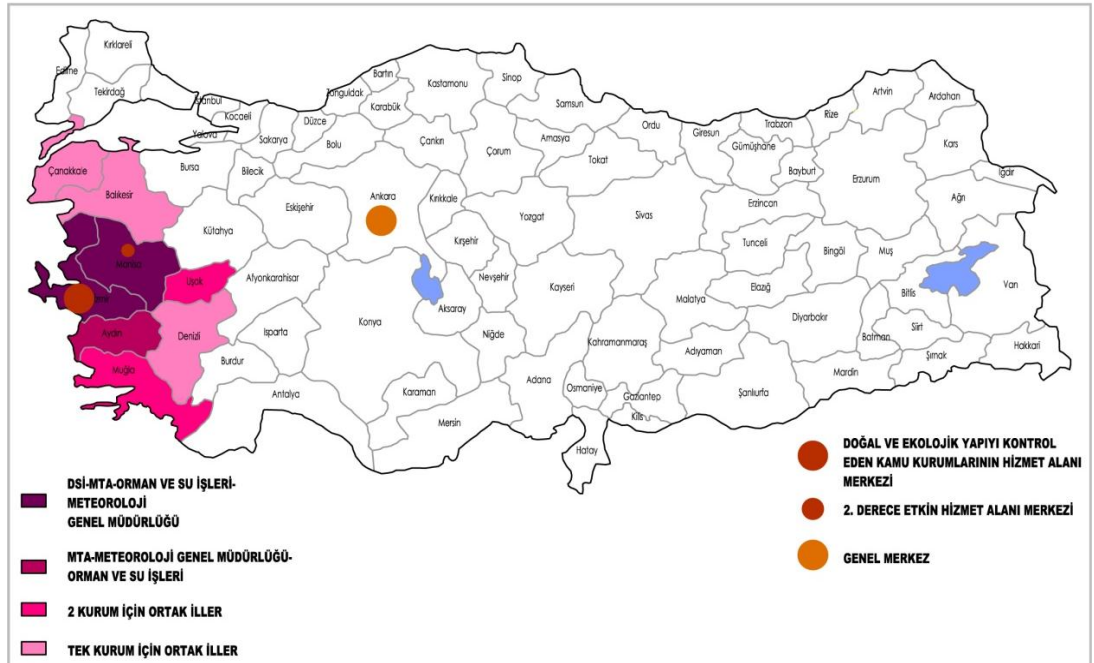
İdari sınırlara oturmayan bölgeler ise Devlet Malzeme Ofisi ve Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait bölge müdürlükleridir. Devlet Malzeme Ofisi'nin İzmir Bölge Müdürlüğü'ne bağlı bölgede Balıkesir ilinin bir kısmı bulunmaktadır. Karayolları İzmir merkezli 2. Bölge Müdürlüğü'nün hizmet bölgesi içerisinde ise Balıkesir, Muğla ve Denizli illerinin bir kısmı yer almaktadır.

Kamu kurumlarının bu çeşitli bölgeleme çalışmaları hizmet birimlerinin netlik kazanması açısından önemli bir unsur da oluşturmaktadır. Bölgeleme aynı zamanda sınırı belirlenen alanlara nereden hizmet gideceği, yönetiminin ve kaynaklarının nereden sağlanacağı ile ilgili sorunların giderilmesi açısından da önemlidir. Kamu kurumlarının oluşturduğu bu bölgeler verdikleri hizmet ve çalışma alanları bakımından gruplandığında üç kategori ortaya çıkmaktadır. Bunlar; **doğal ve ekolojik yapıya, teknik altyapıya ve sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumlarıdır.**

Kamu kurumlarının belirledikleri hizmet temelli bölge müdürlükleri istisnalar dışında yönetsel sınırları temel almaktadır. Kamu kurumları bu "bölgeleri" faaliyet alanları paralelinde kendi rasyonellerine göre belirlemektedirler. Oluşan sınırlar genel anlatımla bütünün belirli bir amaç için (hizmet, yönetim. vs) ayrılmış parçaları durumunda bulunduğu için "bölge" olarak tanımlanmıştır. Kamu kurumları tarafından belirlenen bu bölgeleri faaliyet alanları temel alınarak ayırdığımız 3 grubun (doğal ve ekolojik yapıya, teknik altyapıya ve sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumları) meydana getirdiği mekanlar "hizmet alanı" olarak anılmaktadır.

4.1.1 Doğal ve Ekolojik Yapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları

Doğal ve ekolojik yapıya hizmet veren kamu kurumları için DSİ, MTA, Orman ve Su İşleri ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün hizmet bölgeleri çakıştırılarak, İzmir ilinin doğal ve ekolojik yapıya ilişkin faaliyet gösteren kamu kurumları tarafından geliştirilen hizmet alanı tespit edilmiştir.

Şekil 4.15 Doğal ve ekolojik yapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı

Ortaya çıkan hizmet alanında İzmir ve Manisa illeri dört kurum için ortak olup, Aydın ili Maden Tetkik Arama, Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Orman ve Su İşleri

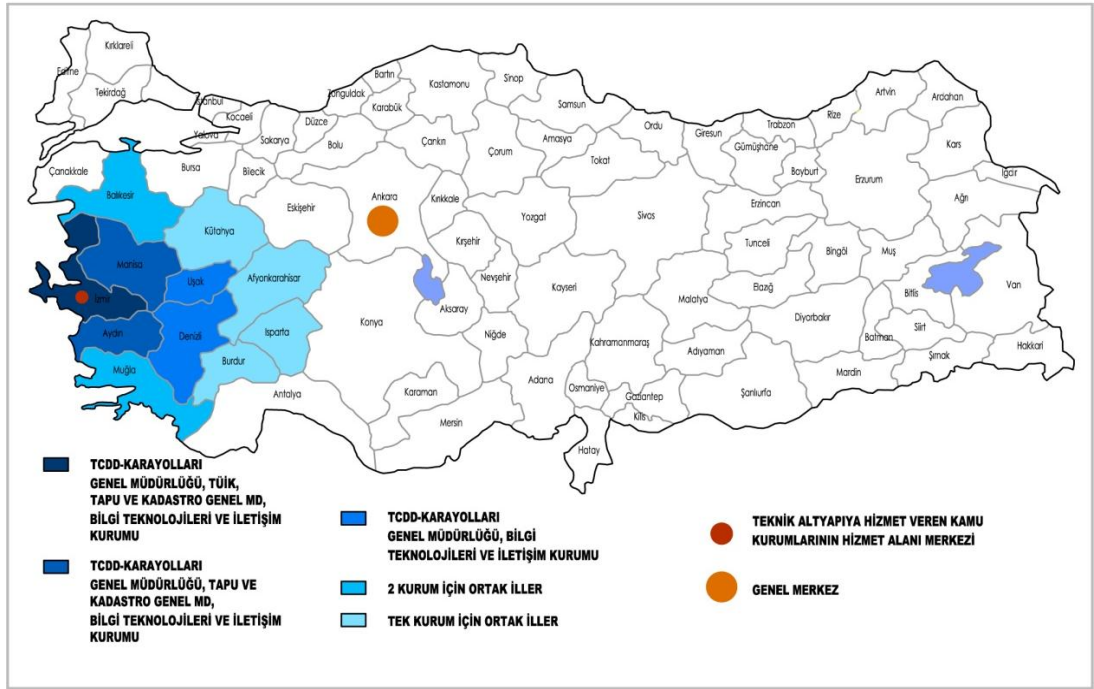
Bakanlığı'nın İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgede bulunmaktadır. Uşak ve Muğla illeri iki kurum, Denizli, Balıkesir ve Çanakkale illeri ise birer kurumla İzmir ili ile aynı bölgeyi tanımlayan sınırlar içerisindedir. Üç kurumda bölge müdürlük merkezi İzmir ili iken, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nda Manisa ili, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölge müdürlüğünün merkezi konumundadır. Bu durumda doğal ve ekolojik yapıyı kontrol eden kamu kurumlarının İzmir ili için tarif ettiği hizmet alanında İzmir ilinden sonra Manisa ilinin etkin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan hizmet alanının incelenen kamu kurumlarının doğal ve ekolojik yapı üzerindeki faaliyetleri nedeni ile mekanı doğrudan ilgilendirmekte olup, kıyı şeridi boyunca olduğu görülmektedir.

4.1.2 Teknik Altyapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları

Teknik altyapıya hizmet veren kamu kurumları hizmet alanı oluşturabilmek için Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Karayolları Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu ve Devlet Demiryolları'nın hizmet bölgeleri akıştıırılarak haritasallaştırılmıştır.

Oluşan bölgede İzmir ili 5 kurum için ortak yerleşim olma özelliğini taşıırken, Manisa ve Aydın illerinin Türkiye İstatistik Kurumu dışındaki kurumlar için ortak il olduğu tespit edilmiştir. Muğla ve Balıkesir illeri 2 kamu kurumu için ortak olmasına karşılık, Kütahya, Burdur, Isparta ve Afyonkarahisar illeri yalnızca Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun hizmet alanında yer almaktadır.

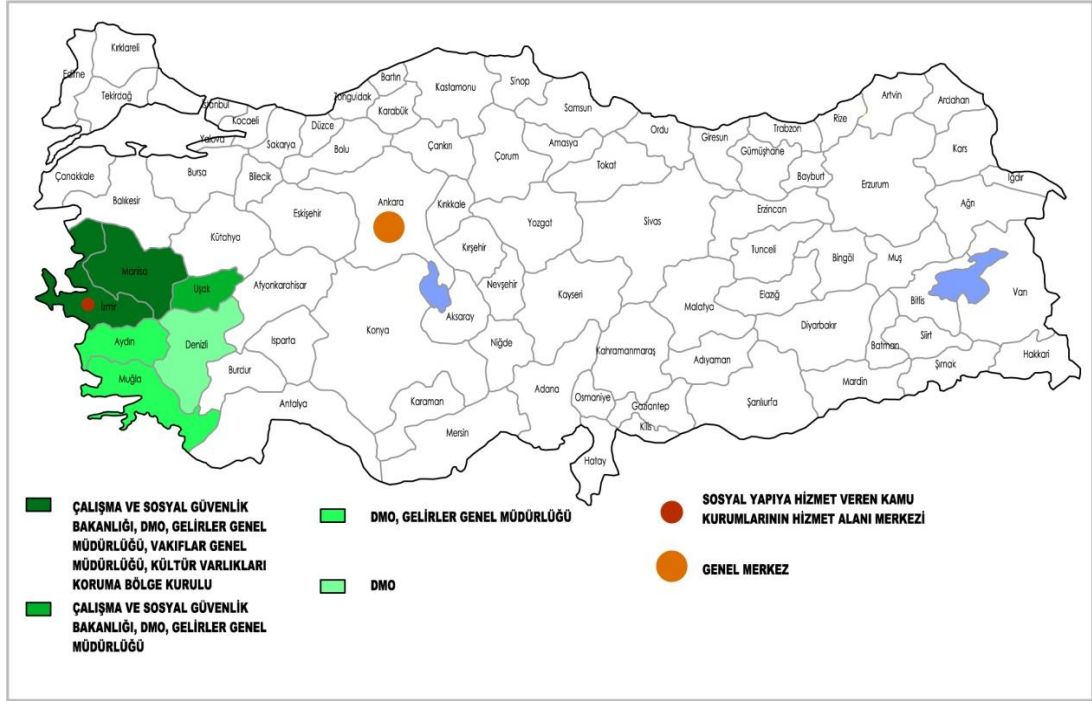
Şekil 4.16 Teknik altyapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı

Ortaya çıkan hizmet alanında teknik altyapı kapsamında hizmet veren kamu kurumlarının hizmet alanı İzmir ili merkezli ve İç Ege'ye doğru, ilişki yoğunluğu azalarak devam eden bir alanı tarif etmektedir. İrdelemeye alınan kurumlar ulaşım ve teknoloji temelli olduğu için, oluşan bölgenin daha kompakt ve hizmet alanının mekansal tarifinin etkisinin algılanabilir olduğu söylenebilmektedir. Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun hizmet bölgesi, yapılan faaliyet ve hizmet kapsamında mekansal büyüklüğün öneminin olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira bilişim ve teknoloji günümüzde mekan üzerinden yönetilmekten ziyade ağ üzerinden hizmet vermekte olup, denetim faaliyetini sürdürmektedir.

4.1.3 Sosyal Yapıya Hizmet Veren Kamu Kurumları

Sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumlarının hizmet alanı tarifini yapabilmek için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Malzeme Ofisi, Gelirler Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kültür Varlıklar Koruma Bölge Kurulu'nun hizmet alanları çakıştırılarak haritasallaştırılmıştır. Ortaya çıkan alanda, İzmir ve Manisa illerinin sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumları hizmet alanı 5 kurum için ortak illeri olduğu ortaya çıkmıştır. Uşak ili, Vakıflar Genel Müdürlüğü dışındaki kamu kurumları için ortak yerleşim olup, Aydın ve Muğla illeri, Devlet

Malzeme Ofisi ve Gelirler Genel Müdürlüğü'nün hizmet alanında bulunan ortak illerdir. Denizli ili ise, oluşan bu alanın İzmir ili ile en az bölgesel ilişkide bulunan yerleşim olarak yalnızca Devlet Malzeme Ofisi hizmet alanında yer almaktadır.

Şekil 4.17 Sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanı.

Hizmet türü açısından sosyal yapıyı kontrol eden 5 kamu kurumunun hizmet alanının çakıştırılması sonucu oluşan alanın mekansal olarak, doğal ve ekolojik yapıya ve teknik altyapıya hizmet veren kamu kurumları hizmet alanlarına göre daha küçük bir alanı tarif ettiği görülmektedir. Buradan toplumsal ilişkilerin mekan üzerinden eşiklere ya da benzer coğrafi kriterlere dayanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Oluşan hizmet alanının en çok bölgesel ilişki yoğunluğu bulunan iki ilin merkezinde yer almaması, mekansal olarak yakınlığın yönetim ve hizmet götürmede irdelenen kurumlar için önem taşımadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Doğal ve ekolojik yapıya, teknik altyapıya ve sosyal yapıya hizmet veren kamu kurumlarının oluşturduğu üç hizmet alanı, büyüklük ve içerisinde yer alan iller açısından farklılık göstermektedir. Ancak alanların ortak özelliği Manisa, Aydın, Muğla, Uşak ve Denizli illerinin üç hizmet alanı sınırları içerisinde bulunmasıdır. Oluşan bölgelerin genel merkezi kamu kurumlarının genel müdürlüklerinin Ankara ilinde bulunması nedeniyle Ankara ili, hizmet alanı merkezleri ise İzmir ilidir.

4.2 Özel Firmalara Ait Bölge Merkezleri

Geçtiğimiz son yirmi yılda sınır aşan ekonomik ilişkilerde bir güçlenmenin yanı sıra “uluslar arası-ekonomik bütünleşme”de bir ivme izlenmektedir. Gerçekte, üretim faktörlerinin geliştirilmesi ile dünya ekonomisinde giderek artan bir hareketliliğe bağlı olarak, küresel ekonomik ilişkilerde gözlenen bu artış sonucunda uluslararası ticaret ve kaynak akımını belirleyen politikalara ilişkin geleneksel sınırlamalarda önemli değişiklikler görülmektedir (Bilsel, 2000).

Sosyal organizasyonun mekan organizasyonu, ekonomik gelişme seviyesine bağlı olmakla beraber en genel haliyle üç özellik gösterir.

- Sosyal organizasyonun mekanda dağılımı bir takım yığılmalar ve bağlantılar sistemi olarak tariflenebilir,
- Yığılmaların kendi aralarında belirli kademeleri vardır ve fonksiyonlara göre farklılaşmıştır,
- Her yığılmanın çevresi fonksiyonel bağlantıların bir yoğunluk alanıdır (Tekeli, 2008).

Mekanda böyle bir dağılımın meydana gelmesinin sebebi, her faaliyetin optimum büyüklüğünün farklı olması, kişilerin farklı faaliyet ve hizmetlere talebinin eşit olmayan büyüklüklerde olması ve kişilerin faaliyetlere katılması taleplerinin uzaklık ile azalmasıdır (Tekeli, 2008).

Günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmeler ile erişilebilirlik ve iletişim becerisinin kolaylaşması firmaların bölgesel yatırımlarını ve bölge yönetimlerini de etkilemiştir. Farklı sektörler için bölge büyüklükleri mekansallığın önemine göre değişim göstermektedir.

Çalışmanın bu bölümde, özel sektörün yetkili servis, dağıtım ve yönetim ilişkileri kriterleri sonucu oluşturdukları ve İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgeler tespit edilecektir. Özel firmalar ulaşım, pazar, iş gücü ve fiziki faktörler paralelinde ve belli rasyoneller temelinde faaliyet alanları için optimum büyüklükte hizmet bölgeleri belirlemektedirler. Dolayısıyla ekonomik faktörlerin bölgeyi belirleyen en etkin faktörler olduğu görüldüğü bölgelemelerdir. Özel firmaların kendi bünyelerinde

uyguladıkları illeri bölgeleme çalışmaları sonucunda ortaya çıkan İzmir ilinin içinde bulunduğu bölgelerin farklılaşması değerlendirilecektir.

İzmir ili kapsamında yapılan çalışma, özel firmaların dağıtım ve yönetim için oluşturdukları, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgeler belirlenirken; incelenen firmalar, Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nın belirlediği 20 sektör ve 2012 yılında en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk 100 firma üzerinden, %5 örneklem alınarak seçilmiştir. Ancak 2012 yılı en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk yüz firma içerisine mobilya sektörünün girmemesi ve kuyumculuk madencilik sektörünün %5 örneklem sayısını sağlayamaması nedeniyle incelemelerde 18 sektör esas alınmıştır. Öte yandan yüz firmanın 11 adedi unvanını açıklamadığı için 89 adet firma üzerinden %5 örneklem alınmıştır. %5 örneklem sonucu ilk 100 listesindeki sayıyı sağlayamayan sektörler için sektör bazında en fazla vergi ödeyen ilk beş firma çalışmaya dahil edilmiştir. Ancak Demir-Çelik Metal ve Makine İmalat ve Tekstil sektörlerinde unvanlarını açıklamayan firmalar nedeniyle birer örneklem eksik alınarak toplam **44 firma** üzerinden irdeleme yapılmıştır.

Tablo 4.3 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükellefleri 2012 yılı hesap dönemi kurumlar vergisi ilk 100 listesi (Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı, bt)

Sıra no	Ünvan	Sektör
1	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
2	İş Bankası A.Ş. Genel Müdürlük	Bankacılık Sigortacılık
3	Akbank T.A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
4	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
5	Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlük	Bankacılık Sigortacılık
6	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.	Telekomünikasyon
7	Finansbank Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
8	Denizbank Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
9	Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Genel Müdürlük	Bankacılık Sigortacılık
10	LC Waikiki Mağazacılık Tic. A.Ş.	Perakende Pazarlama
11	Şekerbank T.A.Ş. Genel Müdürlük	Bankacılık Sigortacılık
12	HSBC Bank A.Ş. Genel Müdürlük	Bankacılık Sigortacılık
13	Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	Otomotiv-Lastik ve Yan Sanayi
14	BİM Birleşik Mağazaları A.Ş.	Perakende Pazarlama
15	Mercedes-Benz Türk Anonim Ortaklığı	Otomotiv-Lastik ve Yan Sanayi

Tablo 4.3 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükellefleri 2012 yılı hesap dönemi kurumlar vergisi ilk 100 listesi (devamı)

16	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
17	TAV İstanbul Terminal İşletmeciliği	Taşımacılık
18	Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi	İçki Tütün Sektörü
19	Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
20	Opet Petrolcülük Anonim Şirketi	Akaryakıt
21	ING Bank Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
22	Unvanının açıklanmasını istemiyor	Elektrik Üretimi ve Elektrik Malzemeleri
23	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
24	Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
25	Siemens Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Elektrik Üretimi ve Elektrik Malzemeleri
26	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
27	Doğuş Otomotiv Servis ve Tic. A.Ş.	Otomotiv-Lastik ve Yan Sanayi
28	Shell&Turcas Petrol Anonim Şirketi	Akaryakıt
29	Coca Cola İçecek A.Ş.	Gıda
30	Unilever San. ve Tic. Türk A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
31	Hedef Ecza Deposu Tic. A.Ş.	Sağlık
32	Philip Morris SA Philip Morris Sabancı	İçki Tütün
33	Alternatif Bank Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
34	Unvanının açıklanmasını istemiyor	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
35	Anadolubank Anonim Şirketi	Bankacılık Sigortacılık
36	Gübre Fabrikaları T.A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
37	Unvanının açıklanmasını istemiyor	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
38	BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş.	Bilgisayar Elektrik Elektronik Beyaz Eşya
39	Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
40	Migros Ticaret Anonim Şirketi	Perakende Pazarlama
41	DTV Haber ve Görsel Yayıncılık A.Ş.	Gazete TV Reklamcılık ve Kağıt Matbaa
42	Ortadoğu Otomotiv Ticaret Anonim Şti.	Otomotiv Lastik ve Yan Sanayi
43	Aygaz Anonim Şirketi	Akaryakıt
44	Mey İçki Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İçki Tütün
45	Unvanının açıklanmasını istemiyor.	Gıda
46	Cargill Tarım ve Gıda Sanayi Tic.	Gıda
47	Evkur Alışveriş Merkezleri Ticaret	Perakende Pazarlama
48	Selçuk Ecza Deposu Ticaret ve Sanayi	Sağlık
49	Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş.	İnşaat ve Yapı Malzemeleri

Tablo 4.3 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükellefleri 2012 yılı hesap dönemi kurumlar vergisi ilk 100 listesi (devamı)

50	Citibank Anonim Şirketi	Bankacılık sigortacılık
51	Unvanının açıklanmasını istemiyor.	Demir Çelik Metal ve Makine İmalat
52	Deutsche Bank Anonim Şirketi	Bankacılık sigortacılık
53	Çimsa Çimento San. ve Tic. A.Ş.	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
54	Toros Tarım San. ve Tic. A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
55	İgdaş İst. Gaz Dağıtım San. ve Tic.	Akaryakıt
56	Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.	Bankacılık sigortacılık
57	Allianz Sigorta A.Ş.	Bankacılık sigortacılık
58	A.T.Ü Turizm İşletmeciliği A.Ş.	Turizm Hizmet
59	Unvanının açıklanmasını istemiyor.	Akaryakıt
60	Zorlu Holding A.Ş.	Holding
61	Kumport Liman Hizmet ve Lojistik San.	Taşımacılık
62	Park Elektrik Üretim Madencilik San.	Kuyumculuk Madencilik
63	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik San.	Otomotiv Lastik ve Yan Sanayi
64	Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
65	Kiptaş İstanbul Konut İmar Plan. Turizm	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
66	Arçelik Anonim Şirketi	Bilgisayar Elektrik Elektronik Beyaz Eşya
67	Doğuş İnşaat ve Ticaret A.Ş.	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
68	Makyol İnşaat Sanayi Turizm ve Ticaret	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
69	Tekfen Holding A.Ş.	Holding
70	Soda Sanayi A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
71	Kapital Factoring Hizmetleri A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
72	Unvanını açıklamak istemiyor.	Demir Çelik Metal ve Makine
73	Anadolu Cam Yenişehir Sanayi A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
74	Hayat Kimya Sanayi A.Ş.	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
75	Yapı Kredi Emeklilik A.Ş.	Bankacılık Sigortacılık
76	Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı	Taşımacılık
77	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık	Gazete TV Reklamcılık ve Kağıt Matbaa
78	Cengiz İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İnşaat ve Yapı Malzemeleri
79	Coca Cola Satış ve Dağıtım A.Ş.	Gıda
80	Türk Henkel Kimya Sanayi ve Ticaret	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
81	GEN-PA Telekomünikasyon ve İletişim Hizmetleri San. ve Tic. A.Ş.	Telekomünikasyon
82	Unvanını açıklamak istemiyor.	Gıda
83	Unvanını açıklamak istemiyor.	Tekstil

Tablo 4.3 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükellefleri 2012 yılı hesap dönemi kurumlar vergisi ilk 100 listesi (devamı)

84	Unvanını açıklamak istemiyor.	Elektrik üretimi Elektrik Malzemeleri
85	Borusan Mannesmann Boru San. ve Tic.	Demir Çelik Metal ve Makine İmalat
86	Tadım Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret	Gıda
87	Arap Türk Bankası A.Ş. Gn. Md.	Bankacılık sigortacılık
88	TheRoyal Bank Of Scotland N.V. Mer.	Bankacılık sigortacılık
89	Goodyear Lastikleri T.A.Ş.	Otomotiv Lastik ve Yan Sanayi
90	Mercedes Benz Finansman Türk A.Ş.	Otomotiv Lastik ve Yan Sanayi
91	MNG Kargo Yurtiçi ve Yurtdışı Taşımacılık	Taşımacılık
92	Aksigorta A.Ş.	Bankacılık sigortacılık
93	Halk Hayat ve Emeklilik Anonim Şti.	Bankacılık sigortacılık
94	Unvanını açıklamak istemiyor.	Tekstil
95	ZER Merkezi Hizmetler ve Ticaret A.Ş.	Bilgisayar Elektrik Elektronik ve Beyaz Eşya
96	Asaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş.	Demir Çelik Metal ve Makine İmalat
97	İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım San.	Demir Çelik Metal ve Makine İmalat
98	Nestle Türkiye Gıda Sanayi A.Ş.	Gıda
99	Aydınlı Hazır Giyim San. ve Tic. A.Ş.	Tekstil
100	Volkswagen Doğuşt Tüketici Finansmanı	Otomotiv Lastik ve Yan Sanayi

Tabloda kalın (bold) olarak gösterilen mükellefler, incelenen sektörlerden %5 örneklem alınarak çalışma kapsamına dahil edilen firmalardır.

Ekonomik faaliyetlerin mekan üzerinde etkilerini inceleme işi planlama disiplininin en çok ihtiyaç duyduğu konudur. Mekan üzerinde verilen kararlar tarihi çevre, ekolojik yapı gibi birçok faktörü göz önünde bulundurarak, kentin dinamizmini belirleyen ekonomik faaliyetleri güçlü tutmayı hedefler. Ekonomik yatırımların hareketliliği ise somut olarak en çok özel sektörün yatırım ilişkileri ile gözlemlenebilir. Bu bölüme veri olan Büyük Vergi Mükellefleri bu öngörü ile çalışmaya konu olmuştur.

Tablo 4.4Çalışma kapsamında incelenecek sektörler ve sayıları

Sayı	Sektörler	Toplam Mükellef Sayısı	2012 Yılında En Fazla Kurumlar Vergisi Ödeyen	%5 Örneklem İle Analize Konu Olan Firma Sayısı
1	BANKACILIK SİGORTACILIK	100	30	5
2	TELEKOMÜNİKASYON	15	2	1
3	CAM KİMYA TEMİZLİK VE KOZMETİK ÜRÜNLERİ	55	8	3
4	OTOMOTİV-LASTİK VE YAN SANAYİ	43	6	2
5	PERAKENDE PAZARLAMA	23	4	1
6	GIDA	71	5	4
7	AKARYAKIT	34	4	2
8	DEMİR-ÇELİK METAL VE MAKİNA İMALAT	84	3	4***
9	İNŞAAT VE YAPI MALZEMELERİ	56	7	3
10	TAŞIMACILIK	49	4	3
11	SAĞLIK	53	2	3**
12	BİLGİSAYAR ELEKTRİK ELEKTRONİK BEYAZ EŞYA	55	3	3
13	İÇKİ TÜTÜN SEKTÖRÜ	11	3	1
14	ELEKTRİK ÜRETİMİ VE ELEKTRİK MALZEMELERİ	27	1	2**
15	TEKSTİL	54	1	3***
16	GAZETE TV REKLAMCILIK VE KAĞIT MATBAA	43	2	2
17	TURİZM HİZMET	27	1	2**
18	HOLDİNG	30	2	2
19	KUYUMCULUK MADENCİLİK	6	1	0
20	MOBİLYA (AĞAÇ SEKTÖRÜ DAHİL)	6	-	-
Toplam		842	89*	46

* 2012 yılında 11 adet firma unvanını açıklamadığı için toplam 89 adet firma üzerinden %5 örneklem alınmıştır.

** %5 örneklem alındığında en fazla kurumlar vergisi veren ilk 100 firma listesindeki sayıyı sağlayamadığı için, 2012 yılı sektörel olarak en fazla vergi veren ilk 5 firma listesinden yararlanılan sektörlerdir.

*** 2012 yılı sektörel olarak en fazla vergi veren ilk 5 firma listesinde unvanını

açıklamayan firmalar nedeni ile %5 örneklemin gerektirdiği örneklem sayısından 1'er eksik alınan sektörlerdir.

Tablo 4.5Çalışma kapsamındaincelenen sektörler ve firmalar

Sayı	Sektörler	Örneklem Sayısı	Firmalar
1	Bankacılık Sigortacılık	5	- Türkiye Garanti Bankası A.Ş. - İş Bankası A.Ş. Genel Müdürlük - Akbank T.A.Ş. - Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş. - Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Md.
2	Telekomünikasyon	1	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
3	Cam Kimya Temizlik ve Kozmetik Ürünleri	3	- Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş. - Unilever San. Tic. Türk A.Ş. - Gübre Fabrikaları T.A.Ş.
4	Otomotiv-Lastik Ve Yan Sanayi	2	- Ford Otomotiv San. A.Ş. - Mercedes Benz Türk A.Ş.
5	Perakende Pazarlama	1	LC Waikiki Mağazacılık Tic. A.Ş.
6	Gıda	4	- Coca Cola İçecek A.Ş. - Cargill Tarım ve Gıda San. Tic. - Coca Cola Satış ve Dağıtım A.Ş. - Tadım Gıda Maddeleri San. Tic. A.Ş.
7	Akaryakıt	2	- Opet Petrolcülük A.Ş. - Shell&Turcas Petrol A.Ş.
8	Demir-Çelik Metal ve Makine İmalat	3	- Borusan Mannesmann Boru San ve Tic. - Asaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş. - İÇDAŞ Çelik Enerji Tersan ve Ulaşım San.
9	İnşaat ve Yapı Malzemeleri	3	- Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş. - Çimsa Çimento Sanayi ve tic. A.Ş. - Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri
10	Taşımacılık	3	- TAV İstanbul Terminal İşletmeciliği - Kumport Liman Hizmet ve Lojistik San. - Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı
11	Sağlık	3	- Hedef Ecza Deposu Tic. A.Ş. - Selçuk Ecza Deposu Tic. ve San. - As Ecza Deposu Ticaret A.Ş.

Tablo 4.5 Çalışma kapsamında incelenen sektörler ve firmalar (devamı)

12	Bilgisayar Elektrik Elektronik Beyaz Eşya	3	▪ BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş. ▪ Arçelik A.Ş. ▪ ZER Merkezi Hizmetler ve Tic. A.Ş.
13	İçki Tütün Sektörü	1	▪ Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi
14	Elektrik Üretimi ve Elektrik Malzemeleri	2	▪ Siemens San. ve Tic. A.Ş.
15	Tekstil	2	▪ Aydınli Hazır Giyim San. Tic. A.Ş. ▪ Ogan Tekstil Sanayi ve Dış Tic. A.Ş.
16	Gazete TV Reklamcılık ve Kağıt Matbaa	2	▪ Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık ▪ DTV Haber ve Görsel Yayıncılık
17	Turizm Hizmet	2	▪ A.T.Ü. Turizm İşletmeciliği A.Ş. ▪ THY DO&CO İkram Hizmetleri A.Ş.
18	Holding	2	▪ Zorlu Holding A.Ş. ▪ Tefen Holding A.Ş.
Toplam		44	

Firmalar içerisinde %5 örneklem olarak çalışmaya konu olan 44 firmanın faaliyet yapısı incelendiğinde 17 adet firmanın bölgesel kademelenme göstermeden tek merkezli faaliyet gösterdiği ortaya çıkmış olup, dolayısıyla çalışmada bu 17 firmanın hizmet alanları bulunmamaktadır. Bölgesel yapılanma göstererek faaliyetlerini sürdüren 27 adet firma ekonomik temellere dayanan hizmet alanı sentezinin temelini oluşturmaktadır.

4.2.1 Bankacılık Sigortacılık

2012 yılı en fazla kurumlar vergisi ödeyen ilk 100 firma listesinde Bankacılık Sigortacılık sektöründen 30 adet firma bulunmaktadır. Toplamda 100 olan mükellef sayısından %5 örneklem alınarak analizlere 5 adet firma dahil edilmiştir. Değerlendirmeye alınan 5 firma, ilk 100 firma listesinin ilk sırasından başlanarak seçilmiştir. İlk 100 büyük mükellef içerisinde 30 adet Bankacılık Sigortacılık sektörüne ait firmanın bulunması, oran olarak bankacılık sigortacılık sektörünün tahakkuk edilen vergi ile sektörün ekonomik dinamizmini göstermektedir. Aynı zamanda incelemeye alınan 5 adet firmanın 2012 yılı kurumlar vergisi ilk 100 büyük mükellef içerisinde de ilk 5 sırayı oluşturduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında; Türkiye Garanti Bankası Anonim Şirketi, İş Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü'nün mekana bakış açıları değerlendirilmiştir. İncelenen beş bankanın idari işlerini **bölge müdürlüğü**tanımıyla gerçekleştirdikleri tespit edilmiş olup, genel müdürlükleri İstanbul ilinde bulunmaktadır.

Bankacılık sigortacılık sektörü kapsamında incelenen bankaların bölge sınırları bilgisine şube çalışanları ile görüşmeler sonucu elde edilmiştir.

İncelenen beş bankanın çalışma kapsamını oluşturan İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölge müdürlükleri **İzmir Bölge Müdürlüğü** ya da **Ege Bölge Müdürlüğü** olarak isimlendirilmiş olup, bölge müdürlük merkezleri İzmir ilidir. Dolayısıyla İzmir ilinin aynı bölge içerisinde bulunduğu iller arasında finans sektörü ve idari açıdan söz sahibi olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.18 Türkiye Garanti Bankası A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Çalışma kapsamında değerlendirilen bankacılık ve sigortacılık sektörü firmalarının bölge sınırları Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. dışındakilerin il sınırlarına oturmaktadır. Ancak Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin Kütahya ilinin bir kısmı üzerinde yetkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bankaların bölge müdürlükleri belirlenirken tanımlanan bölge içerisinde yönetim kriterinin esas olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Şekil 4.19 İş Bankası A.Ş. İzmir II. Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.20 Akbank T.A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.21 Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.22 Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

4.2.2 Telekomünikasyon

2012 yılı Büyük Mükellefler kurumlar vergisi bazında ilk 100 firma listesinde telekomünikasyon sektörüne ait iki adet firma bulunmaktadır. 15 olarak tespit edilen toplam mükellef sayısının %5 örnekleme kapsamında liste sıralamasındaki bir adet firma çalışmaya dahil edilmiştir.

Şekil 4.23 Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Telekomünikasyon sektörü Büyük Mükellefler kurumlar vergisi, tahakkuk edilen vergi sıralamasında önemli bir orana sahip olmasa da değerlendirmeye alınan Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. ilk 100 firma içerisinde 6. sırada yer almaktadır.

Genel merkezi İstanbul ilinde bulunan Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.'nin, Ege Bölge Müdürlüğü adıyla anılan bölgesinin merkezi İzmir ilidir. Turkcell şube çalışanlarından alınan bilgiye göre; bölge müdürlüğü, ürün depo ve dağıtım faaliyetlerini yürütmektedir.

4.2.3 Cam, Kimya, Temizlik ve Kozmetik Ürünleri

Cam, kimya, temizlik ve kozmetik ürünleri sektöründe çalışma kapsamında kriter olarak belirlenen 2012 yılı büyük mükellefler kurumlar vergisi ilk 100 listesinde 8 adet firma yer almıştır. 55 adet toplam mükellef sayısından %5 örneklem ile incelenecek firma sayısı 3 adet olarak belirlenmiştir. Değerlendirmeye alınan firmalar; Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş., Unilever Sanayi Ticaret Türk A.Ş. ve Gübre Fabrikaları T.A.Ş. olarak belirlenmiştir. Firmaların kurumsal organizasyonları ile ilgili bilgilere genel merkezleri ya da bölge merkezlerinden telefon görüşmeleri neticesinde ulaşılmıştır. Firmalar aynı sektörde yer almalarına rağmen faaliyet türlerinin farklılaşmasından dolayı kurumsal profilleri ve mekânı kullanım biçimleri çeşitlilik göstermektedir.

Şirket merkezinden alınan bilgiye göre Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.'nin bölge müdürlüğü uygulaması bulunmamakta olup, Yalova ilinde bulunan bir adet fabrika ve İstanbul ilinde bulunan genel merkez ile faaliyet göstermektedir.

Genel Merkezi İstanbul ilinde bulunan Unilever Sanayi Ticaret Türk A.Ş.'nin bölge müdürlüğü, İzmir Bölge Müdürlüğü olarak anılmaktadır. Bölge sınırı belirlenirken mekansal bütünlüğün gözetilmediği tespit edilmiştir.

Gübre Fabrikaları T.A.Ş.'nin genel müdürlüğü İstanbul ilinde bulunmakta olup, İzmir Bölge Satış Müdürlüğü olarak bölge sınırı belirlenen bölgede yer alan iller ile satış ve dağıtım temelinde ilişkilerini yürüttüğü tespit edilmiştir.

Cam, kimya, temizlik ve kozmetik ürünleri sektörü başlığı altında incelenen firmaların gerek bölge belirleme gereksinimi, gerek belirlenen bölge sınırları açısından bir birinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Şekil 4.24 Unilever Sanayi Ticaret Türk A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.25 Gübre Fabrikaları T.A.Ş. İzmir Bölge Satış Müdürlüğü hizmet bölgesi

4.2.4 Otomotiv- Lastik ve Yan Sanayi

2012 yılı büyük mükellefler kurumlar vergisi ilk 100 listesine 6 adet firma ile dahil olan otomotiv-lastik ve yan sanayi sektörü için toplam mükellef sayısından (43) %5 örneklem ile 2 adet firma çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

6 adet firmadan listenin ilk sıralarında yer alan Ford Otomotiv Sanayi A.Ş. ve Mercedes Benz Türk Anonim Şirketi'nin genel merkezleri İstanbul ilinde bulunmaktadır. Her iki firmanın da bölgesel hizmet alanları olarak belirledikleri bir organizasyon bulunmamaktadır. Ürün ve faaliyet kolu açısından değerlendirildiğinde,

dağıtımın ve yönetimin tek merkezden yürütüldüğü sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2.5 Perakende Pazarlama

Perakende pazarlama sektöründen 2012 yılı büyük mükellefler kurumlar vergisi bazındaki ilk 100 firma listesinde 4 adet firma bulunmaktadır. 23 olan toplam mükellef sayısından %5 örneklem alınarak, inceleme kapsamına LC Waikiki Mağazacılık Tic. A.Ş. alınmıştır. Genel merkezi İstanbul ilinde bulunan firmanın, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu üç adet bölge müdürlüğü ile hizmet verdiği tespit edilmiş olup, bu üç bölge müdürlüğü de İzmir ilinde bulunmaktadır. Genel merkezinden alınan bilgiye göre, mekansal bütünlük göz önüne alınarak İzmir ilinde ilçeler bazında Kuzey, Batı ve Güney Ege Bölgesi olarak faaliyet gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Balıkesir ili dışındaki tüm iller il sınırı bazında bölgelere dahil edilmiş olup, Balıkesir ilinin batı kısmının Kuzey Ege Bölgesi içerisinde bulunduğu görülmektedir. Perakende pazarlama sektöründe idari ilişkilerin ötesinde dağıtım faaliyetinin öne çıkması, mağaza sayısı ve ulaşım faktörünün bu sektör için belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Şekil 4.26 LC Waikiki Mağazacılık Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

4.2.6 Gıda

Gıda sektöründe toplam 71 adet mükellef bulunmakta olup, bu firmalardan 5 adedi 2012 yılı kurumlar vergisi bazında 2012 yılı ilk 100 firma listesinde bulunmaktadır.

Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında 4 adet firma çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu firmalar; Coca Cola İçecek A.Ş., Cargill Tarım ve Gıda San. Tic, Coca Cola Satış ve Dağıtım A.Ş. ve Tadım Gıda Maddeleri Sanayi Tic. A.Ş.'dir. Firmaların merkezleri İstanbul ilinde yer almaktadır. Genel merkezinden, Coca Cola İçecek A.Ş. ve Coca Cola Satış ve Dağıtım A.Ş.'nin hizmet bölgesinin tek olduğu bilgisi alınmıştır. Coca Cola Satış ve Dağıtım A.Ş.'nin dağıtım ağı, Tadım Gıda Maddeleri Sanayi Tic. A.Ş.'ye göre daha küçük bir alanı kapsamaktadır. Dağıtım ağının önem kazandığı sektörlerde ulaşım önemli bir kriterdir. Dolayısıyla bölge büyüklüğü ulaşım seferinin sıklığına göre değişiklik gösterebilir. Cargill Tarım ve Gıda San. Tic.'in bölgesel hizmet yapılanması oluşturmadan tek merkezden faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir.

Şekil 4.27Coca Cola İçecek A.Ş.-Satış ve Dağıtım A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.28 Tadım Gıda Maddeleri Sanayi Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

4.2.7 Akaryakıt

Akaryakıt sektöründe toplam 23 adet büyük mükellef firması bulunmaktadır. 2012 yılı kurumlar vergisi kapsamındaki ilk 100 listesine 4 adet firma girebilmiştir. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında 2 adet firma çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Opet Petrolcülük A.Ş. ve Shell&Turcas Petrol A.Ş. akaryakıt sektörü için incelenecek olan firmalar olarak belirlenmiştir. Opet Petrolcülük A.Ş.'nin Ege Bölge Müdürlüğü İzmir ilinde bulunmakta olup, bölge bağlı olan illerin il sınırı ile belirlenmiştir. Her iki firmanın genel merkezi İstanbul ilinde bulunmaktadır. Shell&Turcas Petrol A.Ş.'nin hizmet bölgesi dağıtım merkezi ve dağıtım bölgesi olarak faaliyet göstermektedir. Shell&Turcas Petrol A.Ş.'nin Opet Petrolcülük A.Ş.'den farklı olarak hizmet bölgesinin mekansal bütünlüğü Balıkesir ilinin bu bölgeye dahil olmamasıyla bozulmuştur. İzmir ilinin akaryakıt sektörü için yönetim ve dağıtım ilişkileri kontrolünü sağlayan bir merkez olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.29 Opet Petrolçülük A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.30 Shell&Turcas Petrol A.Ş. dağıtım bölgesi

4.2.8 Demir-Çelik Metal ve Makine İmalat

Demir-çelik metal ve makine imalat sektöründe toplam 84 adet büyük mükellef bulunmakta olup, bunların 3 adedi 2012 yılı büyük mükellefler kurumlar vergisi kapsamında oluşturulan ilk 100 firma listesinde yer almaktadır. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında 4 adet mükellefin incelenmesi gerekmektedir. Ancak kriter olarak alınan listede sayıca yeterli mükellef bulunmadığı için listedeki 3 adet firma inceleme kapsamına alınmıştır. Bunlar; Borusan Mannesmann Boru San. ve Tic., Asaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş. ve İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım San. A.Ş.'dir.

Şekil 4.31 Borusan Mannesmann Boru San. ve Tic. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.32Asaş Alüminyum San. Tic. A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Üç firmanın da genel merkezleri İstanbul ilinde bulunmaktadır. Borusan Mannesmann Boru San. ve Tic. ve Asaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş. bölge müdürlükleri aracılığı ile merkezin bir alt kademesini oluştururken, İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım Sanayinin merkez ve Çanakkale ilinde bulunan fabrika aracılığı ile faaliyet gösterdiği bilgisine ulaşılmıştır. Demir-çelik metal ve makine imalat sektörü için üretimin yapıldığı mekanlar idari yapı ve dağıtım ağı ilişkilerinden daha önemli bir noktadır. Dolayısıyla fabrikaların bulunduğu iller bölge müdürlüğü gibi merkezin yükünü hafifleten alt kademe merkezler olarak değerlendirilmelidir.

4.2.9 İnşaat ve Yapı Malzemeleri

İnşaat ve yapı malzemeleri sektöründe toplam 56 adet mükellef bulunurken, 2012 yılı kurumlar vergisi kapsamında belirlenen ilk 100 mükellef listesine bunları 7 adedi girmiştir. Toplam mükellef sayısından alınan %5 örneklem sonucu, Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş, Çimsa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş. ve Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri olarak toplam 3 mükellef incelenmiştir.

İncelenen 3 firmanın da genel merkezleri İstanbul ilinde bulunmaktadır. Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş. bölgeleme yaparak faaliyetlerini sürdürmekte iken, diğer 2 firma tek merkezli olarak ülke çapında faaliyet göstermektedir. Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş.'nin İzmir ilinin içerisinde bulunduğu ege bölge müdürlüğü üç ilden oluşmaktadır.

Şekil 4.33 Akçansa Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş. Ege Bölge Müdürlüğü Hizmet Bölgesi

4.2.10 Taşımacılık

2012 yılı büyük mükellefler kurumlar vergisi kapsamında belirlenen ilk 100 mükellef listesinde 4 adet firma ile yer alan taşımacılık sektöründe toplam 49 adet büyük mükellef bulunmaktadır. %5 örneklem ile TAV İstanbul Terminal İşletmeciliği, Kumport Liman İşletmeciliği ve Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı olmak üzere 3 adet büyük mükellef çalışma kapsamında araştırılmıştır.

İncelenen 3 firma da İstanbul merkezli olup, merkezi destekleyen bölgesel bir

yapılanmayla faaliyet göstermediği tespit edilmiştir. Görevleri ve faaliyet alanları itibariyle bölgesel kademelenmeye uygun olmadıkları ve hizmet verdikleri alanların tüm coğrafyayı kapsamaması bu durumun sonucudur.

4.2.11 Sağlık

Sağlık sektöründe toplam 53 adet büyük mükellef bulunmakta olup, 2012 yılı kurumlar vergisi kapsamında belirlenen ilk 100 mükellef listesine 2 adet firma girmiştir. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında 3 adet firmanın çalışma kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir. Örneklem sayısını sağlayabilmek için 1 adet firma 2012 yılı sektörel olarak en fazla vergi ödeyen ilk 5 firma listesinden elde edilmiştir. Dolayısıyla Hedef Ecza Deposu Tic. A.Ş. ve Selçuk Ecza Deposu Ticaret ve San. ilk 100 firma tablosundan, As Ecza Deposu Ticaret A.Ş. sektörel olarak öne çıkan ilk 5 firma tablosundan alınmıştır.

Sağlık sektörü kapsamında incelenen 3 firmanın genel merkezi İstanbul ili olup, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölge, İzmir ve Manisa illerinden oluşmaktadır. Firma yapılanmaları bölge müdürlüğü yerine bölge depoları olarak adlandırılmıştır. Oluşturulan hizmet bölgesi isimlendirmeleri, faaliyet alanı olarak depolama işleyişinin ve dağıtım ilişkisinin önemine dair bilgi vermektedir.

Şekil 4.34 Hedef Ecza Deposu Tic. A.Ş. Ege Bölge Depoları hizmet bölgesi

Şekil 4.35 Selçuk Ecza Deposu Tic. A.Ş. İzmir Bölge Depoları hizmet bölgesi

Şekil 4.36 As Ecza Deposu Tic. A.Ş. İzmir Bölge Depoları hizmet bölgesi

4.2.12 Bilgisayar, Elektrik- Elektronik

Bilgisayar, Elektrik-Elektronik sektöründe toplam 55 adet büyük mükellef bulunmakta olup, bunlardan 3 adedi 2012 yılı kurumlar vergisi kapsamında belirlenen ilk 100 firma listesinde bulunmaktadır. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında Bosch Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş., Arçelik A.Ş. ve Zer Merkezi Hizmetler ve Tic. A.Ş. olmak üzere 3 adet firma incelemeye alınmıştır.

Şekil 4.37 BSH Ev Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.38 Arçelik A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş. ve Arçelik A.Ş.'nin hizmet bölgeleri Kütahya ili dışında aynı illeri kapsamaktadır. İki firmanın da bölge müdürlük merkezleri İzmir ilidir. Beyaz eşya ve elektronik eşyalar için dağıtım ilişkilerinin yanı sıra yetkili servis ağı da önemlidir. Bu sektör için firma içi idari organizasyonun yanı sıra müşteri hizmet yapılanması öne çıkmaktadır. ZER Merkezi Hizmetler ve Tic. A.Ş. ise tek merkezli olarak faaliyet göstermektedir.

4.2.13 İçki Tütün

İçki tütün sektöründe toplam 11 adet büyük mükellef bulunmakta olup, bunlardan 3 adedi 2012 yılı büyük vergi mükellefleri kurumlar vergisi bazında ilk 100 firma

listesine girmiştir. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi olarak 1 firma incelenmiştir. Genel merkezi İstanbul'da olan firmanın Ege Bölge Müdürlüğü'nde İzmir, Manisa, Aydın illeri bulunmakta, bölge müdürlük merkezi ise İzmir ilinde yer almaktadır.

Şekil 4.39 Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi Ege bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi.

4.2.14 Elektrik Üretimi ve Elektrik Malzemeleri

Toplam 27 adet büyük vergi mükellefine sahip elektrik üretimi ve elektrik malzemeleri sektöründen 2012 yılı büyük vergi mükellefleri kurumlar vergisi bazında ilk 100 firma listesine 1 adet mükellef dahil olmuştur. Ancak toplam vergi mükellefinden (27) %5 örneklem alındığında 2 adet firma çalışma kapsamına alınması gerekmektedir. İkinci firma 2012 yılı sektörel olarak en fazla vergi veren ilk 5 firma listesinden yararlanılarak elde edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen Siemens San. Tic. A.Ş. ve İSTAÇ İstanbul Çevre Yönetimi San. Tic. A.Ş.'nin genel merkezleri İstanbul ilinde bulunmaktadır. İSTAÇ İstanbul Çevre Yönetimi San. Tic. A.Ş. bölgesel olarak hizmet veren alt kademe bir yapılanmaya ihtiyaç duymamıştır. Siemens San. Tic. A.Ş.'nin ise İstanbul ilinde üretim yapan fabrikası ve bölge müdürlük merkezi İzmir ili olan İzmir Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır.

olmak üzere iki mükellef incelenmiştir. İki firmanın da genel merkezi İstanbul ilinde bulunmaktadır. Gazete, TV, reklamcılık ve kağıt matbaa sektöründe incelenen iki firmanın da aynı isimle anılan İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölge müdürlüğü aynı illeri kapsamaktadır.

Şekil 4.41 Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık İzmir Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

Şekil 4.42 İzmir DHA Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

DTV Haber ve Görsel Yayıncılıktan mail yoluyla alınan bilgiye göre bölge müdürlük yapılanmasının DHA birimleri için bulunduğu tespit edilmiş olup, bu bölgeleme çalışma kapsamına alınmıştır.

İzmir ilinin basın yayın ilişkileri bazında aynı illerle etkileşim halinde olduğu ve

bu illere İstanbul ilinden sonra alt kademe merkez durumunda bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2.17 Turizm, Hizmet

Turizm, hizmet sektöründe toplam 27 adet büyük mükellef bulunmakta olup, bunlardan 1 adedi 2012 yılı kurumlar vergisi bazında ilk 100 firma listesine girmiştir. toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında 2 adet firmanın çalışma kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir. Eksik kalan 1 firma 2012 yılı sektörel olarak en fazla vergi veren ilk 5 firma listesinden yararlanılarak tamamlanmıştır. Bu durumda ATÜ turizm İşletmeciliği A.Ş. kurumlar vergisi bazında ilk 100 firma listesinden, THY Do&Co İkram Hizmetleri A.Ş. ise sektörel olarak ilk 5 firma listesinden alınmıştır.

ATÜ Turizm İşletmeciliği A.Ş.'nin bölgesel hizmet yapılanması bulunmamaktadır. İncelenen iki firmanın da genel merkezleri İstanbul ilinde bulunmaktadır. THY Do&Co İkram Hizmetleri A.Ş.'nin ise hizmet verdiği bölge tanımlaması yapılmamış olup, genel merkezinden alınan bilgiye göre İzmir ve Muğla illerinde üretim ünitelerinin bulunduğu, dağıtımın bu ünitelerden yapıldığı tespit edilmiştir. Turizm ve hizmet sektörünün faaliyet alanı gereği tüm ülkeyi kapsayan hizmet bölgeleri bulunmamaktadır. Ancak çalışma kapsamında incelenen İzmir ilinin Muğla ili ile birlikte bu sektörde üretimin gerçekleştiği bir alt merkez olduğu sonucuna varılabilir.

Şekil 4.43 THY Do&Co İkram Hizmetleri A.Ş. Ege Üretim Üniteleri hizmet noktaları

4.2.18 Holding

Toplam 30 adet büyük mükellefi bulunan holding sektöründen 2012 yılı kurumlar vergisi bazında belirlenen ilk 100 firma listesinde 2 adet firma yer almıştır. Toplam mükellef sayısından %5 örneklem alındığında Zorlu Holding A.Ş. ve Tekfen Holding A.Ş. olmak üzere 2 firma incelenmiştir.

İncelenen iki mükellefin de genel merkezi İstanbul ilidir. Zorlu Holding A.Ş. bölgesel olarak hizmet verme politikası izlememiş olup, Tekfen Holding A.Ş. Ege ve Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü sınırı belirlemiştir. Bölge müdürlük merkezi İzmir ili olan bölge mekansal olarak büyük bir alanı kapsamaktadır.

Toplam 18 sektörde 44 firmada 17'si tek merkezli olarak faaliyet göstermekte olup, 27 firma hizmet, dağıtım ve idari ilişkilerini belirlediği bölgeler üzerinden yürütmektedir

Şekil 4.44 Tekfen Holding (Endüstri) A.Ş. Ege ve Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü hizmet bölgesi

BÖLÜM BEŞ

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde bölge ve bölgeleme kavramının, bölgesel kalkınma açısından önemi büyüktür. Son yıllarda yoğunlaşan yerel ve bölgesel yapıların sınır ötesi işbirliği ise bölge tanımının değişim göstermesine neden olmuştur. Kalkınma açısından bir mekanı tanımlamak ve genelleyebilmek, coğrafi benzerlik gösterme ve nüfus kriterlerinin dışında ekonomik faaliyetlerin yayıldığı alanı tariflemek ile mümkün olmaktadır.

Ülkemizde geçmişten günümüze kadar yapılmış olan bölgeleme çalışmaları ekonomik, ekolojik ve idariyi yapıyı temel olarak almış ya da planlama amacı güderek gerçekleşmiştir. Öte yandan mekanı bölgelere ayırma, üzerinde karar vermek ve genelleme yapabilmek için her zaman yol gösterici olmuştur. Bu ihtiyaç coğrafi parçaları anlamak için de gereklidir. Ancak günümüzde ağlar sistemi mekanın ötesinde bir iletişim aracı haline gelmiştir.

Tez çalışması ile kamu hizmet birimlerinin ve özel firmalara ait bölge merkezlerinin mekanda yayılımı İzmir ili özelinde incelenmiştir. İlk aşamada merkezi idarenin ülkemizi ayırdığı hizmet bölgeleri içerisinde İzmir ilinin bulunduğu bölgeler ortaya çıkarılmıştır. Bu bölgeler içerisinde İzmir ili bölgesi irdelemesinden sonra merkezi idarenin taşra teşkilatlarının hizmet yapısı ve faaliyet alanlarına göre gruplandırarak İzmir ili için **doğal ve ekolojik yapıya, teknik altyapıya ve sosyal yapıya** hizmet veren kamu kurumlarının İzmir ili hizmet alanları oluşturulmuştur. Ortaya çıkan üç hizmet alanının genel merkezleri Ankara ili, hizmet alanı merkezleri ise İzmir ilidir. Tüm kamu kurumlarının genel müdürlükleri Ankara ilinde bulunduğu için kamu kurumları hizmet bölgelerinin genel merkezi Ankara, İzmir ilinin içerisinde bulunduğu bölgenin bölge müdürlükleri İzmir ilinde bulunduğu için alt kademe hizmet alanı merkezi ise İzmir ilidir. Dolayısıyla İzmir ili için Ankara ilinden sonra idari olarak bölgesinin en yetkili konumda bulunan il statüsünde olduğu söylenebilir.

İkinci aşamada özel firmaların kendi üretim, yatırım, dağıtım ve yönetim faaliyetleri için öngördüğü ve bu kapsamda çalışmalarını yürüttüğü İzmir ili bölgeleri

tespit edilmiştir. Böylece dinamik olarak faaliyet gösteren firmaların mekanı kendi kriterleri bazında parçalara ayırma durumu ile ilgili genel değerlendirme yapılmıştır.

Bu kapsamda incelenen sektörler ve firmalar Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nca oluşturulmuş, 2012 yılı istatistikleri baz alınarak belirlenmiş ve 2012 yılı kurumlar vergisi bazında belirlenmiş ilk 100 firmadan %5 örneklem alınarak toplam 18 sektörden 44 firmanın İzmir ili özel sektör hizmet alanı belirlenmiştir. Toplam 44 firma üzerinden yapılan araştırmada 17 firmanın bölgesel yapılanmaya gitmeden tek merkezli olarak faaliyet gösterdiği sonucu çıkmıştır. Buradan firmaların faaliyet alanlarının izin verdiği ölçüde mekanı parçalara bölmeden hizmet verdiği, merkezden bütün ile alt kademe olmadan iletişime geçtiği sonucu çıkmaktadır. Bu da günümüzde yaygılaşan teknolojik ağ ile sağlanabilmektedir. Büyük mükellefler içerisinde yer alan, bölgesel yapılanmaya gitmeyen özel firmalar genel içindeki hizmet ve çalışma faaliyeti açısından mekana ihtiyaç duymama oranını görebilmek açısından çalışma kapsamında tutulmuştur. Güçlü ekonomik faaliyetleri bulunan firmaların sektör ya da faaliyet türlerine göre bölgesel yapılanmalar aracılığı ile hizmet verme durumunu tercih ettikleri görülmektedir.

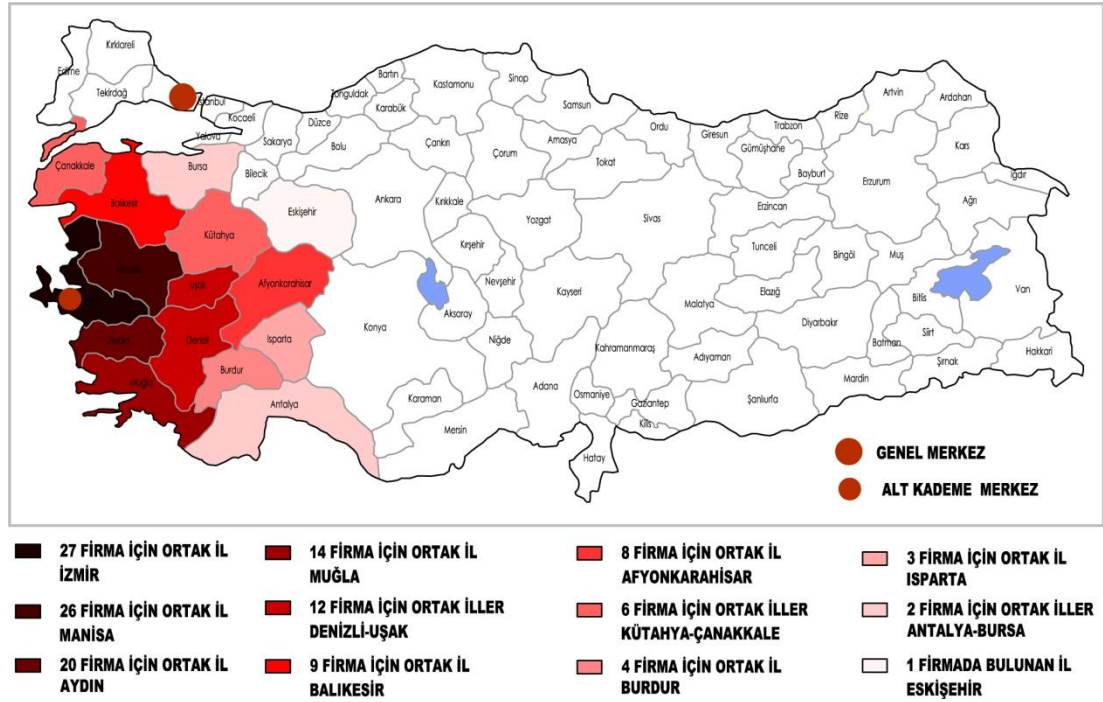
27 firma ise bölge müdürlükleri vasıtası ile çalışma alanlarını belirli bölgelere ayırmışlardır. Bu yöntem ile yönetim hiyerarşisi oluşturan firmalar, üretim fonksiyonlarının dağıtım ilişkilerini de yürütmektedirler. Bölgesel kademelenme anlayışı ile faaliyet gösteren firmaların İzmir ili bölgeleri karşılaştırılarak İzmir ilinin 18 sektör bazında içerisinde bulunduğu bölge ve hizmet alanı ortaya çıkarılmıştır. İzmir ili oluşan bu etkileşim bölgesinin merkezi konumunda olup, İstanbul ilinin bir alt kademesi olarak görülmektedir.

Oluşan bölgede bölgesel ilişki yoğunluğunun mesafeye bağlı olduğu söylenebilir. Ancak bölgenin çeperlerine doğru bu durum farklılaşmaktadır. Afyonkarahisar, Burdur ve Isparta illeri mekansal uzaklığa bağlı bölgesel ilişki yoğunluğundan bağımsız olduğu görülmektedir.

Bölgenin genel hatları ile Ege ve Batı Akdeniz bölgesi illerinden oluştuğu görülmektedir. Firmalar için dağıtım ilişkileri bölge sınırları belirleme açısından önemli bir etken oluştururken, illerin yatırım alma kabiliyeti ve yöresel özellikler de

ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışma farklı iller için de gerçekleştirildiğinde bölgesel benzerlik ve ilişki yoğunluğunun az olduğu yerleşimlerin başka bir ilin yoğun alanında kaldığı sonucu ortaya çıkabilir. Böylece Şekil 4.59'da açık renk ile gösterilen, benzerlik ve bölgesel ilişki yoğunluğu en az olan illerin farklı bir alan tanımlaması içerisinde kalması mümkün olabilir. Ancak bu durum parçacı olarak, İzmir ilinin genel sektörel hizmet alanı tanımını değiştirmeyecektir.

Şekil 5.1 İzmir ili sektörel hizmet alanı

İzmir ili 18 sektör temelinde belirlenen 44 firmanın alt kademe merkezine sahip 27'si için bölge merkezi olup, 13 il ile **ticari, dağıtım, yetkili servis ve yönetim** açısından bölgesel ilişki içerisinde. Oluşan bu bölge İzmir ilinin ekonomi bölgesi olarak adlandırılabilir. Hiç kuşkusuz, farklı parametreler kullanıldığında farklı hizmet alanı sınırlarına ulaşılması mümkün olacaktır.

Şekil 5.2 İzmir ili merkezli bölgesel ilişki yoğunluğu şeması.

Yapılan bu çalışma ile planlama disiplininin üst ölçekli planlar için önemli bir verisi olan ekonomik dinamizmi ölçmek ve sektörel olarak bu yayılımı görebilmek mümkün olmuştur. Ülkemizde yapılan üst ölçekli planların en büyük çıkmazı oluşturulan bölgelerin aslında bütünü yansıtmadığı yönündedir. Ancak yapılabilecek hizmet alanı belirleme çalışmaları ile yöreye özgü özelliklerin mekanın her parçasında aynı yoğunlukta dağılım göstermediği anlaşılabilecektir. Dolayısıyla bu alanlara öngörülecek yatırımlar ve bölgesel kararlar farklılaşabilecektir. En önemlisi farklı bir kaç kriter için yapılan hizmet alanı belirleme çalışması ile öngörülen bölgenin aslında geneli yansıtmadığı ve benzerlik taşımadığı sonucu ortaya çıkabilecektir.

KAYNAKLAR

- Acar, Ö. (2008). *Avrupa birliği Nuts sisteminin Türkiye’de uygulanması: istatistiki bölge birimleri sınıflaması (ibbs) sisteminin sınanması*. 8 Temmuz 2013, <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/index.php?menu=2&secim=10&YayinBIK=2874>
- Arıboğarı, D.Ü. (1997). *Globalleşme senaryosunun aktörleri-uluslararası ilişkilerde güç mücadelesi* (2. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Asabere, P. K. ve Huffman, F.E. (2003). *Zoning and industrial land values: The case of Philadelphia*, 10 Mayıs 2013, http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=hp_theses.
- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). *Türkiye bölgesel coğrafyası* (2. Baskı). İstanbul: İnkılap Yayınevi, Anka Basım.
- Atalık, G. (2000). Avrupa Birliği kapsamında bölgesel bütünleşme, *9. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Şehircilik Ana Bilim Dalı.
- Atay, M.Ç. (2009). *Bölge ve metropoliten planlama ders notları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir.
- Altınok, S., Mercan, B. ve Baltacı, N. (2004). Öğrenen bölgeler: Bölgesel kalkınmada ortak bilgi kullanımı, *3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Atzema, O., Rietveld, P. ve Shefer, D. (2006). Regions, land consumption and sustainable growth, *Papers in Regional Science*, 63(10), 15 Mayıs 2013, <http://www.sciencedirect.com/science/journal/09596526>.
- Avcioğlu, B., Çelebi, D., Çevik, M., Saral, G. ve Yaşar, S.S. (2002). Değişen bölge anlayışının Türkiye’ye yansımaları üzerine yapılan çalışma, *Planlama Dergisi*, 3(8), 80-85.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009). *Bölgesel eşitsizlik, yerel kalkınma ve rekabet edilebilir kentler komisyonu raporu*, Ankara.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu(b.t). *Kurum görevleri*, 16 Mayıs 2013, http://www.tk.gov.tr/kurum_hakkinda/gorevler/yetkilendirme/index.php.

Bilsel, G., Özcan, F.K., Yıldız, T. ve Aktaş, G. (2000). bütünleşik avrasya ve yeni bölgesel gelişme stratejileri: kıtasal gelişme alanları ve bölgesel gelişme koridorları, 9. *Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi*, Trabzon: Karedeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Şehircilik Ana Bilim Dalı.

Bjork, N. (2011). City of Portland delays river plan two years, *Daily Journal of Commerce*,230(19), 8 Mayıs 2013, http://www.portlanddocs.com/Portland_Docs/ComprehensivePlan.pdf.

Bozan, M. (2004). *Bölge yönetimi ve eğitim bölgeleri*, 3 Haziran 2013, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/161/bozan.htm.

Bölgesel coğrafyaya giriş (2013). 18 Ocak 2014, http://alms.auzef.org/FileUploads/Src/3438a70c-f292-40d7-81e7-88cfe1441689/Cografya_sinif_I_bolgesel_cografyaya_giris.pdf

Brown, S. (2005). Nonprofit and for-profit competition with public alternatives in an urban setting with congestion, *International Regional Science Review*,28(3), 347-372.

Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı (b.t). 20 Ekim 2013, http://www.bmvdb.gov.tr/bulten/BMVDB_2013rekortmenler/index.html.

Cankorkmaz, Z. (2013). Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansları ve bu ajanslara yönelik eleştiriler, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1).

Coğrafya nedir (b.t). 6 Mayıs, 2013,<http://www.cografyaci.dostweb.com/tanim.htm>.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (b.t). 17 Mayıs 2013, <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/csgeb.portal?page=hizmetlerimiz&id=1>.
- Demiral, B. (2005). Sürdürülebilir kentler ve bölge, *Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler: Riskler ve Fırsatlar, 8 Kasım Dünya Şehircik Günü 29. Kolokyum*, 252-260.
- Demiröz, N. (1990). Bölge valiliği üzerine, *Amme İdaresi Dergisi*, 1(4), 55-70.
- Devlet Malzeme Ofisi (b.t). 17 Mayıs 2013, <http://kurumsal.dmo.gov.tr/tr/Kurumsal/Sayfalar/MisyonVizyon.aspx>.
- Devlet Su İşleri (b.t). *Devlet Su İşleri görev ve sorumlulukları*, 17 Mayıs 2013, <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal-yapi/hakkimizda#vizyon>.
- Dinçer, B. (1996). *İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*, 6 Temmuz 2013, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/>.
- Dinçer, B. ve Özaslan, M. (2004). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*, 6 Temmuz 2013, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2004/ilce.pdf>.
- Dinçer, B. Özaslan, M. ve Kavasoglu, T. (2003). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*, 2 Haziran 2013, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003-05.pdf>.
- Duque, J.C., Ramos, R. ve Surinach, J. (2007). *Supervised regionalization methods: A Survey*, 3 Mayıs 2013, http://www.ub.edu/irea/working_papers/2006/200608.pdf.
- Efe, M. (2008). Sosyo-ekonomik ve ekolojik temelli bölgeleme: Olanak ve sınırları, *Süleyman Demirel Üniversitesi 15. Yıl Mühendislik ve Mimarlık Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Isparta.
- Efe, M. (2009). Çözümü kendinde olan bir sorun alanına yeniden bakmak: bölgesel eşit(siz)lik anlayışı ve bölgelemenin potansiyellere göre tanımlanma, *Planlama Dergisi*, 43, 61-69.

Ekoloji nedir (b.t). 3 Mayıs 2013, <http://ekoloji.nedir.com/#ixzz2PEm2CSK0>.

Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2005). Kentsel yerleşmelere ilişkin tasarım ve planlama politikalarının bölgesel ölçek içinde değerlendirilmesi, *Planlama Dergisi*, 72-81.

Erinç, S. ve Tunçdilek, N. (1952). The agricultural regions of turkey, *The Geographical Review*, XLII(2), New York.

Erkan, H. (1987). *Sosyo-ekonomik bölgesel gelişme-teorik ve uygulamalı bir yaklaşım*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Erzi, G. (2005). Yeni bölgecilik akımı ve bölgesel kalkınma ajansları, planlamada yeni politika ve stratejiler: Riskler ve fırsatlar, *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu*, İstanbul, 25-26.

Gallent, N. ve Kim, K. S. (2001). *Land use policy*, 5 Haziran 2013, <http://www.sciencedirect.com/>.

Gelirler Genel Müdürlüğü (b.t). 10 Mayıs 2013, <http://gib.gov.tr/index.php?id=94>.

Geray, C. (1988). Yönetmelik yapının ve bölünmenin bölge ölçeğinde yeniden düzenlenmesi, *İdarecinin Sesi Dergisi*, 2(3), 3-13.

İzmir Kalkınma Ajansı (2010a). *İzmir bölge planı*, Mayıs, 2013 http://izka.org.tr/files/planlama/2_bolge_plani_dokumanlari/2010_2013/2010-2013_Izmir_Bolge_Planı.pdf.

İzmir Kalkınma Ajansı (2009a). *İzmir’de lojistik sektörünün mevcut durumu ve gelişme potansiyelinin analizi*, İzmir Ekonomi Üniversitesi Lojistik Yönetimi Bölümü.

İzmir Kalkınma Ajansı (2009b). *İzmir mevcut durum analizi*, Mayıs, 2013 http://www.izka.org.tr/files/planlama/2_bolge_plani_dokumanlari/2010_2013/Izmir_MDA_2009.pdf.

- İzmir Kalkınma Ajansı (2010b). *İzmir kentsel araştırma projesi durum analizi sunumu*, 18 Mayıs, 2013 <http://www.izka.org.tr/files/ArastirmaSonuclari.pdf>.
- İzmir Kalkınma Ajansı (2010c). *İzmir kentsel pazarlama araştırma sonuçları sunumu*, 18 Mayıs, 2013 <http://www.izka.org.tr/files/DurumAnalizi.pdf>.
- Karayolları Genel Müdürlüğü (b.t). *Karayolları Genel Müdürlüğü görevleri*, 17 Mayıs 2013, <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Kurumsal/Gorevleri.aspx>.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*, (2. baskı). Ankara:İmge Kitabevi.
- Kılıç, S.E. ve Mutluer, M. (2004). Coğrafya’da ve bölge planlamada bölge kavramının karşılaştırmalı olarak irdelenmesi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 17-28
- Kılıç, E.S. (2004). *Şehirselleşmenin mekansal boyutta dağılımı ve kademelenmenin ortaya çıkardığı kentsel gruplaşmanın analizi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kılıç, S.E. (2004). Türkiye’de bölgesel planlama ve bölgesel örgütlenmeye ilişkin sorunlar, *Planlama Dergisi*, 1, 67-78.
- Köroğlu, B.A. (2000). Küreselleşen dünyada bölgesel eğilimler: *Avrupa Birliği 9. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi*, Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi, Trabzon: Karadeniz Teknik üniversitesi Mimarlık Bölümü Şehircilik Ana Bilim Dalı.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (b.t). *Faaliyetler*, 18 Mayıs, 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43251/faaliyetler.html>
- Maden Tetkik ve Arama (b.t). *Maden Tetkik ve Arama çalışma esasları*, 10 Mayıs 2013, http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=calisma_esaslari.
- Magliocca, N., McConnell, V., Walls, M. ve Safirova, E. (2011). Zoning on the urban fringe: Results from a new approach to modeling land and housing markets, *Regional Science and Urban Economics*, 198-210.

- Munneke, H.J. (2005). Dynamics of the urban zoning structure: An empirical investigation of zoning change, *Journal of Urban Economics*, 455-473.
- NickGallent, N. ve Kim, K. S. (2001). Land zoning and local discretion in the korean planning system, *Land UsePolicy*, 233-243.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013). *Orman ve Su İşleri Bakanlığı hizmet standartları*, 10 Mayıs 2013, http://www.ormansu.gov.tr/osb/osb/Hizmet_standartlari.aspx?sflang=tr.
- Ozankaya, Ö. (1975) *Toplumbilim terimleri sözlüğü*, (1.baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Özçağlar, A. (2003).Türkiye’de yapılan bölge ayrımları ve bölge planlama üzerindeki etkileri, *Coğrafi Bilimler Dergisi*,3-18.
- Özçağlar, A. (2005). Türkiye’de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*,1-25.
- Özgür, M.E. (2010). Bölgesel Kalkınma, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları*,1-90.
- Öztürk, A. (2009). *Homojen ve fonksiyonel bölgelerin tespiti ve türkiye için istatistiki bölge birimleri önerisi*, Yüksek Lisans Tezi:Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pirili, M. U. (2011). Bölgesel kalkınmada kamu yatırımlarının rolü: kuramsal bir değerlendirme/the role of public investments in regional development: a theoretical review, *Ege Akademik Bakış*, 1(2), 309-311.
- Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler Riskler ve Fırsatlar (2005).8 *Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu*, İstanbul.
- Saçlı, Y. (2009). *Türkiye’de tarım istatistikleri gelişimi sorunlar ve çözüm önerileri*, 15 Nisan 2013, <http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/sacli.pdf>.

- Scott, A. J. ve Çamur, K. C. (2001). Küreselleşme ve kent-bölgelerin yükselişi. *European Planning Studies*, 9(7), 813-826.
- Sert, E., Karpuz, H. ve Akgün, G. (2005). Küreselleşme sürecinde değişen kent kavramı; mekan ve politikleşme üzerine bir okuma çalışması, *Planlama Dergisi*, 101-111.
- Sılaydın, M. B. (2006). *Şehir planlamanın paradigmalar sorgulanması ve ekolojik dengenin korunması bağlamında yeni bir süreç önerisi (kuramsal bir deneme)*, Doktora Tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sözen, S. (Ed.). (2013) *Kamu yönetimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (b.t). *Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün görevleri*, 17 Mayıs 2013, <http://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/tapu-ve-kadastro-genel-mudurlugu-gorevleri>.
- Taşkan, P. (2006). *İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması (İBBS) sunumu*, 6 Nisan 2013, <http://www.slideserve.com/wilda/istatistiki-b-lge-birimleri-siniflandirmasi-ibbs>.
- T.C. Devlet Demiryolları (b.t). 17 Mayıs 2013, <https://www.tcdd.gov.tr/home/detail/?id=270>.
- Tekeli, İ. (2008). *Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (b.t). *Bölge*, 8 Mayıs 2013, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52b581aec484b6.03612418.
- Türkiye İstatistik Kurumu (b.t). *Türkiye İstatistik Kurumu görev ve yetkileri*, 10 Mayıs 2013, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=gorevYetki>.
- Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeli sunumu, (2009). *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı*, Nisan 2013, <http://www.bahcebitkileri.org/turkiye-tarim-havzaları-uretim-ve-destekleme-modeli-sunumu.html>.

- Tuncel, C.O. ve Bakir, H. (2011). Yenilik temelli bir bölgesel gelişme sürecinde kalkınma ajanslarının yeri, *Business and Economic Research Journal*,1(4), 19-22.
- Uyguner, M. (1972). *Tecim, maliye, sayışmanlık ve güvence terimleri sözlüğü*, (2.Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Ünlü, T. (2006). Kentsel mekanda değişimin yönetilmesi, *METU*, 1(2), 62-92.
- Ünsal, E. (2005). *Mikro iktisat* (6. Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi
- Vakıflar Genel Müdürlüğü* (b.t). 10 Mayıs 2013, <http://gib.gov.tr/index.php?id=94>.
- Yiğit, A. (1996). Türkiye'nin doğu bölgelerinin yeniden belirlenmesi hakkında düşünceler, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1). 357-376